23 TEMMUZ 1962 SAYI : 421

FİYATI : 1 LİRA

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 9, Cilt : XXIV, Sayı : 421

Yazı İşleri :
Rüzgârlı Sokak No. : 15
Tel: 11 89 92
P. K. 582 Ankara

★

İdare :
Rüzgârlı Sokak No. : 15
Rüzgârlı Matbaa
Tel : 10 61 96

★

Başyazar :
Metin Toker

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER

★

Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazı İşleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

★

Karikatür :
TURHAN

★

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 1.500 TL.
İlân işleri :
Telefon : 10 61 96
Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer :
Millî Eğitim Basımevi
FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarihi: 22.7.1962

Kapak Resmimiz
Namık Yolga
Elçilikler meselesi

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Yıllar yılıdır, bu mecmua ile uğraşırlar. Onlar uğraşırlar, biz de gülüp geçeriz ve işimize bakarız. Mecmuaların kaderleri, anlaşılan doğuşlarında çiziliyor. Bütün Türkiyede, adı gazete sütunlarına en fazla geçmiş mecmua hangisidir diye bir anket yapılacak olsa, AKİS ötekilerin tümünü fersah fersah geride bırakacaktır. Bir mecmua için hiç fena başarı değil..

Yalnız, bize kızanları biz, bindiği dalı kesen adama düşeceğini söyleyen Hocaya kızan o adama pek benzetiriz. Söylenilenin doğru çıkması, düşeni büsbütün deli etmektedir. O kadar ki, hadiselerle bu mecmua arasında sebep - netice münasebeti kuran bile çoktur ve bunlar hadiselerden zarar görmüşlerse -Demokratların idareci takımı, 14'lerin en hafifleri, 22 Şubatçı kampanya..- ikaz edildikleri halde akıllarını başlarına toplamamış olmalarına yanacak yerde AKİS'e kin, nefret, gayz beslemeyi daha kolay bulmaktadırlar. Varsın, onlar da kin, nefret ve gayz beslesin. Böylece işin -ve mecmuanın- tuzu, biberi teşekkül ediyor.

Geçen hafta bu sütunlarda, 1933 Almanyasında Hitlerin iktidarı nasıl aldığının anlatılmasına AKİS'te yakında başlanacağının ilânı, gene çok kimseye çok mürekkep döktürttü. Bugünkü Türkiyenin durumu ile Weimar Cumhuriyetinin o günkü durumu arasındaki paralel daha açık şekilde belirdiğinde etrafımızda dönen ve çoğu nazilerden taklit edilen manevralar bütün çıplaklığıyla belirecektir. Bu yazı serisini, Türkiyede bilhassa üç zümre çok büyük dikkatle okumalıdır. Bunların birincisi, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin subaylarıdır. Nazilerin, iktidara gelmeden Ordu hakkında hangi emelleri beslediklerini ve Ordunun desteğine sahipmişler havasını vermek için nasıl gayret sarfettiklerini, ne gibi tahrikler ve telkinler yaptıklarını, Ordunun hangi hislerini istismar ettiklerini Türk Silâhlı Kuvvetlerinin bütün mensupları bilmelidirler.

Tefrikanın alâkadar edeceği ikinci bir kütle, sendikaların liderleridir. İktidarı alıncaya kadar sosyalist görünenlerin, Almanyada iktidarı aldıktan sonra ilk işleri sendika liderlerini hapsetmek, mecburi iş kampları kurmak, grev hakkının lâfından bile bahsi yasak etmek, işçiyi "verilen işi yapmaya mecbur" saymak olmuştur. Bugün Türkiyede, çalışanların haklarını kurtarmak için partisiz, demokrasisiz otoriter rejim kuracaklarını ve istismarcılara karşı savaşacaklarını söyleyenlerin Nasyonal Sosyalistlere benzerlikleri hayret uyandıracaktır.

Bir üçüncü zümre, çalıştıranların ta kendileridir. Nasyonal Sosyalistlerin, çalışanların partisi diye ortaya çıkıp zengin iş adamlarından aldıkları paralarla kampanyalarını organize etmeleri, iktidara geçmelerinde belli başlı rollerden birini oynamıştır. Bugün Türkiyede, aynı oyunun oynandığını hatırlamak AKİS'in nasıl ibretle okunması gerektiğini farketmeye yetecektir. Eğer Hitler, Almanyanın o devirdeki üç büyük kuvvetini, Orduyu, İş adamlarını ve Sendikaları tam bir sahtekârlıkla uyutmamış bulunsaydı Almanya da, dünya da büyük badireden kurtulmuş olacaklardır. Bu gafletin Almanyaya hâkim olmasında bizim bazı politikacılarımıza benzeyen politikacılarla bizim bazı aydınlarımıza benzeyen aydınlar Hitlere yardımcı kesilmişlerdir. Ama Hitler, arzuladığı dehşet rejimini kurduğunda, faturayı önce onlara ödetmiştir. Tıpkı, başka hayallerle kendisini destekleyen komünist teşkilâta ve yazarlara ödettirdiği gibi..

Şu anda Metin Toker tarafından hazırlanmakta olan ve bir kaç haftaya kadar başlayacak yazı serisi son yılların en alâka çekici hâdiselerinden birini teşkil edecek, çok durum ve çok şahıs Türk umumi efkârı tarafından, fazla zahmete katlanmaksızın teşhis edilecektir.

Bu yazı serisini mutlaka okuyunuz ve mümkün nisbetinde çok kimseye okutturunuz. Geçmişten ibret almanın birinci şartı, geçmişi iyi bilmektir. Bizde bir faal sergüzeştçi kütlesinin, o geçmişin maceralarından kopya ettikleri usuller bu seriyle gün ışığına çıkacak ve onların yollarını tıkayacaktır. Demokrasiyi işletmeye çalışacak yerde, hislerine ya da gafletlerine kapılıp başka sistemlerde selâmet yolu arayan bütün iyi niyetli aydınlar! Birleşiniz!

Saygılarımızla
AKİS

Cilt: XXIV, Sayı: 421

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

23 TEMMUZ 1962

YURTTA OLUP BİTENLER

Başbakan İsmet İnönü Plânlama Dairesine geliyor

"Açılır besmeleyle dükkânımız.."

Millet

Meltem başladı

Bir haftadan beri Türkiyede, bir değişik rüzgâr esiyor. Henüz hafif, henüz kuvvetsiz, henüz mütereddit bir rüzgâr.. İstikametini, katiyetle almış değil. Buna rağmen, yeni rüzgârı hissetmemek imkânsız. Bu yüzdendir ki bazı çehrelerde memnunluk tebessümleri belirmeye başlamış bulunuyor. Gene bir ümit, bitirdiğimiz haftanın içinde yüreklere doldu. Rüzgâr güç kazandığında, devamlı olacağı anlaşıldığında, tereddüt ortadan kalktığında tebessüm daha çok çehreye yayılacak, ümit daha fazla yüreğe dolacak. Hükümetin, kendisini kısır politika çekişmelerinden alıp Gümüşpalayı A. P. lilere, Aydemiri 22 Şubatçılara, 14'leri Türkeşin hazik ellerine terkederek gözlerini asıl derde, temel meseleye çevirmesi ve iktisadi hayatı açmak üzere kolları ciddiyetle sıvaması bütün yurtta bir anda ferahlık ve huzur yarattı.

Geride kalan hafta içinde başlanılan, aslında, zemin temizliğidir. Zemin temizlenmeden temel atılması mümkün olmadığına göre şimdi beklenilen tatbikat ve fiiliyattır. İkinci Koalisyon Hükümeti birincinin düştüğü hataya düşmez de, yaratılan müsait havadan gerektiği gibi faydalanırsa ve derhal, gösterişli şekilde, yeni imkânların açıldığını herkesin kulağında davul çalarak haber vermek suretiyle parası hazır devlet yatırımlarına girişirse Türkiyenin manzarasını çizenler fırçalarını pembe renge batırmaya mecbur kalacaklardır. Devletin büyük yatırımlarıyla birlikte özel sektöre rahat, huzurlu çalışmanın maddi ve manevi imkânları sağlandığı takdirde Türkiye yeni bir ruhla mutlaka ve çok beklemeden canlanacak, harekete gelecektir. Herşey, maymun iştihalı olmamakta ve devamlılığı temindedir. İnönünün mesai arkadaşları, kıymet derecelerini ancak böyle gösterebileceklerdir. Şu anda Türkiyede, ancak İnönünün şahsiyetinin bir mekanizmayı harekete geçirebileceği âşikârdır ama, aynı derecede âşikâr olan bir başka husus mekanizmanın işlemekte devamının İnönünün yardımcılarının gayretine bağlı olduğudur.

Başkentte beliren küçük bir iyi niyet ve anlayış belirtisi üzerine bütün memlekette değişmeye yüz tutan hava, bir süredir Hükümete yapılan telkin, tavsiye ve ikazların doğruluk derecesini ortaya koymuştur. Hükümet, politikanın verimsiz, fasit çemberini kırıp dışarıya başını

Bu sınıf gericileri de unutmayalım..

Metin TOKER

Hiç kimse kusura bakmasın ama, bugünlerde sevgili hocam Nadir Nadinin yazılarını okudukça bazen ölçüsüz, aşırı, mübalâğalı bulduğum bir İnönü hayranlığına hak vermekten, hattâ kapılmaktan kendimi alamıyorum. Bu memlekette çok kimse İnönünün bize nazaran yarım asır ilerde yaşadığını söylemekten hoşlanır ve onun, her zaman, hele rahat devirlerde anlaşılmamasını ona bağlar. Türkiyenin 1 numaralı devlet adamının bizim için bir lüks bulunduğu, oldukça yaygın sayılacak bir inançtır. Onun, şu milleti ve şu memleketi selâmet kıyısına çıkarmak için yarım asırdan fazla zamandır sarfettiği ve sekseninci yaşına yaklaştığı, köşesinde rahat yaşamayı ziyadesiyle hakettiği bir sırada hâlâ sarfetmeye mecbur kaldığı gayretlerin takdir edilmemesinden azap duyanların dile getirdikleri hisler Nadir Nadiler düşünülerek ifade edilmiş olacak.

Bu memleketin aydını, üç fazlası beş eksiğiyle, Nadir Nadi işte! Bilgili, kültürlü, görgülü ve dünyadan haberli.. Ama, kendini yenilemek, şartlara gerçeklerin penceresinden bakmak, hislerinden kurtulup hâdiselerin seviyesine çıkmak imkânından gene de mahrum. Bir devir için, şüphesiz ki gerçek ilericidir. Ama ilericilik, evvela taze kalmak değil midir? Aynı kalan bir eski ilerici, bugün gericinin ta kendisidir. Eski İttihatçılar vardır. Celâl Bayar gibi. Bundan elli yıl önce avantgarde'ı teşkil etmiştir. Sonra? Elli yıl, o noktada kalmıştır. Eski İnkılâpçılar da var. Falih Rıfkı gibi. Otuzbeş yıl öncenin akıncıları. Hep, otuzbeş yıl önceyi yaşıyorlar. Nadir Nadi, yirmibeş yıl gerinin yaprakları arasından bir türlü sıyrılamıyor. Şaşılacak cihet, bir aydının prensiplere bağlılık ile usullere bağlılığı birbirine böylesine karıştırması ve yirmibeş yıl öncenin pek moda şarkısını, "işte, moda budur" diye ve kendini yeni, ilerici, reformist sayarak bağıra bağıra söylemesi.. Halbuki o şarkı, devrini yaşamış, modasını geçirmiş, tozlanmış halde rafta kalmış ve onun yerini stereolarla çalınan parçalar almıştır. Sevgili hocam, böyle bir âlemde, değiştirmediği Sahibinin Sesi gramofonuyla La Cumparsita'yı hayran, dinliyor. Üstelik, dinletmek istiyor.

İnönünün hepimizden elli yıl sonrayı yaşadığını söyleyenler, şimdi anlaşılıyor ki bunu kastediyorlar.

Devrimlere bağlılık, hiç devrimleri hayatımızın dışında, katı, cansız mefhumlar saymakla bağdaşabilir mi? Buna devrimcilik değil, mumyacılık denir. Bir toplumun âdetleri, seviyesi ve zihniyeti değiştikçe kanunlar bile değişiyor. Nerede kaldı, devrimlerin muhafazası yolu... Bununla söylemek istenilen, çok partili hayata geçişimizden bu yana herşeyin mükemmel cereyan ettiği değildir. Devrimlere karşı olan hareket, elbette daha başarıyla frenlenebilirdi. Şüphesiz ki D. P. iktidarının tavizleri karşısında daha sert tepki gösterilebilirdi. Ama bunlar, bir politikanın nihayet tatbikatıyla ilgili tenkidlerdir ve şimdi, bir takım şartlar hesap dışı tutularak, kolayca ifade edilmektedir. Asıl tartışma esastadır ve esasta Nadir Nadiler, inanılmaz derecede gerici haldedirler.

Zira bir ihtilâl, en güzel tarifini Napolyonun yaptığı gibi, "bir fikir + süngüler"dir. Atatürk devrimleri, bu formül gözönünde tutularak yapılmıştır. Büyük Kurtarıcı ve arkadaşları, başta İnönü, fikirlerine süngü zoruyla tatbik sahası açmışlardır. Ama, süngüden bahsedenler bir şey daha söylerler: "Süngüyle herşey yapılır.. Üzerine oturmaktan başka!" Bu, fikirler bir defa topluma ekildikten sonra, hayatiyet kazanmaları ve artık süngüsüz yaşamaları gerektiği manasına alınmalıdır. Eğer Atatürk devrimleri, kırkıncı yıllarının sonunda, başlarında hâlâ bekçi bekletmek suretiyle yaşatılacaksa, tâbiri mazur görünüz ama, yuf olsun o devrimlere. Atatürk için de, onun ideal arkadaşları için de, Atatürk nesilleri için de iftihar sebebi şudur ki böyle bir durum Türkiyede mevcut değildir. Bu, devrimciliği kimselere bırakmıyanların hayalhanesindedir ve bütün gericilerin yaptıkları gibi elde sallanan bir bayrak, bir demagoji vasıtasıdır. Sevgili hocam gene kusura bakmasın ama, Demokrasinin karşısına "Devrimler elden gidiyor" diye çıkanlarla Laikliğin karşısına "Din elden gidiyor" diye çıkanlar arasında zerrece fark bulmak imkânı yoktur. Demokrasinin devrimlerle alâkası, Laikliğin dinle alâkasından ne fazladır, ne de eksik. Bir topluluğun gerçek dindarlığı nasıl yobazların baskısı kalktıktan sonra anlaşılabilirse, devrimlerin sağlamlığı da süngü ortadan çekilip fikir bütün gücüyle hükümran hale geldiğinde anlaşılır. İnönü, daha 1945'te, bir yandan Türk toplumunun vasıl olduğu seviye, diğer taraftan dünyada, Demokrasi cephesinin zaferiyle kuvvet bulan fikirler karşısında Atatürk devrimlerine inanmış, güvenmiş ve onları, yüzme öğrenmesi için mutlaka derin denize bırakılması şart bir çocuk gibi süngülerin bekçiliğinden kurtarmıştır. Ama kendisi ve bütün devrimciler, bütün Nadir Nadiler başında gene durmuşlar ve her tehlikeli çabalayışta elinden tutmuşlardır. Düşünmek lâzımdır ki tam on yıl bu devrimler, felsefesi devrimlere aykırı bir iktidara rağmen hayatiyetlerini devam ettirmişler ve o on yılın sonunda kendileri değil, bahis konusu iktidar perişan olmuştur. Şimdi, felsefesi devrimci bir hükümet işbaşındayken eski tatbikat aksaklıklarını bahane edip insanın kendi kendisini reddedişine şahit olmak, sevgili hocam emin olmalıdır ki, daha serinkanlı kalabilenlere çok hazin bir manzara olarak görünmektedir. 27 Mayıstan sonra bir an önce seçim yapılmasını isteyenlerin, memleketin, rejimin ve devrimlerin mutluluğunu bunda görenlerin safında, aksi tezin şampiyonlarına karşı şerefle savaşmış Nadir Nadinin bugün karşılaşılan güçlükler önünde çark etmesi herşeyden çok kültürü, bilgisi ve olgunluğu ile bağdaşmamak gerekir.

Nadir Nadilerin tehlikesi, gerçek dindarların tehlikesi gibidir. Nasıl din istismarcıları Laikliğe karşı gerçek dindarları kullanırlarsa, bugün Demokrasi düşmanları devrimcileri kendilerine âlet etmenin gayreti içindedirler. Yazık ki, boş yere koparılan "Devrimler elden gidiyor! Kalkın ey ehl-i vatan, Demokrasiye ölüm!" sesleri, kulaklara o meşum "Din elden gidiyor! Kalkın ey ehl-i vatan, Devrimlere ölüm!" sesinden başka türlü gelmiyor.

Böylece bir defa daha, iki uç aynı noktada buluşuyor. Zira Demokrasi, Devrimlerin son halkasından başka şey değildir.

uzatır uzatmaz milletin hemen tamamının desteğini bulmuştur. Bu hava sonbahara kadar kuvvetlendirildiği ve perçinlendiği takdirde kritik nokta atlatılmış olacak ve tren raya girecektir.

Hükümet, bunu iyi niyet erbabının bildiği kadar kötü niyet erbabının da bildiğinden hiç şüphe etmemeli ve onların bu ara tekerleğe çomak sokmak için ellerinden geleni yapacağından emin olmalıdır. Zira herkesi bahtiyar eden iyi hava müjdesi, bitirdiğimiz hafta o çevrede bir bomba tesiri ve tahribatı yaptı. Milletten, bu satırların yazıldığı sırada bir tek ses yükselmektedir: Aman devam! Aman, serinkanlılık!

Hükümet

Yeni bir savaş

İnönü gülümsiyerek, masanın etrafında oturanlara :

"— Bakın, toplantı sırasında çaya kahveye fazla itibar yok. Hatta hiç içmek yok.. Ben de içmiyeceğim, siz de içmiyeceksiniz. Nasıl varmısınız?" dedi.

Etrafındakiler Başbakanın sözlerini şaka zannedip gülümsediler. Oysa İnönü ciddi söylemiş, Plânlama Kurulunda başlayan ve bütün hafta devam eden toplantı sırasında çay ve kahve molalarını dahi yasak etmişti. Esasen, çalışmak için bir araya gelenler, toplantı sırasında kendilerini öylesine işe kaptırdılar ki, çay ve kahve içmek akıllarına dahi gelmedi.

Hâdise, geride bıraktığımız haftanın başında, Meclisin Devlet Plânlama Teşkilâtına ayrılmış kısmındaki küçük bir odada cereyan etti. O günler, türkiyenin dikkat nazarlarının toplandığı bu küçük odada, memleketin ekonomik yönden belli başlı davalarını halledecek bir hususun üzerine dikkatli başlar eğilmiş, çalışıyor, çalışıyordu.

Yüksek Plânlama Kurulu haftanın başında 5 Yıllık Kalkınma Plânının incelenmesi işine başladı. Toplantılar, boğucu sıcakların hüküm sürdüğü başkentte her gün saat 16'da başlayıp, geç vakitlere kadar devam etti. Toplantıların başladığı gün, Kurulun tabii başkanı İnönü, yardımcıları Alican, Feyzioğlu ve Dinçerle Maliye Bakanı Melen ve Devlet Bakanlarından Ökten, Hükümet kanadını teşkil ediyordu. Ayrıca Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Namık Yolga, Devlet Plânlama Teşkilâtı Raportörü Haydar Aytekin toplantıya katılanlar arasındaydı. Devlet Plânlama Teşkilâtını da artık türkiyede pek iyi tanınan dörtlü temsil etmekteydi. Müsteşar Osman Nuri Torun, Daire Başkanlarından Ayhan Çilingiroğlu, Atillâ Karaosmanoğlu, Nejat Erder Plânın hazırlanmasında büyük emekleri geçen teknik elemanlardı.

İnönü, toplantı başlamadan önce kendisine sunulan beyaz kaplı, kalın, beş ciltlik ve 746 sayfalık kitabı elinde evirdi çevirdi sonra :

"— Ben bunun hepsini bir gecede okuyup inceleyemem. Baksanıza kaç sayfa?" dedi. Etrafındakiler gülüştüler. Gülmelerin sebebi, Başbakanın eline alıp takdirkâr nazarlar atfettiği plân hakkında enine boyuna bilgisinin bulunduğunu bilmeleriydi. İnönü işi başından beri büyük bir dikkatle takip edip, günü gününe bilgi edindiğinden elindeki kitap sadece günü gününe edindiği bilgilerin bir araya getirilmesinden ibaretti. Buna rağmen Başbakan, o günkü toplantıyı genel konuşmalara hasretti, sıkı ve teknik çalışmaları ertesi güne bıraktı.

Yüksek Plânlama Kurulu İnönünün Başkanlığındaki toplantısında
Huzur için sarfedilen mesai

Bu arada Başbakan basına yapacağı açıklamayı Yüksek Plânlama Kurulu üyelerinin yardımıyla hazırladı.

İnönü açıklamasında bir nokta-

ya önemle temas etti. Yüksek Plânlama Kurulu, plânın isabeti üzerinde mümkün olduğu kadar geniş bir birleşme temin edilmesini arzuluyordu. Bunun için de, plân Meclise sunulmadan önce ekonomi alemimizin resmî ve özel bilgisine takdim edilecekti. Plânın milletçe benimsenmesi için şart olan da, geniş ölçüde, iktisat, entellektüel ve siyaset alemimizin yardımının sağlanmasıydı.

Başbakan açıklamasında bir başka nokta üzerinde daha önemle durdu:

Dış dünya, Türkiyenin kalkınmasıyla ilgili plânın beraberlikle hazırlanmasına, sebatla uygulanmasına milletimizin ne kadar kararlı ve istidatlı olduğunu merakla takip etmekteydi. Şimdiye kadar dış dünyada yaptığımız tesirler müsbetti. Yabancılar ilmi usullerimizi sağlam, isteklerimizi mübalâğasız bulmuşlardı. Ama burada milletçe bilinmesi gereken bir husus daha vardı. Muhakkak bir zaferin, vasıtaları ve şartları gibi plânlı kalkınma yolu da milletçe geniş ölçüde tasarruf, fedakârlık ve sebat şartları isteyen bir zafer yoluydu.

Plân ve çalışmalar.

Yüksek Plânlama Kurulu haftanın başında başlayan ve günde en az beş saatlik mesai gerektiren bir çalışma ortamı içine girmiştir. Plânlama Teşkilâtı bu çalışmanın programını da plânlamış ve hesapları sonucu, 5 Yıllık Kalkınma Plânı üzerindeki çalışmaların 2 Ağustosta biteceğini tahmin etmiştir. 2 Ağustosa kadar sürecek çalışmaların gün olarak plânı yapılmış, hangi günlerde hangi konulara, ne şekilde eğilinileceği, hangi müzakerenin hangi gün sona ereceği tesbit edilmiştir. Plânlama Dairesinin, çalışma süresi boyunca takip edeceği program şöyledir :

17 Temmuz 1962: Türkiyenin sosyal ve ekonomik yapısındaki gelişmeler, Cumhuriyetten bu yana iktisadi faaliyetler, toplumsal ve iktisadi çevrenin genel görünüşü, dış ülkeler ve milletlerarası teşekküllerle münasebetler.

18 Temmuz 1962: Plânlı kalkınmanın 15 yıllık hedefleri; sosyal ve iktisadi hedefler.

19 Temmuz 1962: Karma ekonominin nitelikleri ve kuralları. İktisadî Devlet Teşebbüslerinin reorganizasyonu ,idarî reform, kredi müesseseleri.

23 Temmuz 1962: Nüfus meselesi, toplum kalkınması, iş ve işçi problemleri sosyal güvenlik.

24 Temmuz 1962: Genel iktisadi kalkınma.

25 Temmuz 1962: Çeşitli iktisadî sektörlerin genel görünüşü, Tarım.

26 Temmuz 1962: Madencilik, Petrol, İmalât Sanayii, Gıda, Dokuma Sanayii, Kâğıt gibi konular.

30 Temmuz 1962: Çeşitli Sanayi kollarının gözden geçirilmesi.

31 Temmuz 1962: İnşaat, Enerji, Ulaştırma, Mesken, Turizm Sektörlerinin incelenmesi.

1 Ağustos 1962: Bölge Plânlaması, Sağlık hizmetleri, eğitim, insangücü, istihdam konuları.

2 Ağustos 1962: Plânın uygulanması ile ilgili hususlar.

Kulağa Küpe

Perişanlığın itirafı

Pala Paşa, Karadenizde ilân etti:

"— Biz, lider partisi değiliz. Bizde lider yok.."

Zavallı adam! Sır söyledim sanıyor.

Beklenen çatışma

Yüksek Plânlama Kurulunun ikinci günkü çalışmaları saat 16 da başladı. Kurula gene Başbakan başkanlık ediyordu. Yardımcıları ve Kurulun tabii üyeleri toplantıda hazırdı.

Küçük usul tartışmaları ve çalışma programının kabulünden sonra, sözü teknik elemanlardan Atillâ Karaosmanoğlu aldı. Genç ekonomist plânın ilk kısmının izahına başladı.

Ekrem Alican
Ses verdi

41. sahifeye kadar olan kısmı izah eden Karaosmanoğlunun, izahatından da anlaşılıyordu ki, türkiyenin genel olarak ekonomik durumunda bir duraklama, hatta gerileme vardır. Bunun önünü almak için gerekli tedbirler büyük çoğunlukla alınmalıdır. Plânın bu kısmında meseleler rakamlarla izah edilmiştir. Ekonomik yolda lüzumlu işlemlerin yapılmasını gerektiren hususlar cetveller halinde, plânın bu kısmında yer almıştır. Bu cetveller genel durumu göstermektedir. İstatistik ilminin Türkiyedeki imkânları dahilinde en az hatalı olarak hazırlanan cetvellerle durum gözönüne serilmekte ve genel olarak plân izah edilmektedir.

Teknik elemanın sözleri bitince, Başbakan Yardımcılarından Alican söz aldı. Alicanın üzerinde durduğu nokta plânın bu kısmındaki bir eksiklikti.

Başbakan yardımcısına göre, Türkiyenin askeri masrafları türk ekonomisinde önemli yer tutmaktaydı. Bunun ekonomimize yüklediği külfetin belirtilmesi bakımından, bu meseleyle ilgili bir tablo, ekonomik tarihçeyle ilgili bölüme eklenmeliydi. Tablo Milli Savunma masraflarımızın durumunu gösterecek ve vatandaş bu konunun ekonomimizde ne derece tesirli olduğunu anlıyacaktı.

Alicanın sözleri bitince, Yüksek Plânlama Kurulunun çalışmalarına katılanlar arasında beklenen parmak kalktı. Parmağın sahibi Turhan Feyzioğluydu. Genç Başbakan Yardımcısı, Alicanla aynı fikirde olmadığını ileri sürüyordu. Böyle bir tablonun plâna derci, faydalı değil zararlı olabilir, yabancı memleketlerde menfi propaganda için koz olarak kullanılabilirdi. NATO içindeki türkiyenin bu durumunun, açıkça belirtilmesini, pek çok NATO memleketi ilgilileri de arzulamıyorlardı. Gerçi bunu açıkça belirtmemişlerdi ama, temaslar sırasında ihsas edilmişti.

İki Başbakan yardımcısı bu konu üzerinde oldukça tartıştılar. Birisi, açıklıktan, diğeri faydadan bahsetti.

Ama işin sonucu gene iyiye bağlandı. İki yardımcının fikirlerini telif, Başbakana düştü ve plâna, 1938 yılından itibaren Savunma masraflarının diğer yatırım bütçeleriyle mukayeseli bir tablosunun derci kararlaştırıldı. Bu bir gerçeği de ortaya koyuyor, gelişen olayların Türkiyenin ekonomik durumunda kendini hangi nisbetlerde, nerelerde belli ettiğini anlatıyordu.

Munis adam

Tartışmanın sonuca bağlanmasından sonra Feyzioğlu bir başka konuda söz aldı. Bu defa Feyzioğlu bir

...Merd-i kıpti sirkatin söyler!

Meşhur "Allah söyletiyor" sözünü en doğru yerde kullanmak isteyenler, haftanın sonunda çıkan bir Zafer gazetesinin başlığını okumalıdırlar. En büyük puntolu başlığı "Gerçekler Açıklandı" olan bu manşet blokunda, eline bütün imkânlar geçmiş on yıllık Menderes idaresinin bıraktığı hazin miras bütün çıplaklığıyla yatmaktadır. Kaş yapayım derken göz çıkaran, Hükümeti kötüleyim derken onun çetin görevini belirten A. P. organı korkunç rakkamlar vermektedir. Okuma yazma bilmeyenlerden veremlilere, bütün dertlilerin nisbeti yüzde ellinin çok üstündedir. On yıllık D. P. devrinin Türkiyeyi nasıl perişan hale getirdiğini anlamak için o Zaferi açıp temaşa etmek kâfidir.

Aşk için, "Çölde duman gibidir" derler. Saklanmazmış. Gerçekler de öyledir. Ne kadar göz boyacılığı yapılırsa yapılsın, durum gizlenirse gizlensin, rakkamlar tahrif edilirse edilsin en sonra her şeyin ortaya çıkmaması imkânsızdır. İşte, bizzat D. P. nin bir vârisi, bilânçoyu açıklıyor. Böylesine kirli bir mirası omuzlarına alan Hükümet, eğer nereden başlayacağını şaşırmış haldeyse kim ne diyebilir? "Nüfusun % 60'ı okuma yazma bilmiyor. Hakikatlar açıklandı. Plânlama Dairesi Başkanı bir açıklama yaptı. Halkın % 69'u elektriğe hasret." Manşette belirtilen bu hazin manzaraya, milyarlık borçları, bozulmuş, ahlâkı, yerleştirilmiş kötü âdetleri de eklerseniz Menderese karşı bu milletin bütün namuslu, aydın evlâtlarının açmış olduğu amansız mücadelenin de, D. P. iktidarını en sonda yıkan İhtilâlin de meşru ve asil temeli kolaylıkla ortaya çıkar. On yıl hükmettikten sonra böyle bir vatan bırak ve arkadan, hayır duası alacağını san.. Bir, 1950'de dipdiri, canlı, zengin ve sıhhatli, kasaları altın dolu, itibarı her yerde mükemmel halde D. P. nin eline teslim edilmiş Türkiyeyi düşününüz, bir de bugünkü iktidarın aldığı hasta, bitkin ve perişan Türkiyeyi.. Sadece bu ikisini gözlerin önünde canlandırmak, "merd-i kıpti"nin marifetlerini ortaya dökmeye yeter de artar bile..

Bu rakkamlardan sonra geliniz de o meşhur Kalkınma edebiyatını hatırlamayınız. Görülmemiş Kalkınma, Mesut İstikbal, Parlak Ufuk.. Kalkınanlar, bugünün Kayseri sâkinlerinin açıkgözleri ile onların, kendilerinden de açıkgöz dostlarından ibaret kalmıştır. Ancak bu kalkınmaya, Mesut İstikbal ile Parlak Ufku katmak imkânı bulunamamıştır.

Şimdi, üstadlar onun peşindeler. Ama, pîrlerinin tâbiriyle: Avuçlarını yalasınlar!

değişiklik istiyor, Plânın "dış münasebetler" bölümünün yeniden kaleme alınmasını ve ifadenin bir parça daha yumuşatılmasını teklif ediyordu. Yüksek Plânlama Kurulu Feyzioğlunun teklifini uygun buldu. Ancak değiştirmeyi, Dışişleri Bakanlığına bırakmadı, Plânlama Dairesinin yapmasını ve yardımcı olarak Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Yolganın, bu meselede çalışmalara katılmasını uygun gördü.

Bir başka mesele plânın giriş bölümündeki değişme konusunda tartışıldı. Plânda giriş bölümünde temas edilen "demokratik düzen içinde kalkınma" sloganının daha iyi belirtilmesi, daha tok, daha tesirli kelimelerle izahı istendi. Bunun birinci derecede faydası dışarıya karşı olacak, dış finansman meselesinin hallinde önemli yer tutacaktı. Aslına bakılırsa plânın tatbikinde ziyadesiyle önemli mesele de Dış finansmandı.

Çalışmalar, son derece dikkatli cereyan ediyordu. Kurul üyeleri azâmi dikkati sarfediyorlar, en büyük meselelerden en küçük meseleye kadar hata yapmamağa çalışıyorlardı. O gün plânın müzakere edilen kısmı üzerinde yapılan bazı tashihler, çalışmaların ne derece titizlikle yapıldığını gösterdi. İkinci günkü toplantıda izah edilen kısımda üyeler şu hataları buldular ve düzelttiler:

a) — Sayfa 14, tablo 5'te toplam nüfus artışı % 2,82 olarak gösterilecektir.

b) — Sayfa 15, tablo 6'da "Factor cost", "Market Price" gibi terimlerin türkçeleri bulunacaktır.

c) — Sayfa 31'de 40 bin kişiye bir doktor düştüğü şeklindeki husus, 4 bin kişiye bir doktor şeklinde değiştirilecektir.

ç) — Sayfa 35'teki 22. tabloda İngilterenin insan başına gayrisafi hasılası 1236 şeklinde belirtilecektir.

d) Sayfa 35, tablo 22 deki "okullaşma" deyimi bir başka deyimle değiştirilecektir.

e) — Sayfa 37, tablo 20 deki Yunanistanın indeks rakamı 131 olarak değiştirilecektir.

Bir başka toplantı

Haftanın başında Plânlama Teşkilâtında ekonomik durumumuzla ilgili bu son derece önemli toplantının hazırlıkları başladığı sırada bir başka toplantıya II. Koalisyon Hükümeti en az, bunun kadar önem veriyor ve Özel Sektör temsilcileri, meselelerini ortaya koymak üzere Başbakanın da iştirâkiyle bir araya gelmiş bulunuyorlardı.

Hükümetin, Devlet eliyle yapacağı plânlı kalkınmanın içinde, özel teşebbüsün kalkınmadaki rolünü gözönüne alarak, bu sektörün yardımından faydalanmayı düşünmesi, haftanın ortasında darala darala nokta haline gelmiş iş alanında önemli gelişmelere yol açtı.

O gün İnönü 0003 numaralı minik Opelinden indiğinde saatler 9.50 idi. Başbakan, çevik adımlarla Sanayi Bakanlığının mermer merdivenlerini adımladı ve salonda bekleyen basın mensuplarıyla selâmlaştıktan sonra Bakanın odasına yöneldi. İnönü toplantı saatine kadar Çelikbaşla görüşecek ve bilgi alacaktı.

İnönüyü, yardımcılarından Dinçer takip etti. Daha sonra Özel sektör temsilcileri geldiler. Onları takiben de Alican göründü. Alican, Bakanın odasına girerken, birden içerden İnönü çıktı. Başbakan ve yardımcısı neredeyse çarpışacaklardı. İnönü sordu:

"— Siz plânlamadaki toplantıda olacaktınız Alican, ne oldu?"

Alican cevap verdi:

"— Ben bu toplantıyı daha önemli buldum Paşam.. Bunu takip edeceğim.."

Atillâ Karaosmanoğlu

Genç bir kafa

Başbakan İnönü Özel teşebbüs temsilcileriyle toplantı halinde

Devlet ve iş adamı elele

Başbakan, bir iki saniye durakladıktan sonra yanında bulunan Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaşa döndü ve :

"— Bu toplantı ne zaman biter sence?" diye sordu. Çelikbaş :

"— Saat 18'e doğru biter Paşam herhalde" dedi.

İnönü duraklamadan toplantı salonuna geçti. Diğer bakanlar ve özel sektör temsilcileri Başbakanı bekliyorlardı. Saatlerin 10.10'u gösterdiği sıralarda kapanan kapılar, kalkınmada Hükümetin devlet sektörü kadar önem verdiği özel sektör temsilcilerinin dertlerini ve taleplerini gizlilik içine soktu.

Telif

5 Yıllık Kalkınma Plânının hazırlanmasında Plânlama Dairesinin önemle bilgilerine müracaat ettiği ve bu bilgilerden geniş çapta istifade ettiği Özel Sektörle ilgili meseleler, Hükümetçe en az Devlet Sektörünün kalkınmasındaki rolü kadar önemli bulunmaktadır. Özel Sektör, 5 yıllık plânın tatbikinde devlet sektörünün yanında yer alacaktır.

Özel sektör temsilcilerinin birinci gün ortaya attıkları dert, kredi meselesi oldu. Esasen üçlü koalisyon hükümetinin programında yer alan bu konu, kendilerine izah edildi ve kredi darlığının giderileceğini ortaya koydu. 100 milyon lira sermayeli bir banka tesis edilecekti. Banka özel sektöre kredi temin edecek, piyasadaki para darlığının önüne geçecekti.

Özel sektörün, kredi meselesinin hallinden sonra bu krediyi sarfedeceği sahaların açılması talebi ikinci dilekleri oldu. Bu, yatırımlarla mümkün kılınabilirdi. Ayrıca Hükümet bu konuda Özel Sektörün rahat hareket edebilmesini temin için, Devlet ve Özel Sektörün yapacağı yatırım alanlarını kesin olarak ayırmalıydı.. Plânda da özel sektörün aleyhine tecelli edebilecek hususlar değiştirilmeliydi.

Özel sektör, sınai inkişafın gelişmesinde Kurumlar Vergisinin büyük rolü olduğunu iddia etmektedir. Bu vergide % 10 nisbetinde bir indirim yapılmalıdır.

Tasarruf Bonolarından özel sektörün faydalanması işi de temsilciler için son derece önemli bir mesele teşkil etmekteydi. Bunların teminat akçası olarak Devlete karşı kullanılması Özel sektörün çalışmalarında sayısız faydalar sağlıyacaktı.

Özel sektör bunların dışında Hükümetin büyük sanayi bölgeleri kurmasını ve sanayiin muayyen bölgelerde toplanmasını istemektedir.

Toplantılar, Özel sektör temsilcilerini pek fazla memnun etti. Hükümet, kalkınmada, devlet sektörü kadar kendilerine de vazife tanıyor, hak tanıyor, yardım istiyordu. Hükümetin düşünceleri son derece yumuşak, yardımcı, telif ediciydi. Bu hava özel sektör temsilcilerini öylesine sardı ki, bir ara Türkiyenin dış tediye açığı dolayısıyla fiilen imkân olmayan bir meseleyi talep etmelerine kadar götürdü. Temsilciler serbest ithal müsaadesi istiyorlardı! Bunun imkânsızlığını bilmelerine rağmen prensip olarak Hükümetten böyle bir vaad koparmak gururlarını doğrusu pek fazla okşıyacaktı.

Hükümet ve Özel sektör arasındaki tartışma, iyi sonuçlar verdi. II. Koalisyon Hükümeti özel sektör temsilcilerinin birçok taleplerini kabul etti. Tasarruf bonoları istenildiği şekilde istimal edilebilecekti. Kredi meselesi hal yoluna girmişti. En mühimi, yatırımlara başlanıyor, daralan piyasa genişletiliyordu.

Ve bir plân hazırlandı

Tatlı tebessümlerin hâkim olduğu Sanayi Bakanlığındaki toplantıların devamı sırasında, Plânlama Kurulunda bazı acı gerçekler, haftanın ortasına doğru açıklandı.

Türkiyenin sosyal yapısı bazı

Onlar hep öyle yazacak !

Memlekette iki kısım Basın olduğu, bir defa daha anlaşıldı. Son hafta içinde çıkan gazeteleri açınız ve bakınız. Bir grup, günün hâdiselerini vermektedir. Bunlar, iyiye iyi, kötüye kötü derler ya da demezler. İyi de, kötü de kıymet hükümleri olduğuna göre okuyucular bu hususta kendi inançlarına göre hüküm verirler. Ama bir noktada, tereddüde mahal yoktur. Bu gazeteler bir takım haberleri okuyucularından saklamazlar. Her haberin değerini takdir ederler ve mizanpajlarını yaparlar.

Öteki grup için, gazetecilik değil, politika bahis konusudur. Bu yüzdendir ki bitirdiğimiz hafta içinde cereyan eden ve bütün memleketi her şeyden fazla alâkadar eden iktisadî ve malî çalışmalar onların sütunlarında yer bulmamıştır. Bunun yerine, tamamile insafsız bir takım ithamlar, çoğu yalan iddialar ve nihayet incir çekirdeği doldurmayan nutuklar, kongre havaları, kuru sıkı tehditler boy göstermiştir. Daha bir süre, bunun böyle gitmesine hazırlıklı olmak ve hiç aldırmamak lâzımdır.

Memleket selamet kıyısına çıkarılmaya çalışılırken bu tarz yayınların işi güçleştirdiğini inkâr imkânı yoktur. 27 Mayıs ihtilâline karışmış her şahsın bu gazetelerin sütunlarında nasıl hırpalanmaya gayret edildiği de gözlerin önündedir. Komünist Partilere kanunî hakların tanındığı memleketlerde, Moskovadan idare edilen yayın organları da ancak bu şekilde çıkmaktadırlar. Gözler, hele şu anda öylesine dönmüştür ki ne millî menfaat, ne vatanseverlik düşünülmektedir. Ortada, iktisadi ve mali meseleleri ikinci plâna bıraktırabilecek bir hürriyetsizlik, baskı, partizan idare, adalet teminatsızlığı, radyo suiistimali gibi bir dava da olmadığından Menderesin karşısındaki kuvvetli ve kudretli muhalefeti taklit veya 1946 - 50 havasını geri getirme peşinde olan bir grup iftirayı, fesadı, karıştırıcılığı ön plâna almıştır.

Alsın!

Rejimin selâmeti, böyle davranış karşısında topyekûn iktidarın ve Hükümetin, şahsen İsmet Paşanın gösterdiği sabrı göstermesine bağlıdır. Bu basın, İsmet Paşa hakkında neler yazıyor! İki buçuk yıl önce, düşük iktidarın başına dair bundan bin kat masum bir yazı yazıldığı zaman o kalemin sahibi sürüm sürüm süründürülür ve kendisinden intikam alınırdı. Bugün? Bugün İsmet Paşa, her söylenilene şahsen gülüp geçiyor. Ama, Menderesle mücadelesinde olduğu gibi o haklı ve mağdur, mütecavizler haksız ve şirret, üstelik küfürbaz olduklarından insaflı Türk milleti her gün biraz daha fazla ona yaklaşıyor, ötekilerden uzaklaşıyor. Böylece İsmet Paşa, Millî Birlik İdaresinin sırtına koyduğu kamburdan süratle kurtuluyor.

Millet, işin yapılmasına bakıyor. Hükümet bir defa bunu kafasına koydu ve her yaygarayı kulak arkası etti, cevap yetiştirmeye veya "Bak, iyi hiç bir şeyden bahsetmiyorlar" demeye kalkışmadı mı yolun yarısı katedilmiş olur.

Demokrasilerde, Basın Hürriyeti kavramının gerektirdiği tek tutum budur ve bu, başarı yoludur.

O halde, oturmak ve beklemek gerekiyor. İyi müşahitler, daha baştan, tesadüfen yakaladığı iktidarı elinden kaçırmak suretiyle A. P. nin kendi ölüm fermanını bizzat imzaladığını söylemişlerdir. Başlayan kongreler, bunun ilk delilini teşkil etmiştir. Heyecanlı kütlelerin heyecan sebebini anlamadığını bunu kuru, artık antipatik af konusuna bağlamakla gösteren A. P. idarecileri yerleştirmeye bir ara muvaffak oldukları efsanenin yıkıldığını görmekte gecikmiyeceklerdir.

Millet açmış, fakat ekmek değil af istiyormuş! Ekmek ufukta göründüğü an, milletin ne istediğini A. P. liler anlıyacaklardır ama, o zaman atı alan Üsküdarı çoktan geçmiş olacaktır. Bugünden beliren, A. P. nin idareci takımının kofluğundan ibarettir.

---

reformlara, Devlet elinin yapabileceği reformlara muhtaçtı. Halen Türkiyede okuma yaşında bulunan ve bu yaşı aşmış olanların % 60'ı okuma yazma bilmiyordu. Köylerin % 53'ünde, kasabaların % 15'inde içme suyu yoktu. Türkiye nüfusunun % 69'u elektrikten faydalanamıyordu. Nüfusun % 2,5'u veremliydi. Türkiyede 25 bin cüzzamlı mevcuttu. Meskenlerden % 30'u içinde oturulamıyacak durumdaydı. Gecekondularda yaşıyan insan sayısı 1 milyon 200 bindi. Memlekette 1 milyon civarında trahomlu vardı. Bunlardan ancak 35 - 40 bini tedavi görebilmekteydi. Doğan her bin çocuktan 165'i bir yıl içinde ölmekteydi.

Plânlamadaki toplantılar, Sanayi Bakanlığındakine nazaran daha neşeli ve yoğun cereyan ediyordu. Başbakan, plânın metninin Türkçesini pek beğenmişti. Bir toplantıda bilgi veren Nejat Erder, bir ara "istihlâk" kelimesini kullanınca Başbakan genç ekonomiste gülerek baktı ve:

"— İstihlak değil, tüketim diyeceksin" dedi.

Plânın 5. cildi

Sır küpü

Bir başka toplantı sonunda Başbakana Plân hakkındaki fikri soruldu. İnönü :

"— Bu bir demir leblebi. İçinden çıkmak kolay değil. Dün gece 45 sahife okudum. Okuduklarımı bir kere daha okuyacağım" dedi. Sonra ilâve etti :

"— Bu kadar geniş bilgiyi 700 küsur sahifede özetlemişsiniz. Sizin deyiminizle fazla yoğun olmuş" dedi ve şen bir kahkaha attı.

Plânın 2 Ağustosta Yüksek Plânlama Kurulundaki müzakeresi bitecektir. Plân bundan sonra halkoyuna açıklanacak, müteakiben Meclise sunulacaktır. B. M. M. nin bu konuyla ilgili olarak olağanüstü bir toplantıya çağırılması mümkündür.

C.H.P.

Sağlam adımlar

Bitir... ...mız haftanın sonlarında bir g... başkentin mutena semtlerinden ...çelievlerde bir pastahane, hiç alış... olmadığı bir takım yabancılar tarafından dolduruldu. Sabahın er-

ken saatlerinde akın akın pastahanenin yolunu tutan yabancıların çoğu, orada dökmek istediklerini tasarlamakla meşguldüler. Nitekim haftanın sonuna kadar süren toplantı boyunca da bu isteklerini bol bol tatmin imkânını elde ettiler.

Hâdise, cuma günü Bahçelievlerdeki Akalın Pasta salonunda cereyan etti. C. H. P. nin küçük kurultayı adını alan İl Başkanları ve ilçe temsilcilerinin yaptıkları toplantı, memleketin kaderinde büyük payı bulunan bir partinin teşkilâtı ile olan bağlarının ne derece sağlam ve müsbet olduğunu gözler önüne sermeye yetti.

O gün, saatlerin 9'u gösterdiği sırada Başkent boğucu Temmuz sıcağına bir kere daha hazırlanırken, yurdun çeşitli bölgelerinden gelmiş bulunan C. H. P. İl Başkanları ve ilçe temsilcileri kaldıkları otellerden birer ikişer toplantı yerine gelmeye başladılar. Onları salonun kapısında C. H. P. Genel Sekreter Yardımcılarından Kemal Satır karşılıyordu. Satır, telâşlı haliyle her gelenin elini sıkıyor, halini hatırını soruyor, meseleleriyle meşgul oluyor ve sık sık "Sen üzülme paşam, istediğin olacak" diyordu. O saatlerde Kemal Satırın yardımcılarından birisi de C. H. P. Meclisi üyesi Ali İhsan Göğüştü.

Kalabalığın 200 kişiye yaklaştığı, saat 10 sularında Parti Meclisi üyeleri ve C. H. P. li Bakanların da hemen hepsi, İl Başkanlarının arasına katılmış bulunuyordu. Nihayet, saat 10.10'da İnönüyü taşıyan 0003 plâkalı siyah Opel, pasta salonunun önünde gözüktü. İnönü, son derece neşeli ve mütebessim bir çehre ile indi. Karşılayanların ellerini sıkıp, hepsiyle ilgilendikten sonra toplantının yapılacağı birinci katın merdivenlerini çevik adımlarla tırmandı. Bu sırada küçük kurultayı teşkil eden üyeler de yerlerini almış bulunuyorlardı. Satır, kürsüye gelerek aynı telâşlı haliyle:

"— Sayın Genel Başkanımız İnönüye ve diğer davetlilere hoş geldiniz derim" dedikten sonra devam etti ve :

"— C. H. P. nin küçük kurultayını açıyorum. Önce, Atatürk ve şehitlerimizin aziz ruhları için bir dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum" dedi.

Bir lider konuştu..

Saygı duruşu bittikten sonra, Genel Başkan İnönü kürsüye davet edildi. Yaşlı politikacı siyah çerçeveli gözlüklerini takarken, çılgınca alkışlayan kalabalığın arasından geçip kürsüye çıktı ve:

"— Pek sayın ve pek sevgili arkadaşlarım. Bu toplantı, partimizin hayatı için ve partice mesul olduğumuz siyasi vazifeler için pek ehemmiyetli olacaktır" cümleleriyle başlayan, sık sık alkışlarla kesilen konuşmasını okumaya başladı. Dinleyenleri tam bir fikir ve görüş birliğine ulaştıran konuşmasının başlarında İnönü:

"— Bu toplantıda siyasi hayatımızın binbir çeşit teferruatlı meseleleriyle meşgul olacak değilim. C. H. P. politikasının ana hatlarını ve önemli memleket meselelerini ele alacağım" dedikten sonra, demokratik rejim konusunda partinin idari mekanizmasında hakim olan görüşü belirten cümlelerle konuşmasına devam etti:

"— Biz, memleketimiz idaresinin doğru ve selâmetle cereyanını ancak demokratik rejimin tatbikinde gören bir siyasi teşekkülüz."

Konuşmanın burasında salonu ani olarak çınlatan alkış tufanı, partinin alt kademesinin de ayni görüşte ne derece anlaşmış olduğunu orta-

İnanmayan İnandıramaz

Başkanlarının başkentten illere dönmesiyle, yaklaşan Kurultay arefesinde C. H. P. bir dönüm noktasında bulunuyor. Başkanlar başkentte, teşkilâtın dertlerini söylediler, isteklerini bildirdiler. Belirttikleri hususların pek büyük kısmı doğrudur. Gerçekten Genel Merkez felçli haldedir ve hiçbir hareket olmamaktadır. O kadar ki, C. H. P. nin bir derin uykuya daldığını ifadede mübalağa yoktur.

Ama, Genel Merkezin değilse de milletin ve bilhassa demokratik rejimin yaşamasını Türkiye için tek çıkar yol sayanların da C. H. P. teşkilâtından ve onun başlarından istedikleri bir husus vardır: Demokrasiye inanmak! Zira, partinin bilhassa genç militanlarında bir süre seçimsiz, otoriter rejimle memleketi idare etmenin bugünkü karışık ve zor duruma tercih edilecek bir hal olduğu inancı taraftar bulmaya başlamaktadır.

Aslında, dert hep aynıdır. Arzulara paravana olarak kullanılan "asil gaye" ne olursa olsun, bir hayal çeşitli gruplara seçimsiz idare hevesini vermektedir: İdarenin kendilerinde olacağı kanaati. Ordunun içindeki sergüzeştçiler, başa kendilerinin geçeceklerini sandıkları için kapalı rejim taraftarıdırlar. Dehşetengiz yazarlar, kudret sahiplerinin akıl hocalığını yapıp çalım satacakları ve asıl otoriteyi ellerinde tutacaklarını ümit ettiklerinden o yola adam itmektedirler. 14'ler, 22 Şubatçılar ve C. H. P. den bir ufak -henüz- zümre eş sevda içindedirler. İhtilâl olacaktır, Parlamento dağıtılacaktır, iktidar koltuğuna kendileri buyur edileceklerdir.

Allah, bunların hayal sukutuyla karşılaşacakları günü bu millete göstermesin. Zira, aynı yolun yolcuları o zaman kapışacaklar ve felâket, açık kapımızdan kolaylıkla içeri girecektir.

C. H. P. teşkilâtı şikâyetçiyse, bunun bir sebebi, hayal ve heves edildiği gibi iktidardaki D. P. nin kendi teşkilâtına tanıdığı avantajlardan mahrum bulunmasıdır. C. H. P. partizan idareden feryat etmiştir ama, bunu bir gün kendi tatbik etmek ümidini elden hiç bırakmamıştır. Milli Birlik idaresi altında, bu ümidin bir kısmı tahakkuk da etmiş ve iktidarın üst kademesi var gücüyle C. H. P. aleyhinde çalışırken alt katlarda idarecilerle C. H. P. li partizanlar verimli işbirliği yapmaktan geri kalmamışlardır. Bu küçük ufuk bile, İnönünün Koalisyon Hükümetleri kurulunca kapatılmıştır. C. H. P. li kodaman, elinde listeyle başkente gidecek, şu veya bu Bakanın karşısına dikilecek, istediğini oraya, istediğini buraya tayin ettirecek ve sonra, zafer kazanmış kahraman olarak yurduna dönecek! Bu kodaman, tıpkı ültra-devrimciler gibi, Demokrasiyi "masum arzu"sunun manii saymaktadır ve o yıkılırsa kendisinin, partisiyle birlikte gene ayakta kalabileceğini hesaplamaktadır.

Bugün C. H. P. önce, bu sakat düşünceyi, iptidai temayülü bünyesinden söküp atmakla mükelleftir ve bu iş, bilhassa Meclisteki genç milletvekilleriyle teşkilâttaki olgun, güngörmüş simalara düşmektedir. C. H. P. liler paçaları sıvamalı ve dağ tepe dolaşıp kendi taraftarlarını Demokrasinin tek çıkar yol olduğuna inandırmalıdırlar.

C. H. P. inansın ki, başkalarını da inandırsın!

Bir Görüş

En Önemli Problem

Mustafa KENTLİ

Ünlü tarihçi Luis Madelin, imparator Napolyonun hayatına ait "Konsüllük ve İmparatorluk Tarihi" adlı onaltı ciltlik eserinin son sözünde der ki: 'Napolyonun kurduğu müesseseler ve vatana kazandırdığı sürekli şan ve şeref, onun ilk iktidar günlerinde üzerine aldığı ve sonuna kadar başarıyla yerine getirdiği başka bir rolün yanında sönük kalır. O her şeyden önce, çağdaşlarından birinin dediği gibi, 'Büyük ihtirasların arabulucusu ve barıştırıcısı' idi. O, Cumhuriyetin sekizinci yılında Fransayı paramparça eden çekişmelerin talihli hakemi olmuştur. Bu rolünü yerine getirmesi için 1799 yılından önce kazandığı Büyük Zaferlerin prestiji elbette lâzımdı. Fakat bunun yanında onun sahip olduğu başka yüksek ve ender meziyetlere de ihtiyaç vardı. Özellikle onun iradesindeki kudret ve sebat lâzımdı. Tâ ki on yıllık bir ihtilâlin açtığı uçurumlarla ayrılmış olan fransızları uzlaştırmak ve barıştırmak mümkün olsun."

Tarihçi, büyük eserini şu mânalı sözlerle bitirir: "Büyük adam denizde Sainte - Hélène adasına doğru yol alıyordu. Fakat arkasında Fransaya müesseseler çatısı ve şan ve şeref ışıltılarıyla birlikte yerleşmiş, paha biçilmez bir sivil barış bırakmıştı."

Son cildi mütevazi kitaplığıma yerleştirirken Fransayı ve memleketimi düşünüyordum. Aradan yüzelli yıl geçmiş olmasına rağmen Fransada sivil barış ciddi olarak bozulmamıştı Restorasyon adı altında Burbon hanedanının iki dalı sıra ile tekrar tahta çıkmış, İkinci İmparatorluk kurulmuş, yıkılmış, çeşitli Cumhuriyet rejimleri birbirini kovalamış, memleket yabancı istilâlara uğramış, fakat Fransada, meselâ İspanyada görüldüğü gibi, bir sivil harp patlak vermemiştir.

Politikada en mühim mesele, en mühim meseleyi bilmek ve onun çözüm yolunu bulmaktır. Öyle zannederim ki, dün olduğu gibi bugün de, Türkiyemizin en önemli problemi, hürriyet içinde Cumhuriyet rejimini yerleştirmek ve bu arada sivil barışı korumaktır. İç barış vicdanlarda yerleşmedikçe, biz ne Türkiyenin ebediliği için elzem olan sosyal ve ekonomik reformları savunabiliriz, ne de yurdu kalkındırabiliriz. Bu gerçeği, 945 yılında başlayan son Demokrasi merhalesinde en iyi anlayan İnönü olmuştur. Onun rakip ve muarızları 1947 de husumet andı içerlerken o, kardeşlik ve itidal tavsiye etmiştir. O bir müddet, "tek parti, tek şef" rejiminin başı idi. Şimdi daha iyi anlıyoruz ki, istemiş olsaydı, General Franko gibi tek parti rejimini bugüne kadar kolaylıkla yürütebilirdi. Buna lüzum görmedi. Çünkü Türkiye İspanya gibi, taban tabana zıt doktrinlerle parçalanmış bir memleket değildi. Yüz yıllık bir Demokrasi tecrübesine sahipti ve dünyada istikbal, hür milletlerin ve Batı Demokrasilerinindi..

Tarihten gelen prestijini, düşünce ve irade üstünlüğünü, iyi niyetini, eşsiz sebatkârlığını ve bütün yurttaşları için olan sevgisini yeniden harekete getirdi. İktidarda ve muhalefette, bir taraftan demokratik geleneklerin yerleşmesine çalışırken, diğer taraftan her ihtilâlde görülen ifrat ve tefritlerle birbirinden uzaklaşan yurttaşları uzlaştırmağa ve "Büyük ihtirasları barıştırmağa" önem verdi. Bugün de ayni şeyi yapmakta olduğunun bir çok aydınımız tarafından hâlâ anlaşılmamış olması bir talihsizliktir. İnönünün zaafı, tevazuudur. O, "ben hepinizi severim" diyemediği için, "bana bakmayın, ben herkesle geçinirim" der. Türk Tarihi ileride, ihtiraslar susunca, onun kindarlığını değil, yurttaş sevgisini, daha inandırıcı delillerle tesbit edecektir.

Lütfen bana söyler misiniz, Tarih boyunca yalnız hürriyetlerimiz veya bağımsızlığımız tehlikeye girince politikaya karışmış ve tarihsel görevi sona erince kışlasına çekilmeği bilmiş ola şerefli Türk Ordusunun son iki yıl içindeki kuşku ve tereddüdünü ondan başka kim izale edebilirdi?

Onun yakın tarihimizden ve üstün meziyetleriden gelen prestijini yıkmaktan âciz olanlar, aşağılık duygularını başka yollardan tat mine çalışıyorlar. Onun artık genç olmadığını ve tükenmiş olduğunu söylüyorlar. Bilmezlikten geliyorlar ki gençlik, tıpkı akıl gibi, yaşta değil baştadır.. Batı demokrasilerinin en ileri gelenlerinden birinin başında bugün İnönüden daha yaşlı bir lider vardır.

Asıl hayretimi mûcip olan son olaylardan biri, ünlü bir başyazarımızın, İnönünün devrimciliği konusunda şüphe uyandırmağa çalışabilmesidir. Başları dara gelince Atatürke sığınan bu gibi kişilerin bu memlekette "Hitler realitesi"ni tavsiye ettikleri henüz unutulmamıştır. Gerçek şudur ki, Atatürkün ebedi Türk Gençliğine emanet ettiği hür ve devrimci Cumhuriyet ne Nâsır sosyalizmi, ne Kremlin komünizmi, ne de askerî veya teokratik bir diktatörlüktür. O bize Batı örneği hür ve milletin egemenliğine dayanan bir Cumhuriyet, başka bir deyimle bir Demokrasi emanet etmiştir.

Milletlerin kudreti yalnız askeri güçleri ya da endüstriyel gelişmeleriyle değil, aynı zamanda bir inanca bağlılık dereceleriyle ölçülür. Biz millet olarak hürriyete, Demokrasiye inanıyoruz. İmtiyazlı sınıflara ayrılmamış bir milletiz. Türkiyede sınıf kavgası denemeleri akim kalacaktır. Kardeş kavgası isteyenler, sergüzeştçiler, diktatörlük hevesliler ve demagoglar her zaman milletin sağduyusuna çarparak dağılacaklardır.

İkinci Koalisyon Kabinesinin kurulduğu şu günlerde Millî Hakem rolünde hergün yeni bir başarı kazanan İnönünün yurt içinde sürekli barışı sağlıyacağına inanıyoruz.

ya koyuyordu.

İnönünün konuşması aynı ilgi ve heyecanla devam etti. Bir ara mikrofonların arızalanması, Genel Başkanın üzülmesine sebep oldu. Zira, mütemadiyen şikâyet sesleri geliyor ve konuşmanın tam olarak dinlenemediği belirtiliyordu. İnönü konuşmasını yarıda keserek :

"— Hiçbir gün bu mikrofonda doğru dürüst konuşmak nasip olmamıştır" dedi ve kürsüden aşağı inerek konuşmasına mikrofosuz devam etti. İnönünün bu jesti, kongreyi hazırlayanları harekete geçirdi. Kemal Satırın önünde duran mikrofon, bir sürahinin üstüne yerleştirilerek İnönünün önüne getirildi. Konuşmaya bu mikrofondan devam edilecekti. Fakat Satır imdada yetişti. Mikrofonu eliyle tutarak Paşanın konuşmasını aksatmamaya gayret etti.

İnönünün konuşması öğleye doğru:

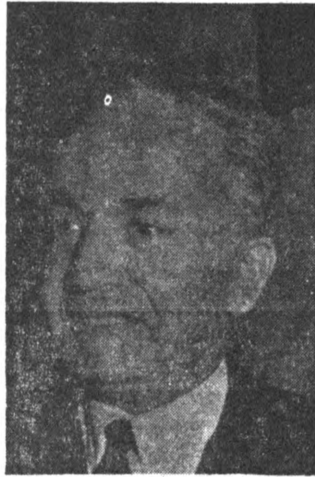
"— Sizlere sevgiler ve saygılar sunarım!.." cümlesiyle bittiğinde, salonu dolduran delege kalabalığı bir kere daha çılgın bir alkış tufanı kopardı.

İnönüden sonra Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Satırın Parti ve memleket meseleleri ile ilgili olarak yaptığı uzun konuşma da sık sık alkışlarla kesildi.

Dertli başlar

Satırın konuşmasından sonra Başkanlık divanına bir önerge verildi. Önergede Ankara İl Başkanı Nevzat Göker, Ankara İl Temsilcisi İbrahim Cüceoğlu ile Siirt, Bolu, Eskişehir, Kütahya delegelerinin imzaları vardı ve Merkez İdare Kurulunun daha önceden tesbit ettiği bir hususun değiştirilmesi isteniyordu. Merkez İdare Kurulunun daha önceden tesbit ettiği hususa göre, Memleket meselelerini ve genel parti durumunu ilgilendiren konular Genel Kurulda açık olarak müzakere edilecek, parti içi meseleler ise, teşkil edilecek komisyonlarda gizli olarak görüşülecekti. İbrahim Cüceoğlunun ve diğer önerge sahiplerinin ısrarlarına rağmen durumda bir değişiklik olmadı.

O gün başlayan toplantının ilk yarısında konuşmasını yapan Genel Başkan İnönü, öğleden sonra İstanbula yapacağı seyahati İl Başkanlarının ardıarası kesilmeyen ısrarları sonunda tehir etmek zorunda kaldı ve ekspresle yapacağı yolculuğu uçağa tahvil etti. Saatlerin 13.30'u gösterdiği sırada delegelerin ayakta ve çılgınca alkışları arasında salonu terketti. İnönünün ayrılmasından sonra C. H. P. Senato Grup Başkan Vekili Tahsin Banguoğlu kürsüye geldi ve Cumhuriyet Senatosunda C. H. P. yi temsil eden grubun demokratik rejimin korunması konusunda yaptığı mücadeleyi ve giriştiği gayreti dile getirdi. Banguoğlunun :

Tahsin Banguoğlu

Doğru söze ne denir?

"— Demokrat Partinin partizan devlet kadrosu ile biz devlet idare edemeyiz!." demesi alkışlara yol açtı. Banguoğludan sonra Kemali Beyazıt konuştu.

Öğle sıcağının kavurduğu salonda daha fazla çalışabilmenin imkânı yoktu. Zaten programa göre Anıtkabir ziyaret edilecekti. Saatlerin 14.20 yi gösterdiği sırada hep birlikte Atanın manevi huzuruna gidildi ve çelenk konuldu.

Küçük kurultayın öğleden sonra saat 16.30'da başlayan ikinci toplantısında söz daha çok delegelere kalmıştı. Birbiri ardı sıra konuşan delegelerin hemen hemen hepsinin ittifak ettikleri bir şikâyet konusu vardı. Dertlerini dökmek ve isteklerini dile getirmek için kürsüye çıkan İl Başkanları konuşmalarında C. H. P. Genel Merkezini dillerine doluyorlar ve Genel Merkezin artık ataletten kurtulması gerektiğini söylüyorlardı.

Toplantının o günkü ikinci oturumu aynı hava içinde sona ererken, İnönü, bir kere daha söz aldı ve il başkanlarının Genel Merkeze yönelttikleri tenkitleri cevaplandırdı. İnönü ikinci konuşmasında C. H. P. nin eski dinamizminden hiçbirşey kaybetmediğini söyledikten sonra :

"— Arkadaşlarım, yani davadan vazgeçmiş değiliz. Bütün derdimiz, teşkilâtımızla Merkezimizin ahenkli çalışmaması olmuştur. Ümitsizliğe kapılmayın. Benim sizden şikâyetim bu. Takip ettiğimiz politika doğru bir politikadır. Bunu anlıyacaksınız" dedi ve birkaç cümleyle, delegeleri içine düştükleri karamsarlıktan kurtarmağa çalıştı.

Merkez İdare Kurulunun tesbit ettiği dokuz komisyon, parti içi meseleleri görüşmek üzere kongrenin ikinci günü muhtelif yerlerde toplandı. Komisyonların başkanlıklarını Merkez İdare Kurulu üyeleri yapıyordu. Lebit Yurdoğlu, Kemal Satır, Atalay Akan ve Kemali Beyazıtın başkanlığını yaptığı komisyonlar çalışmalarına Genel Merkezde, Ferda Güley, Orhan Eyüboğlu, Ratip Tahir Burak, Nüvit Yetkin ve İbrahim Saffet Omay da Genel Merkezin dışında tesbit edilmiş bulunan mahallerde çalışmalarına devam ettiler. Delegelerin istek, şikâyet ve tenkitlerini istedikleri şekilde dile getirdikleri komisyon çalışmaları cumartesi günü neticelendikten sonra bir tebliğ yayınlandı. Tebliğde İnönünün yaptığı konuşmadan sonra teşkilâtın temsilcisi bulunan delegelerin tam bir fikir beraberliğine vardıkları belirtiliyordu. Komisyon çalışmaları sırasında da gerek parti ve gerekse memleket meselelerinin tam bir vuzuhla dile getirildiği, delegelerin aydınlandığı bildiriliyordu.

Genel Kurul pazar günü tekrar toplanacak ve küçük kurultayın bir muhasebesini yapacaktır. Bu satırların okunduğu sırada Koalisyonun büyük kanadını teşkil eden C. H. P. nin Genel Merkezi ile teşkilâtı arasındaki kopuk bağlar son tamir fırsatı ile karşı karşıya bulunacaktır. Bütün delegeler, bütün meziyet ve kaabiliyetlere sahip olduğu halde evvela sıhhati, sonra da tabiatı neticesi bir "Hayalet Genel Sekreter" haline gelmiş bulunan İsmail Rüştü Aksalın Genel Merkezinden dert yandıklarına göre Kurultaya kadar bu duruma bir geçici çare aranacaktır. Bu defaki Kurultayda ise Genel Sekreter dahil, Genel Merkez ve Parti Meclisini teşkil eden üyelerin asgari % 60'ının "Nöbet değiştirmesi" hiç kimseyi şaşırtmamalıdır. Bu değişikliği bizzat Aksal istemekte ve çoğu sıhhi, bir takım talihsizlikler yüzünden bu en kritik devrede partisine de Genel Başkanına da yardımcı olamamanın ciddi üzüntüsü içinde bulunmaktadır. Bu da onun sağlam karakterinin ve dürüstlüğünün bir tabii neticesidir.

C. H. P. için sıkıntı nöbeti yeni devralacak kimseleri bulmak olacaktır. Yeni simâlar, kendilerini Kurultaya kadar geçecek süre içinde göstermek zorundadırlar. Herhalde eski isimler için bir şans pek bahis konusu görülmemektedir. Tabii herşey yenilerin dinamizmine bağlı kalmaktadır.

A.P.

Post kavgası

Esmer kesik saçlı gazeteci kısa boylu, terli yüzlü A. P. Genel Başkanının yanına yaklaştı ve ağır bir sesle :

"— Paşam konuşmanızı evvelden teksir ettirdiğinize göre verin de ben uçağı kaçırmayayım" diye konuştu.

A. P. Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala Milliyetin muhabiri Mustafa Ekmekçiye cevap vermeğe hazırlanırken tam yanında bulunan Fethi Tevetoğlu söze karıştı ve :

"— Paşam konuşmanızı istiyorlar" diye tekrarladı. Pala Paşa alnında biriken terleri mendiliyle silerken ağır ağır cevap verdi:

"— Konuşmamı değiştireceğim."

Sonra karşısındaki genç gazeteciye kürsüde konuşan hatibi işaret ederek :

"— Dinlesene bak ne diyor?" dedi.

Kürsüde mikrofonun önünde uzunca boylu tombul bir adam vardı ve mütebessim bir ifade ile konuşuyordu. Kürsüde mikrofonun önünde konuşan A. P. nin Ankara milletvekili Burhan Apaydın sözlerini bağladı:

"— Sayın Genel Başkanınız benim ihracıma tekaddüm eden günlerde çok konuşmuştur. Şimdi de ben konuşacağım." Sonra izah etti. Genel Başkan kararsızlığı yüzünden koalisyonu bozmuş, partiyi bu hale getirmişti. Sayın Genel Başkan durmadan fikir değiştiriyordu.

Gümüşpala bulunduğu yerden bütün bunları terleyerek sıkılarak dinliyordu.

Hâdise A. P. içinde başlayan başkanlık kavgasının elle tutulur misali şeklinde tezahür etti. Gümüşpalayı terleten konuşma A. P. nin Trabzon kongresinde cereyan etmekteydi.

Aslında hikâye, evvelki haftanın son günü saat 12,30 da Trabzona inen bir uçaktan çıkan yolcunun karşılanmasıyla başladı. Yolcu A. P. içindeki liderlik mücadelesinin müsabıklarından Burhan Apaydındı. Apaydın ve kardeşi Orhan Apaydın uçaktan inerken A. P. lilerin bir kısmı bağırdılar :

"— Yaşasın Korsikalı kardeşler, yaşasın Apaydınlar", Apaydınlar habersiz geldikleri Trabzonda cidden büyük bir ilgi gördüler. 35 - 40 otomobillik bir konvoy ile şehre giren A-

Yıkılan Efsane

Geçen sonbaharda, İhtilâli ve dolayısıyla Milli Birlik İdaresini şahsında temsil eden talihsiz C. H. P. nin karşısındaki partiler ümit edilenin üstünde bir varlık, bir seçim başarısı gösterdiklerinde çeşitli tefsirler yapıldı. O tarihten sonra çıkan ilk AKİS'i okuyanlar -AKİS de, öyle bir neticeyi beklemiyenler arasında idi- bu mecmuanın hâdiseyi izah tarzını hatırlayacaklardır. Halkın İktidardan memnunsuzluğu ve çare aradığı durumunun düzeltilememiş olması Parlamentoda C. H. P. ye karşı partileri avantajlı duruma sokmuştu. Bunu, bir kısım ateşli aydınlar milletin devrimlere karşı hıncı olduğu, onun için onu oy hakkından daha bir süre mahrum bırakmak gerektiği şeklinde yorumladılar. Kazançlı partilerin ve bilhassa A.P. nin silâhşörleri ise, halkın D. P. yi aradığı, onun idam edilmiş veya hapsedilmiş başlarına bağlı olduğu hükmünü çıkardılar. Bir yandan İkinci İhtilâl taraftarları, öte yandan Restorasyon şampiyonları kendi tezlerinin üstüne politikalarını bina ettiler ve bugüne kadar gelindi.

Birinci görüş, 22 Şubatta iflâs etti. Anlaşıldı ki, bütün tahriklere rağmen aydınların geniş çoğunluğu ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin hemen tamamı, Gençliğin ise düpedüz tamamı böyle bir tezi reddetmekte, zorbalık idaresini istememektedir. Şimdi, ikinci tezin de iflâsının arefesinde bulunuyoruz Muhalefette kalmış A.P., taktiğini akl-ı evvel Kadri Eroğanın -unutulmaz Urfa valisi!- yeni vecizesinde bulmuştur: "Bu millet ekmek değil, af istiyor!" Bu söz bir kaç yerde daha söylendiğinde, hatip bir güzel yuhalanır ve çürük yumurtaya tutulursa hiç şaşmamak lâzımdır. Bir "kader zaferi" kazandıklarından dolayı kendilerini halkın psikolojisinden iyi anlar sananların ve buna başkalarını da inandıranların, aslında hiç bir şeyden anlamadıklarını bundan güzel hiç bir söz gösteremez.

Kadri Eroğan

Af! Bu, Türkiyede sadece bir uydurma balondur. Tıpkı, Menderesin kılına ilişildiği takdirde dünyanın yerinden yıkılacağı palavrası gibi.. İkincisi, Menderesin başını yemiştir. A. P. taktisyenlerinin elinde de bu parti, mukadder âkibetini bulacaktır.

Çünkü bugün, afla veya Demokratlıkla tahrik edilen kütleleri harekete getiren asıl muharrik kuvvet gündelik hayatın sıkıntılarıdır. Bir dar, pek dar çevrenin dışında af hiç kimsenin malı da değildir, üzerinde durduğu mesele de.. Halk ekmek değil, af istiyormuş! Buna, gülmek lâzımdır. Halk ekmek istediği ve bulamadığı içindir ki af diye bağıraşanlara kanmaktadır. Öküzleri arabanın önüne koymak gerekir. Arkasına değil. Ekmektir ki, af katarını çekmektedir. Geçim şartları değişmemiş, hatta bozulmuş vatandaş bundan duyduğu infiali belirtmek için, bir sembol saydığı A. P. ye yönelmiştir. Tıpkı, İngilterede Muhafazakârlardan memnun olmayanların, kırgınlıklarını Liberal Partiye oy vererek gösterdikleri gibi..

A. P. [illegible] T[illegible]kım" olduğunu bir [illegible] daha [illegible] etmiş bulunuyor. [illegible] ve gerçek te[illegible] teşhis koymuştur. Bu [illegible] af isteme yüzünden onu ekmeğinden mahrum bırakmaya çalışmaktadır. Kaldı ki, affı gerçekten çıkaramanın yolunun da bu olmadığını artık he kes anlamıştır.

paydınların yüzü pek gülüyordu. Nitekim Apaydınların büyüğü indiği Benli Palas otelinden telefonla annesini aradı ve basın mensuplarının nazarları altında şu mesajı verdi:

"— Anneciğim çok iyi karşılandık. 35 - 40 araba vardı. Çok ilgi gördük onlara nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum. Bizi sakın merak etme" Sonra da basın mensuplarının not alıp almadıklarına dikkat ederek telefonu kapadı.

A. P. nin Trabzon kongresi ertesi gündü. Apaydınlar ani bir kararla Rizeye geçtiler ve pazar günü kongreye bir âlâyiş içinde gelmeyi sağladılar.

Madalyonun öbür yüzü

Fakat gayret sarfedenler sadece Apaydınlar değillerdi. Gümüşpala ve etrafı da paçaları sıvamıştı. Apaydınların ani gelişleri bir parça moral bozdu. Zira Gümüşpala Trabzona hem haberli hem de Apaydından sonra geldiği halde beklediği ilgiyi göremedi. Apaydının adamsızlığına rağmen -yanında sadece kardeşi Orhan Apaydın ve Samsun senatörü Cahit Tokgöz bulunmaktadır- Gümüşpala geniş bir kurmay heyetiyle Trabzona girdi. Tevetoğlu ve Evliyaoğlu kurmay heyetinin elebaşlarıydılar. Her iki Irkçı da Pala Paşayı istedikleri gibi kullandıklarından taktiklerini de kendi arzularına göre hazırladılar. Evvelâ Pala Paşanın eline Ankarada yazılmış ve teksir edilmiş bir konuşma tutuşturdular sonra da kongre kulisine giriştiler. Arzulanan hem Pala Paşayı yıpratmak hem de Apaydına gövde gösterisi yapmaktı. Böylece bilhassa Tevetoğlu istikbale muzaf hayallerini tahakkuk ettireceğini umuyordu. Fakat umdukları olmadı. Evliyaoğlunun taktiği sadece Yeni İstanbulda Apaydınla ilgili bir kampanya açmak şeklinde tecelli etti. Fakat Trabzonda kongrede Apaydını alkışlayan 3 bin kişiye mani olunamadı.

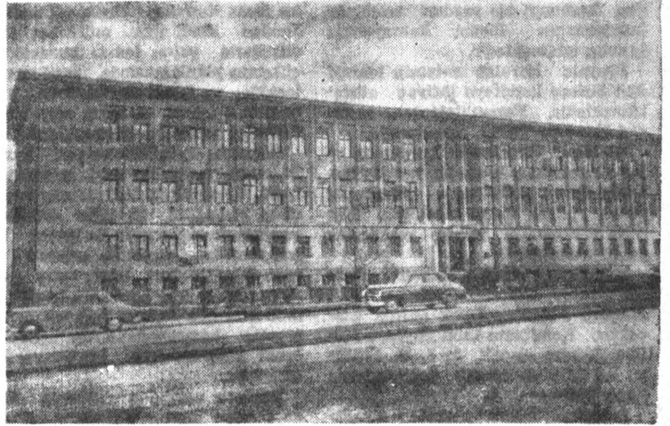
Kongrede Apaydının yaptığı konuşmadan sonra Pala Paşa Tevetoğluna öğleden sonra konuşacağını söyledi. Ne vardi öğleden sonra yaptığı konuşmada Ankarada teksir edilenleri kıraatten başka bir yenilik yoktu.

Şimdi A. P. içinde Irkçı ekalliyet ve Apaydınlar kırasıya bir mücadeleye girmişlerdir. Pala Paşa ise bu mücadelede Irkçı Ekalliyetin kullandığı bir piyon olmaktan öteye geçememektedir.

Krediler

Tas ve hamam

A. I. D. nin Kavaklıderede Posta caddesindeki son derece lüks binasının sokağa bakan odalarından birinde, kumral, gözlüklü, yakışıklı ve sevimli bir adam dalgın, oturuyor, pencereden caddeyi seyrediyordu. Aşırı sıcağa rağmen kımıldamadan oturan adamı görenler caddeden gelip geçenleri seyrediyor sanırlardı. Gerçekten kumral amerikalı uzman caddeden gelip geçenleri seyrediyor, ancak kafası bir başka şeyle meşgul bulunuyordu.

Tarım Bakanlığı binası

"Benim sâdık yârim kara topraktır"

Kumral amerikalının ismi Mr. Darrel A. Dunn'dır. A. I. D. teşkilâtında çalışmakta, yüksek dereceli bir memur olarak maaş almaktadır. Bir ekonomist olarak getirtilen Mr. Dunn Türkiyede zirai kredilerle ilgili bir rapor hazırlamış ve zirai kredilerin dağıtımında yepyeni bir sistem ortaya koymuştur.

Kumral amerikalı uzman odasında dalgın sokaktan gelip geçenleri seyreder ve düşünürken, hazırladığı raporu ve sonuçlarını inceliyordu. Bir hayli incelemeler sonucunda ortaya çıkan rapor, oldukça uzun zaman evvel ilgililerin dikkatine sunulmuştu. Amerikalı uzmanın hazırladığı raporda tesisi istenilen kredi sistemi "Kontrollü Zirai Kredi" sistemi olarak adlandırılıyordu.

Zirai kredilerin kontrollü olarak dağıtılmasını, bugünkü Türkiyenin şartlarına uygun gören uzman, raporunda meseleyi enine boyuna tetkik ederek bir sonuca varmış ve bu şekilde teessüs edilecek bir sistemle sayısız faydalar sağlanacağını belirtmiştir.

Kontrollü kredi sistemi

Hazırlanan projenin finansmanının büyük bir kısmı A. I. D. tarafından yapılacaktır. Projenin amacı olarak, Türkiyede artan nüfusu besliyebilecek bir zirai istihsal seviyesine ulaşmak gösterilmektedir. Bunun dışında zirai kredi, elde edilmesi gerekli istihsalin, bir nizam içinde gerçekleştirilmesini de sağlıyacaktır.

Uzman, proje taslağında, bugünkü mevcut kredi imkânlarının mahdut oluşundan bahsetmektedir. Bu bakımdan verilecek kredinin istihsale sarf edilmesi, çarçur olmaması esas olarak kabul edilmekte ve bu yönden hareketle verilecek paranın yerine sarfedilmesinin kontrol altında bulundurulmasını gerekli bulmaktadır. İşte yeni sistem bir bakıma bunu sağlıyacaktır.

İddiasız, mütevazi bir proje olan sistemin taslağının bir yerinde "Türkiyenin bütün ekonomik problemlerinin halledileceği düşünülemez" denilmektedir. Ancak bir bölümün bu şekilde ıslah edileceği de belirtilmekten geri kalınmamıştır.

Mesele geride bırakılmış bir devrin alışkanlıklarından Türk ekonomisinin hiç değilse bir bölümünü kurtarmaktır. Verilen kredinin, köy düğünlerinde veya büyük şehirlerin gece kulüplerinde erimesine mani olacak olan sistemin esasları şöylece sıralanmıştır.

Dört atlı araba

Projeye göre sistemi dört müessese yürütecektir. Tarım Bakanlığının teknik şubelerinden müteşekkil bir heyet, Maliye ve Ticaret Bakanlıklarının yetkili makamlarıyla üç Ziraat Bankası arabanın dört atı olacaklardır.

Proje 1968 yılı sonuna kadar tatbik edilmek üzere hazırlanmıştır. Bu yılın sonunda, kurulan sistemin kendi kendini idare edebilecek duruma geleceği sanılmakta ve A. I. D.

den herhangi bir yardım talebinde bulunmasına lüzum kalmıyacağı tahmin edilmektedir.

Projede kurulan sistemin idaresi için birkaç komiteye ihtiyaç gösterilmektedir. Formalitelerden birincisi Esasları Tesbit Komitesidir.

Hükümet tarafından kurulacak olan Bakanlıklar arası bir komite sistemin genel politikasını yürütecek ve en yüksek merci olacaktır. Komite Hükümetin bütün yetkilerine sahip olacaktır.

Komiteye, Maliye Bakanı, Ticaret Bakanı, Tarım Bakanı ve A.I.D. Müdürü Mr. Van Dyck iştirak edecektir. Komitenin tabii başkanı Maliye Bakanı olacak, A. I. D. Müdürü ise müşavir olarak toplantılarda hazır bulunacaktır.

Sstemin yürütülmesinde ziyadesiyle önemi olan bu komitenin teşkili Türkiyedeki kredi dağıtımı bakımından oldukça ilgi çekici bir konudur. Böylelikle kredilerin dağıtımında ve kontrolünde Türk Hükümetinin vasıtalı olarak bir kolu bulunacak ve çıkması muhtemel pürüzlerin önüne geçilecektir. Ayrıca dağıtımdan ve kontrolden birinci derecede Hükümet sorumlu duruma geçmiş bulunacaktır.

İkinci komite Seçme ve Zirai Plânlama, kontrol komitesidir. Daha alt kademeyi teşkil edecek bu komitenin sorumluluğu hemen hemen hiç olmıyacak, bir istişari komite mahiyetinde olacaktır. Ziraat Bankası temsilcisinin başkanı bulunacağı komitede, Toprak muhafaza temsilcisi, Veteriner Genel Müdürlüğü temsilcisi, Zirai Mücadele Teşkilâtı temsilcisi, İl Ziraat Müdürlüğünce teklif edilecek üç çiftçiden müteşekkil olacaktır. İmkân dahilinde olursa bu komiteye A. I. D. nin kredi uzmanlarından biri de müşavir olarak alınacaktır.

Sistemin yürütülmesi işinde en fazla yük gene Ziraat Bankasının omuzlarına yüklenmektedir. Banka bununla ilgili olarak bir Kontrollu Kredi Şubesi adı altında krediler kısmında yeni bir şube açacaktır.

Bankanın, krediyi dağıtma işinde önemli yeri bulunmaktadır. Ancak esas olarak ortaya konulan prensipler bazı yeni kredi verme şartları ortaya çıkarmaktadır.

Bunların başında, kredilerin sadece garanti esasına göre değil, ödeme kabiliyeti bulunan zirai plânlamalara göre hareketini düzenliyenlere kredi verme şartı gelmektedir.

Sistemin oturmasını temin amacıyla projenin evvela bir pilot bölgede denenmesi raporda tasrih edilmiştir. Faaliyet sırasında Ziraat Bankasının şubelerine bir veya daha fazla murakıp tayin edilecektir. Bunlar kredi için müracaat eden çiftçilerle yakın temas kuracaklar, çiftçinin plânlamasında yardımcı olacaklar ve kredi sahiplerinin plân çerçevesi içinde hareket edip etmediklerini kontrol edebileceklerdir.

Sistemin yürütülmesinde Tarım Bakanlığına da bir hayli iş düşmektedir. Bakanlık birinci derecede çiftçinin istihsalini bir plân dahilinde yapmasını sağlıyacak imkânlar hazırlıyacaktır. İlçelerde bulunan ziraat teknisyenleri kredi talep edecek çiftçiler için bankanın kredi formüllerini göz önünde tutarak uygun plânlar hazırlıyacaklardır. Bunlar kredi sahipleri için büyük yardım olacaktır.

Böylece, aşağıdan yukarıya doğru incelen huni, bütünüyle Ziraat Bankası tarafından verilen kredinin yerinde kullanılmasını temin edecek ve bunun için de devamlı kontrol altında bulunduracaktır.

Finansman

Yeni sistemin finansman meselesi de projede yer almıştır. Krediler için ayrılması düşünülen miktar 50 milyon TL. dir. Bunun 25 milyon lirası A. I. D. tarafından verilecektir. Diğer yarısı ise T C. Ziraat Bankasınca konulacaktır. Kredi verme şeklinin yeni bir sisteme bağlanması dolayısiyle 50 milyon liralık zirai kredinin faiz şekli bir hayli avantajlı olarak tesbit edilmiştir. Krediler % 4 faizle verilecektir. Ancak kredinin verildiği tarihten itibaren dört yıl sonra tahsiline başlanacak ve otuz yıl gibi uzun bir vadeyle verilecektir.

İşte oldukça önemli bir konu olarak bir hayli zamandır elde hazır bulunan projenin üzerine eğilinmesi sadece Hükümet edenlerin ilgisine kalmış, ancak birçok meseleler gibi bunun için de bazı küçük pürüzler ortaya çıkmıştı.

Proje T. C. Ziraat Bankası içinde pek fazla itibar görmedi. Bankanın kredi konusunda pek çok yetkilerini kısıtlıyan yeni sistem, herkesin hoşuna gidecek cinsten değildi. Mesele bir başka yönden de çelmelenmekten geri kalmadı. Aslına bakılırsa işin önemli olan kısmı burasıydı ve uzun zamandan beri bu düşünce, Türkiyedeki yabancı yardım teşekküllerinde hükmünü yürütmekteydi.

Dikkatle üzerine eğilinecek olursa, devlet dairelerinde bir devrin alışkanlıkları ve o devri temsil eden zihniyetin adamları hâlâ mevcuttur. Böylesine şumullü ve plân ile kontrollü bir sistemin pek çok kimseye zararı dokunması mümkündür. Kolaya ve rahata alışmış bir zihniyetin temsilcilerinin, havadan temin ettikleri menfaatleri çabucak ortadan kaldıracak olan bu tip müesseselerin kurulmasına çaktırmadan karşı koyanlar şarkkârı kurnazlıklarını iyi bir maskeleme usulü de bulmuşlardır.

Bir devir boyunca Türkiyede amerikalıları temsil eden F. Warren'ın mirası, halen vazife görmekte olan amerikan kolonisini müşkül durumda bulundurmaktadır. "Çirkin Amerikalı" sloganının zihinlerde yerleştirildiği düşünülürse Mr. Warren'in mirasının, altından kalkılması ne derece güç bir yük olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak, yeni yetkililer bu intibaı silmenin yolunu kolay şekilleriyle aramışlardır. Bu kolaylığı Türklere hoş görünmek, fazla üzerlerine varmamakta bulmuşlardır. Bugün Amerikan Yardım Heyetinin başında bulunan Mr. Wan Dyck'in Türklere olan yakınlığı ve dostluğu ilgililerce bilinmekte ve büyük memnuniyet yaratmaktadır. Ne var ki, bu eğilim bir zihniyeti temsil eden zümre tarafından kolaylıkla istismar edilmekte ve "Çirkin Amerikalı" sloganının izalesi için girişilen çabalar bu tipler tarafından koz diye kullanılmaktadır. İşlerini yürütmekte bu kozdan istifadeyi pek iyi bilenler, meseleleri bu açıdan mütalâa ederek, müsamahadan kendi çıkarları nisbetinde faydalanmaktadırlar.

Tarım Bakanlığının, her yıl ihraca uğraştığı ve pazar bulunamadığından Avrupada diyar diyar gezildikten sonra nihayet reçellik diye satılmağa mecbur kalınan şeftalilerinin, ihracından elde edilen kâr, ihraç için tetkike giden heyetlerin harcırahını kapamağa kâfi gelmemektedir. Bu küçük oyunlar hemen her konuda kendini göstermekte ama "Çirkin Amerikalı" olmak korkusu Amerikalı uzmanları, gerçekleri belirtmekten kaçındırmaktadır.

Mesele, bu yönden incelenirse, geçmiş devri mumla aratacak olayların ilgililerin önüne çıkması hiç de güç olmıyacak ve kendilerini bir hayli düşünceye sevkedecektir.

Temsilcilerimiz

"Erbab-ı ticaret"

(Kapcktaki Hariciyeci)

Aşağıda okuyacağınız yazı, Metin Tokerin Batı Avrupa intibalarının sonuncusudur. Yıllardır dışarda niçin bir türlü doğru dürüst tanınmadığımızı, niçin aleyhimizdeki propagandaların tuttuğunu, lehimizdekilerin ise tesadüflere bağlı bulunduğunu merak edenler bu yazıda aradıkları cevapların bir kısmını bulacaklardır. Düşünmek lâzımdır ki, mesleği itibariyle Başyazarımız dışardaki temsilcilerimizin kendisine en müsait ve müsbet çehreleriyle göründükleri, görünmeye çalıştıkları bir şahıstır. Buna rağmen Metin Tokerin tesbit ettiği hususlar, üzerlerinde herkesin dikkatle durmasını gerektirmektedir. Türkiye gibi kıtkanaat geçinen bir memleketin parasının her kuruşu verim esası gözönünde tutularak harcanacakken dünya kadar dövizi bir belirli tabakanın heba etmesi mutlaka önlenmesi gereken bir israftır. "Dışardaki Temsilcilerimiz" meselesi bu suretle bir defa daha ve ciddi reformlara girişmek üzere olduğumuz şu sırada günün konusu haline gelmektedir.

ürkiye Cumhuriyetinin İngilteredeki bir temsilcisi geçenlerde bir gün:

"— Ooo! İngiliz ahbaplarımız elbette var.. Oturduğumuz apartmanda, alttaki ve üstteki komşularımızla bilmezsiniz ne kadar iyiyiz. Birbirimize sık sık gelip gidiyoruz. Bu suretle, pratik yapmak imkânını da buluyoruz ve lisanımızı ilerletiyoruz.. Şimdi, artık rahatça gazete okuyabiliyorum ve ne yalan söyleyeyim, neden bahsedildiğini bile az çok doğru olarak çıkarabiliyorum" dedi.

Bahis konusu olan kimse, İngiltereye Türkiyenin propagandasını yapmak üzere gönderilmiş memurlardan biridir. Çeşitli kimselerle tanışacak, görüşecek, meslekî münasebetlerinin üstüne şahsi dostluklar kuracak, İngilterenin nüfuzlu şahsiyetlerine iki viski kadehi arasında Türk Hükümetinin görüşünü söyleyecek, memleketimizin meselelerini anlatacak, dâvalarını savunacaktır.

Hemen hemen aynı sıralarda Türkiyeyi Romada yetkiyle temsil eden bir başka Türk memuru, bazı hadiselerin icabı olarak gerçek görev derecesinin üstünde yüklendiği sorumluluğun altından nasıl kalkacağını derin derin düşünüyor, bırakınız İtalyan başkentinin siyasi ve kültürel sosyetesini, Dışişleri Bakanlığında dahi hemen hiç kimseyle münasebetinin bulunmamasının acısını çekiyordu.

Pariste ise, gene Ankara Hükümetinin bol -hem pek bol- dövizli bir memuru memlekete dönünce en yüksek fiyata nenin satılabileceğini ciddi çalışmayla tetkik ediyor, otomobil ve yemek odası, salon takımlarının fiyatlarını hesaplıyor, televizyonun Türkiyedeki müstakbel gelişmelerini merkantil açıdan inceliyor, kendine göre neticeler çıkarıyordu.

Bu satırların yazıldığı sırada, çeşitli görevlerle yurt dışında bulunan yüzlerce Türk memur arasında gerektiği gibi çalışan, fonksiyonunun icaplarını yerine getiren, aldığı parayı insanca harcayan, oturduğu memleketin halkıyla temas edenlerin adedi iki elin parmaklarını dolduruyorsa bu, şu satırların yazarını sevinçten deli edecek bir mazhariyettir.

Ama asıl kuvvetli ihtimal, bunun dahi sadece hayalden ibaret olması, böyle memurların parmakla gösterilecek derecede nadir bulunmasıdır.

Vur abalıya

Dışardaki temsilcilerimizin yürek paralayıcı durumu, ilk defa olarak bu yazıyla açığa vurulmamaktadır. Dert, yıllardır terennüm edilir. Her seferinde herkes hak verir. Alâkalılar gayret ve heyecana gelir, iyi niyetler açıklarlar. En yüksek kademeler plâtonik teminatta bulunurlar. Kraldan fazla kralcılar kralı geride bırakan ateşle şikâyetleri dile getirirler. Daha iyisi, dışarda gerektiği gibi temsil edilmedikçe içiçe yaşanan bugünkü dünyada dert ortağı bulamayacağımız katiyetle söylenir. Sonra, herşey unutulur ve âyine-i devran devam eder.

Ancak, "Dışardaki Temsilcilerimiz" denilince sadece hariciyeciler hatıra getirilmemelidir. Dışişleri Bakanlığı memurları, "mesut azınlık"ın en kalabalık kütlesini temsil etmekle beraber tek başlarına icra-i faaliyet -veya icra-i lûbiyat- etmemektedirler. Dışarıya bahtiyar vatandaş gönderen kaynaklar, Dışişleri Bakanlığının yanında Ticaret Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı ve Millî Savunma Bakanlığıdır. Bu sonuncunun bir de avantajı vardır: Dışarıya gidenler hemen hep baremin birinci veya ikinci derecesine yükselmiş kimselerdir. Onun için, çok zaman meslekten Büyük Elçilerin aldıkları paradan fazla para almaktadırlar ve onların külfetine de hiç maruz bulunmadıklarından Bedelsiz İthalât usulünün kapısından penceresine bütün gediklerini zorlamaktadırlar.

Hariciyeciler, kafileye yağan şimşekleri başlarına çeken paratoner-

Dışişleri Bakanlığında çalışan memurlar
Gözleri dışarda

lerdir. Herkesin şikâyeti, hep hariciyeciler gözlerde canlandırılarak söylenir. Gerçi, bu tamamile yersiz değildir. 248'i meslek memuru, 80'i idari memur, 21'i ihtisas erbabı olmak üzere tam 349 bahtiyar, Dışişleri Bakanlığına bağlıdır ve bunlar için ayda 3 milyon 600 bin lira maaş ödenmektedir. Dışişlerinin yurt dışı idari masrafları -büro ve genel giderler, haberleşme giderleri, kiralar, milletlerarası kurum ve derneklere katılma, bina onarımı, bina alımı gibi..- Bütçeye 126 milyon 192 bin liraya malolmaktadır. Ama hariciyecilerin, elçilik pâyesini kazanmış bir kısmı dahil, pek çoğu dünyanın döndüğünden ya haberli ya habersizse de hiç olmazsa hemen tamamı lisan bilmektedir. Buna mukabil Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığının ayda 256 bin 372 liraya malolan dış kadrosunun bir muazzam kısmını "istidatlı gençler" teşkil etmektedir. Türkçeden gayrı başarıyla ancak "Yes" veya "Oui" yahut "Si" diyebilen bu kimselerin istidatları ise, kendilerini tavsiye etmiş bulunan kudretli şahsiyetlerden menkuldür. Diğer bakanlıkların memurları da, ekseriya, "kısa zamanda lisan öğrenebilecek ehliyette" zekâ sahipleridir. Bunlar çok zaman evlerini zenginleştirerek dönseler de, lisan ve bilgi dağarcıklarını öyle ziyadesiyle ağırlaştırmamayı tercih etmektedirler.

Bir ayrı meslek

Dışa adam gönderen bakanlıklarda, -Dışişleri hariç, zira orada umuma şamil bir rotasyon usulü vardır-, en kıymetli ve kabiliyetli olmasa da en açıkgöz ve becerikli memurlardan müteşekkil bir klik teşekkül etmiştir. Bütün dış görevlere daima bu klikten biri tayin edilir. Nasıl yaparlar, nasıl ederler, her kudret sahibine nasıl sokulur ve onun himaye kanadını da üzerlerine çekerler, bu bir "meslek sırrı"dır. Gerçek şudur ki, klik arasına girmek mason locasına girmekten zor bir kapalı dairedir. Bazen, klik mensuplarından az makam bulunur. O zaman, yeni kadro ihdasına gidilir ve her hükümetin okuduğu bütün tasarruf şarkılarına rağmen bunda başarı kazanılır. Suret-i katiyyede bir işe yaramamakta ancak birbirleriyle rekabet edebilen Basın Ataşelikleriyle Ticaret Ateşelikleri öyle yerlerde ve o kadar geniş kadrolarla ihdas edilmiştir ki insanın ağzının bir karış açık kalmaması imkânsızdır. Bunlar hep, kendilerine yer bulmak endişesinde meharetli zevatın eseridir. Bir defa yer bulunduktan sonra, iş kolaylıkla icat olunmaktadır.

Feridun Cemal Erkin

Usta diplomat

Akıllı "dış memur"lar, kaderlerinin Ankaraya bağlı olduğunu ve orada, bir iş yaptıkları intibaının uyanması gerektiğini hiç unutmayanlardır. Bu alanda, bize dünya kadar dolara mal olan New York Haberler Bürosu bir ciddi ananeye sahiptir. Bu büro, Amerikada Türkiyenin değil ama Türkiyede kendisinin propagandasını daima o kadar ustalıkla yapmıştır ki şaşmamak imkânsızdır. Halbuki bu insanüstü gayretin onda biri Amerikada sarfedilse Türkiyeyi orada bir nebze daha tanıtmak mümkün olabilecektir. Ama "dış memur" için mesele, merkeze yazılan raporlar veya gönderilen bültenlerdir. Kendi ticaretinden gayri ticaretle meşgul olmayan Ticaret Ataşeleri ekseriyette olduğu gibi bulundukları memleektin gazetelerinde neler yazıldığını hiç bilmeyen Basın Ataşeleri adeta umumi kaide durumundadırlar. Kültür ataşelerimizden bir kısmı ise, "çocuklarımızı okutuyoruz" derken kendi çocuklarını kastetmektedirler.

Bugün Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığının New York'ta 7, Washington'da 5 kişisi var. Sadece Beyrut 3 kişiyi geçindirmektedir. Karaçideki 2, Tahrandaki 3, hele Berndeki 2 kişinin ne yaptıklarını anlamak son derece zordur. Paristeki Basın Ataşesi ile Romadaki Basın Ataşe Muavini bir ara pek büyük başarıyla meşhur 14'lerin hizmetinde çalışmışlar, propagandalarını yapmışlardır ama onların çanlarına ot tıkandıktan sonra Fransa ve İtalya başkentlerinde harikalar yaratıldığını iddia etmek güçtür. Bonn'da altı kişilik bir ekip henüz Almanyayı fethetmiş olmaktan uzaktır. Fethi bırakınız, bu zevatın Basınla bir ciddi rabıta kurabilmiş olması büyük başarı sayılacaktır. Ama işte, her ay çeyrek milyon lira bu şahıslara ödenmektedir.

Maliye Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı öyle yerlerde temsilci bulundurmaktadır ki oralarla ticaretimizin hacmi kendilerine ödenen paradan azdır dense neredeyse doğru çıkacaktır. Ticaret Bakanlığı 20 büroya sahiptir. Maliye Bakanlığının 11 bürosu vardır. Milli Eğitim Bakanlığı çeşitli yerlerde Kültür Ataşesi veya Müfettişlik Başkâtibi adı altında 13 kişi kullanmaktadır. Milli Savunma Bakanlığının kadroları ise çok daha zengindir.

Eğer, dışardaki temsilcilerimizn çalışma tarzı ve âdetleri dolayısiye hariciyecilerimizi kınamak gerekyorsa bunun bir ciddi sebebi vardır: Bütün usuller onlarındır ve öteki memurlar, üzüm gibi, hariciyecilere baka baka kararmışlardır. Karaborsacılık, verimli şantaj gibi suç listesine giren marifetler kütlenin değil, şahısların lekesidir. Onlardan, kütlenin bu yazılarda tenzih olunduğunu söylemek dahi fazladır. Ama, hariciyecilerin bir yaşama tarzı vardır ki en ufak kademedeki memuriyette âdeti edinilmekte ve bu, çok zaman en yüksek kademedeki memuriyete kadar sürmektedir.

Aşağı tükürsen sakal..

Bugün bir hariciyeci dışarıya çıktığında Türkiye için nasıl çalışacağını değil, asgari masraf edip azami malı nasıl toplayabileceğini düşünüyor. Dört kapılı amerikan arabalarının ve bilhassa Chevrolet ile Dodge'un ve De Soto'nun Türkiyede taksiye gittiğini, onun için para ettiğini bilmeyen diplomatımız yoktur. Bu diplomat, eğer Fransadaysa İspanya Dışişleri Bakanının adını duymamış olabilir. Ama, zenginlerimizin Avrupa malı yemek veya oturma odası takımlarına iyi bedel ödediklerini, buna mukabil yatak odası satabilmek için mutlaka düğün kollamak gerektiğini öğrenmiştir.

Gerçi Türkiyede hariciyeciler, "Avrupalarda dünya kadar para alıp, yan gelen ve yatan kimseler" olarak bilinirler ama bu kanaatin sadece ikinci kısmı doğrudur. Yoksa, hele küçük hariciye memurları, kıt kanaat geçinecek kadar bir maaşa sahiptirler. Bir yandan az para, diğer taraftan çok mal satın alma hevesi! Bu, hiç münasebet kurmama, bulunulan yeri hiç görmeme, sine-

madan başka yere gitmeme, hiç kimseyle tanışmama, kuru fasulye yiyip giyim eşyasını dahi Türkiyeden getirtmek suretiyle karşılanmaktadır. Bizim hariciyecilerimiz kazdan bir amiralin idaresindeki ördekler gibi hep bir arada gezmekte, beraber yaşamakta, türkçe konuşup Türkiyeden bahsetmekte ve "Chacun pour soi = Herkes kendi hesabına" aile eğlenceleri tertiplemektedirler. Bulunduğu yerde bir yabancı dost çevresine sahip Türk diplomatı ya yoktur, ya da bir kaç tanedir. Onlar da, yüksek kademede bulunmaktadırlar. Türkiyede satılabilecek mal temin etme öylesine köklü gayedir ki onun önünde hiçbir şey duramamaktadır. Bu yüzden de bizim diplomatlarımızdan muazzam ekseriyetinin, bırakınız dünya politikasını, bulundukları yere ait bilgileri orta hall bir gazete okuyucusunun bilgisinden çok daha azdır.

Yukarı tükürsen bıyık

Ama, adamlar bunda haksız mıdırlar? Bunu söylemek insafsızlıktır. Zira, yabancı memleketten başkente dönüşte bu memurların eline beşyüz liranın altında para geçmektedir. Memuriyet büyüdükçe ve baremdeki mevki yükseldikçe bu, bin liraya kadar çıkmaktadır.

Denilebilir ki, Türkiyede her memur ayni parayı almaktadır. Doğrudur. Ama hiçbir memur kâh orada, kâh burada değildir. İki senede bir dışarlara çoluk çocuk gitmek, oralarda bir hayat kurmak, sonra gelip başkentte ev açmak ve tek elle bakan bir aileyi desteksiz geçindirmek sihirbazlıktan daha kolay sayılmaz. Bugünkü dünyada bir kişinin çalışmasiyle geçinen aile mefhumu yeryüzünden kalkmıştır. İyi dikkat edilirse bizde de, memur ailelerinde bir kaç yerden gelir geldiği takdirde yaşanabildiği hemen göze çarpar. Peki, hariciyecinin ailesinde başkası nasıl çalışabilsin? İki senede bir o da, işinden mi ayrılacaktır? Nihayet, her seferinde ev açmak, okula çocuk yerleştirmek mütevazi bütçelerle karşılanabilecek şey değildir.

O halde, dışarda eline nisbeten fazla para geçen hariciyeci, karıncanın yaptığı gibi dişinden tırnağından arttıracak ve başkentteki hayatında kendisine destek olacak bir ticarete girişecektir. Satılan bir otomobil veya ev takımı, başkentte geçen yılların ekstra masraflarını çok zaman karşılamaktadır. Müddetlerinin sonunda hariciyecilerin dışarlarda bir yere kapağı atmak istemelerindeki sebep budur. Benzin bitince, otomobil durmaktadır.

İşin kötüsü şudur ki küçük memurda ihtiyaç diye başlayan bu yaşama usulü dışarda bol bol geçinebilecek parayı alan yüksek memurda tamahkârlık olarak devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyetinin öyle Büyük Elçileri vardır ki senede bir zoraki ve ucuz kokteylle yetinmekte, hiç kimseyi çağırmamakta, hiç kimseyle görüşmemekte, hiç bir münasebete sahip bulunmamaktadır. Devlet kendilerine, temsil ödeneği verdiği halde...

Böyle temsilcilerle kaybeden ise, tabii ki Türkiye olmaktadır.

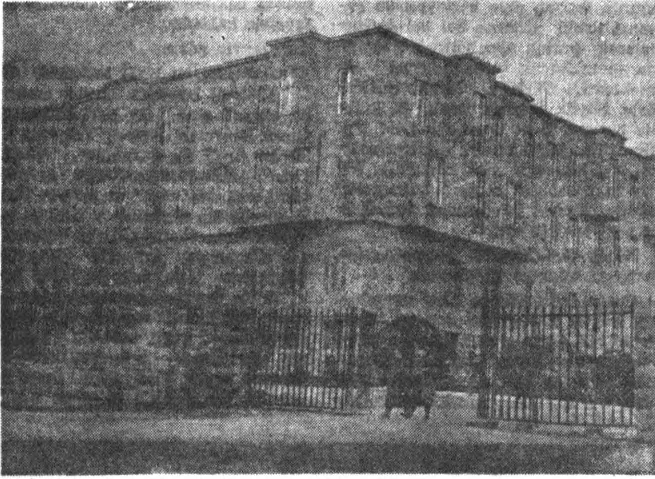
Şurası reddedilmez bir gerçektir ki, bugün Türkiyenin dışarda temsil edildiğini iddia etmek kadar safça bir düşünce kolay kolay bulunamaz. Her nesilden bir kaç "yıldız hariciveci"nin dışında, temsilcilerimiz kafa bakımından da, nihayet şahsi prestij bakımından da tamamile kifayetsiz haldedir.

Başı dertte adam

Hariciyenin bu idari kısmıyla İhtilâlden bu yana birinci derecede meşgul olan Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Namık Yolganın da büyük derdi bu durumdur. Hariciyedeki tasfiye muameleleri, iç politika, takınılan tavır ve reform lüzumuyla bunun söylentileri Yolgayı zaman zaman suyun üzerine çıkarmış, çok zaman da tepesine şimşekler çekmiştir. Hele, aslında bütün yetki elinde değilken her kötü sayılabilecek hareketin mesulü diye onun gösterilmesi, buna mukabil şereflerin kıskançça muhafaza edilmesi bu kısa boylu, ciddi yüzlü, fazla neşeli sayılmayacak, çalışkan adamı

Dışişleri Bakanlığı binası
İhracat - ithalât merkezi

Milli Savunma Bakanlığı binası
Her zamanki gibi..

sık sık üzmüştür. Ama Namık Yolga, buna rağmen, birinci derecede mesul şahıslara güven vermiş ve Dışişlerinin 2. adamı olarak kalmıştır. Dışişlerinde, elçilikleri doldurmak ciddi bir niyet olarak benimsendikten sonra da buraların her birine kolaylıkla adam bulunamaması kariyerin buhran geçirmekte olduğunu ve eleman yetişmediğini, hele eski "büyük elçi"lerin neslinin hemen hemen tükendiğini herkesin gözleri önüne sermiştir.

İhtilâl gerçekleştiği sırada, Dışişleri Bakanlığında yeni ihdas edilmiş bulunan Siyaset Plânlama Dairesi başkanlığını yapmakta olan ve İhtilâlden hemen sonra, önce Genel Sekreter idari işler muavinliğine, oradan da Genel Sekreterliğe getirilen Namık Yolga klâsik -ve antipatik- hariciye tipinin tam tersidir. Kısa boyludur, iki dirhem bir çekirdek değildir, cin gibi zekidir, bilgilidir, babayanidir ve dobra dobradır. Genel Sekreterin bu hususiyetlerinde, basit kökünün tesiri vardır. Hariciyenin Genel Sekreteri, tam bir Anadolu çocuğudur.

Gerçekten de Namık Yolga 7 Aralık 1914 de Elazığda doğdu. Babası, Elazığın Pertek kazasından Zülfi beydir. O tarihte Elazığda, Adliyede Başkâtip olarak çalışıyordu. Annesi Emine hanım da, Zülfi bey gibi Pertekin yerlisidir.

Namık Yolga, ilk tahsilini Malatyanın Kâhta kazasında yaptı. Zira babası, Kâhtaya kaymakam olmuştu. Burada emekliye ayrılan Zülfi bey, baba ocağına dönmeyi düşündü ve Perteğe yerleşti. Küçük Namık, Elazığda amcasının yanında kaldı ve ortaokula devam etti.

Hiç sınıfta kalmadan 1929 yılında ortaokulu birincilikle bitirdi. Son derece çalışkan ve sessiz bir çocuktu. Lisan öğrenmeğe o zamandan başladı. Bu husustaki kabiliyeti hocalarının gözünden kaçmadığından kendisine hepsi yardımcı oldular.

Babasının malî durumu, o sıralarla Mühendis Mektebinde okuyan ağabeyisiyle birlikte Namıkı okutmağa kifayet etmiyordu. Namık bunun için Elazığda bulunan Öğretmen Okuluna girdi ve bir yıl burada okudu. Ama genç Anadolu çocuğunun kafasında öğretmen olmaktan başka fikirler yer etmişti. Ertesi yıl Devlet imtihanına girerek, Sivas Lisesinde leyli meccani okuma hakkını kazandı. Namık bu imtihanda da birinci olmuştur.

Böylece, tahsil hayatında bir yıllık bir gerilemeden sonra hızla kendini okumaya verdi. Sivas lisesini 1933 yılında gene birincilikle bitirdi. Artık büyümüş, kocaman bir delikanlı olmuştu. Lise sıralarındayken kafasında kurduğu, benimsediği mesleğe doğru ilk adımlarını attı.

Mekteb-i Mülkiyenin imtihanlarına girerek kazandı ve o sıralarda Yıldızda olan yeni yuvasına geldi.

Mülkiye yılları, genç adamın en tatlı ve en acı yıllarıdır. Bir hayli maddi sıkıntıyla karşı karşıya, ama kendisini arzuladığı mesleğine götüren üç yıllık tedris hayatı, didinme, mücadele, bu arada lisan öğrenimiyle geçti.

Genç Mülkiyeli, üç yıllık süre zarfında bir kere, bir sömestrde, birincilik ünvanını kaptırdı. 1936 yılında Mülkiyeyi birincilikle bitirdi. Siyasi şubeden mezun olmuştu.

Namık Yolga, Mülkiyeyi bitirir bitirmez vatani vazifesini yapmak üzere Yedeksubay Okuluna gitti. Subay olarak Erzurumda askerliğini bitirdi. Saf Anadolu çocuğu hüviyetini hâlâ kaybetmiyen Yolga, o sıralarda Yedeksubayda kura usulü olmadığından kendisinden nereye tayin edilmesini istediğini sordukları tereddütsüz iki isim verdi: Kars veya Erzurum...

Memleketinin törelerinin dışına pek çıkamıyan, o çerçevenin kendisine verdiği dürüstlük ve aşırı doğruculuğuyla Yolga, askerlik sıralarında âmirlerince son derece sevildi.

Hariciyeci Yolga..

Askerliğini bitirdikten sonra, bütün gücüyle erişmeğe çalıştığı Hariciye mesleğine intisabı için bir engelle karşılaşan genç adam yılmadı. Dışişleri Bakanlığına idari memur olarak girdi ve bir yıl o sıfatı muhafaza etti. O yıl yapılmıyan hariciye imtihanı ertesi yıl yapılınca Yolga, 32 hariciyeci adayının içindeydi.

Yolga 32 nin de birincisi oldu. Bu imtihan uzun zaman Dışişleri Bakanlığında dillere destan olmuş, hattâ Yolga "Waterloo muharebesinin hangi saatte yapıldığını sorsanız bilecek kadar bilgili adam.. Nasıl gelirse gelsin, elbette ki Hariciyeci olacak.." diye, eski diplomatlar arasında söz konusu dahi edilmiştir.

Genç hariciyecinin ilk vazifesi, Ticaret Dairesindedir. Sonra Numan Menemencioğlunun Özel Kalem bürosunda çalıştı, daha sonra Koordinasyon Dairesinde görevlendirildi. 1940 Nisanında, Paris Başkonsolosluğu Kançılarlığına atandı.

Tam beş yıl Pariste kalan Yolga, bu yıllar içinde çok şey gördü, çok şey öğrendi. Parisin hem Naziler, hem Müttefikler tarafından işgaline şahit olan genç adamın harp esnasındaki intibaları mesleğinde önemli yer tutar.

1945'te merkeze dönen, 1947'de Genel Sekreter Feridun Cemal Erkinin Özel Kalem Müdürü olan Yolga, aynı yıl Erkinle birlikte Roma Büyükelçiliğine Başkâtip olarak gitti.

1949'da Şama tayin olan Yolga, orada terfi etti. 1951'de merkeze dönünce şube müdürü olarak çalıştı.

1953'de tekrar Parise gönderildi. Orada terfi ederek Büyükelçilik Müsteşarı pâyesine yükseldi. Numan Menemencioğlunun müsteşarı olarak 1959 yılına kadar Pariste muh-

telif. Büyükelçilerle, bu arada Feridun Cemal Erkinle bir kere daha çalışma fırsatını elde etti.

Namık Yolga dobra dobra karakteriyle -bu hususta, âmiri Erkine çok benzer- İhtilâlin arefesinde sempatisinin nerede olduğunu saklamaya lüzum görmedi -o bakımdan da, nümayişler cereyan ederken ve herkes sokakta baskı rejimini protesto ederken üç kişilik bir hanım ekibi hemen her yerde hazır ve nazırdı. Bunlar, eşlerinin ikazlarına rağmen yerlerinin genç çocuklar arasında, görevlerinin de onları gerekirse savunmak olduğuna inanmış Jale Aksal -İsmail Rüştü Aksalın eşi-, Melahat Akan -Atalay Akanın eşi- ve Feruzan Yolga -Namık Yolganın eşi- idi. Namık Yolga o tarihlerde "Fatinist" tâbir edilen gerçek opportünistlerin hâkimiyetleri altında tuttukları Dışişlerinde bir *persona non grata* olarak, ama bileğinin hakkıyla yerini muhafaza etti. Bu yüzdendir ki İhtilâli takiben, dış politikayı devam ettirmesi için Selim Sarperi Bakanlık koltuğuna oturtan Millî Birlik İdaresi, Dışişlerindeki gerekli reformları Namık Yolgaya emanet etti. Ama, bunda başarı kazanıldığını söylemek kolay değildir. Zira bu reformun, aslında, Toprak reformundan dahi güç olduğu kolaylıkla ortaya çıktı.

Namık Yolganın "bir işi ya yapmalı, ya yapmamalı" prensibi, daha baştan, daha yüksek sorumluluk ve karar sahiplerinin "tavşana kaç, tazıya tut" politikasıyla karşılandı ve işlemez hale geldi. Bu yüzden tasarruflar prensipler değil, şahıslar üzerinde oldu ve sadece, en sivri isimler bir kenara, çok zaman karakuşi şekilde itildi. Eski iktidarın ve Zorlunun en yakınlarından bir kısmı, hem de en kabiliyetsizleri İskandinavya başkentlerinden bazıları gibi iyi yerlere -kendilerini tanıyanların tebessümleri arasında- yolcu edilirken isimleri onlardan daha fazla sivri olmayan, ama kabiliyetleri her halde onlarla ölçülemeyecek kadar çok Semih Günver, Mahmut Dikerdem, Melih Esenbel veya Hasan Işıklar uzun süre, başlarını dertte hissettiler. Bunlardan bir kısmı, hâlâ başkentte pineklemektedirler ya.. Böylece, Hariciye İhtilâlden sonra da, İhtilâlden önceki bünyesini muhafaza etmeye muvaffak oldu ve her yerde ihtilâl olabileceği, ama dış temsilciliklerde buna imkân bulunmadığı bir defa daha ortaya çıktı.

Kısa zamanda herkes kendini zamine ve zamana uydurdu, dış temsilci kaynağı Bakanlıklar adam sevkine -hiçbir işe yaramayan adam- eskiye nazaran belki daha da büyük hızla devam ettiler.

Radikal tedbirler zamanı

Eğer dış temsilciler meselesi, bugün Türkiyeye sadece paraya malolsa belki ikinci plâna atılabilir. Ama işin daha önemli kısmı vardır. Böyle bir dünyada temsil edilmemek, inanılmaz bir handikaptır. Hükümet bu meselenin üzerine eğilmeli ve en kesin çareleri en kısa zamanda bulup uygulamalıdır.

Önce, israf önlenerek zaten sarfedilen para verimli istikametlere tevcih olunmalıdır. Haberler Bürosu veya Basın Ataşelikleri derhal kapatılmalı, Basınla temas görevi hiç olmazsa lisan bilen ve siyasi konularda b[illegible] fikri olan elçilik mensuplarından birine verilmelidir. Fransa, İtalya gibi zengin devletler bu işi böyle âyârlarlarken ve "Basınla temasa memur birinci kâtipler" bizim şatafatlı, bol kadrolu, tahsisatlı Basın Ataşelerimizden bin misli iyi netice alırlarken eski sistemde ısrar, "adam kollamak"ın tipik örneğidir. Buna mukabil, Amerikada ve Avrupanın merkezî bir kaç nok-

tasında memur değil, profesyonel turizm acentası anlayışıyla çalışacak bir kaç Turizm Bürosu açmak, onları geniş imkânlar ve zengin malzemeyle takviye etmek artık bir şarttır.

Tamamiyle kaldırılacak Basın Ataşelerinin yanında, bilhassa Ticaret ve Maliye Bakanlıkları kendi dış memurlarını en geniş nisbette budamalıdırlar. Millî Eğitim ve Millî Savunma Bakanlıkları daha dikkatli davranmalıdırlar. Bunlar, ilk partide yapılacak işlerdir.

İkinci iş, elçilikleri çalıştırabilmek ve hariciyecileri, "kalıp insan" olmaktan çıkarmak, bilhassa, kendilerine verilen tahsisatın alış verişe veya istikbal teminine değil, bulundukları yerlerde görevlerini görebilme imkânına ayrılmasını sağlamak lâzımdır.. Sarf yeri kontrol edilmek suretiyle, bilhassa küçük memurlarda bir âyârlama bahis yonusu olabilir. Bir çok memleket, Dışişleri Bakanlığı müfettişleriyle memurlarının dışardaki yaşayışlarını ölçtürmektedirler. Bunlar, iyi niyetle yapılmayacak işler değildir. Bu memurların merkeze dönüşlerinde getirebilecekleri eşya listesini de yeniden tanzim etmek ve dışarıya giden memurların içerde kalanlar üzerindeki avantajını kaldırmak lâzımdır. Bedelsiz ithalâtın açtığı kapılar bu halde kaldıkça her dış memur ufak -hattâ büyük- çapta ithalâtçı hüviyetinden kurtulamayacak ve "gidilen yerde peynir ekmek yiyip, merkeze bir kaç kuruşla dönmek" modası askerinden de, sivilinden de kalkmayacaktır.

Bu moda, görgüsü ve bilgisi, dünya görüşü artmış olarak döndükleri takdirde kendilerine bu sıkışık zamanda cömertçe verilen dövizi haketmiş sayılacak dış memur zümresinin büyük kısmının, birer patates çuvalı gibi gidip gelmesinde başlıca sebebi teşkil etmektedir.

Yeni Hükümetin yeni Bakanları bu eski derdi radikal tedbirler ve modern usullerle halledebilirlerse inanılmayacak derecede büyük hizmet görmüş olacaklardır. Yirminci Asır, Atom Asrı olduğu kadar Propaganda Asrıdır da ve bunu unutmamız bize pek pahalıya malolmaktadır.

Ü N İ V E R S İ T E

147' ler

Bağdattan dönen hesap

Bitirdiğimiz haftanın ortalarında, çarşamba günü İstanbulda, orta boylu, orta yaşlı ve şişmanlamaya yüz tutmuş sempatik bir adam Gureba Hastahanesinin büyük cümle kapısından içeri girdi ve alışkın adımlarla küçük bahçeyi geçtikten sonra kliniklerden birine yöneldi. Adamın adı Halit Ziya Konuralpti ve altı gündenberi Tıp Fakültesi Dekanı sıfatını taşımaktaydı.

Konuralp, genç doktorlarla hemşirelerin içten ve saygılı selâmlarına babacan tavırlarla mukabele ettikten sonra odasına girdi. O sırada Gureba Hastahanesinin saati tam 9'u göstermekteydi. Sempatik yüzlü babacan Profesör, keyifle bir sigara yaktı ve cebinden bir kâğıt çıkararak okumaya başladı. Okudukça gülümsüyor ve başını hafifçe sallıyordu. Yüzünde rahat ve inançlı insanlara has bir memnuniyet ifadesi sezmemek mümkün değildi.

Tıp Fakültesi Profesörü Halit Ziya Konuralpin sigarasının dumanlarını keyifle üfürerek okuduğu kâğıt, aslında resmî bir evraktı ve T.C. Danıştay Sekizinci Daire Başkanlığının antetini taşıyordu. Mektupta, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onar tarafından "işten el çektirilen" Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Halit Ziya Konuralp hakkında verilen işten el çektirme kararının "selâhiyetsizlikle malûl" olduğu belirtiliyor ve Danıştayın, "Türk Ulusu adına" bu tasarrufu iptal ettiği ifade ediliyordu. Danıştay Sekizinci Dairesinin bu kararında İstanbul Üniversitesi Rektörü tarafından vazifeden uzaklaştırılan Halit Ziya Konuralpin derhal Dekanlık görevine başlaması gerektiği bildiriliyordu.

Halit Ziya Konuralpin Dekanlıktan uzaklaştırılması için İstanbul Üniversitesi içindeki mahut Klikçi grupun suyun altında sinsice çevirdiği oyunlar AKİS okuyucuları için hiç de yabancı bir konu değildir. AKİS okuyucularının çok iyi hatırlayacakları gibi, 147'lerin yeniden kürsülerine dönmeleri üzerine ilk anlaşmazlık başgöstermiş ve Prof. Halit Ziya Konuralpin önderlik ettiği Onbirler Grupu 147'lerden Tıp Fakültesine dönenlerin Kürsü Profesörü ve Klinik Direktörü olmalarına muhalefet etmiş, 147'lerin yeniden eski görevlerine dönmeleri konusunda Rektörlüğün verdiği karara karşılık, Danıştaydan tehiri icra kararı almaya muvaffak olmuştur.

Halit Ziya Konuralp

Hak yerini bulunca

Konuralpin bu çıkışı tabiatıyla 147'lerin bütün yıldırımlarını üzerine çekmiş ve Onarın gayretleriyle Halit Ziya Konuralpe işten el çektirilmiştir. İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onar tarafından 30 Mayıs 1962 günü, "görevini kötüye kullandığı" iddiası ile işten el çektirilen Konuralp boş durmamış ve Onarın verdiği bu kararın iptali için Danıştaya müracaat etmiştir. Nihayet Danıştay toplanarak Konuralpın şikâyetini incelemiş ve Onarın işten el çektirme selâhiyeti olmadığına karar vermiştir.

Sarsılan imparatorluk

Ord. Prof. Sıddık Sami Onarın -ki İstanbul Hukuk Fakültesinde İdare Hukuk okutmaktadır- bu yenilgisi, İstanbul Üniversitesinde derhal duyuldu ve günün konusu haline gel-

di. Zira İdare Hukuku alanında uluslararası bir otorite olduğu bilinen Hukuk İmparatoru Sıddık Sami Onar, okuttuğu dersin mevzuuna giren bir basit idari ihti'âf meselesinde yanlış bir hüküm vermiş oluyor ve bu yanlışlığı Danıştay düzeltiyordu. Nitekim o gün Gureba Hastahanesinde yeğeninin burnunu tedavi ettirmeye gelen Hukuk Fakültesi Doçentlerinden Kemal Oğuzmana Konuralp gülerek takıldı ve :

"— Tıp ilmini biliyordum ama, hocanız Sıddık Sami beyin sayesinde Hukuku da öğrendim" dedi.

Konuralpin bu şakasına doğrusu hak vermemek mümkün değildi. Zira bu, Onarın hukuk alanındaki münakaşa kabul etmez prestijinin bir hayli sarsılmasına sebep olmuştu.

Aslında Danıştayın da bu meselede kılı kırk yararak bu sonuca vardığı bilinmektedir. Zira Onar, Konuralpin işten el çektirilmesine gerekçe olarak, onun bazı öğretim üyelerinin tarafını tuttuğunu ileri sürmüş ve böylece vazifesini suistimal ettiği iddiasında bulunmuştur. Onar ayrıca, bu mevzuda kendisine yazılı ihbarlarda bulunulduğunu da ifade etmekten çekinmemiştir. Türk Ceza Hukukuna göre, açıkca bir suç tasnii mahiyetini taşıyan bu isnatla ilgilenen Danıştay, Konuralpin müracaatı üzerine Rektörlüğe bir yazı yazarak, Onarın adı geçen ihbar mektubunun tasdikli bir suretinin 15 gün içinde Danıştaya gönderilmesini istemiştir. Onar bu yazıyı, Konuralp hakkında Üniversitede açılan tahkikatı yürütmekle görevli olan Suhhi Dönmezer ve Fahir Yeniçaydan müteşekkil Tahkikat Komisyonuna havale etmiştir. Yeniçay imzası ile Rektörlüğe bu iş için verilen cevap ise, aklıbaşında herkese "Allah allah" dedirtecek cinstendir. Zira Tahkikat Komisyonu üyesi Prof. Fahir Yeniçay, en yüksek idari kaza merçii olan Danıştaya "Üniversitece yapılmakta olan tahkikat gizli olduğundan, bu ihbar mektubunun verilemiyeceğini" bildirmiş ve bu, tabiatıyla gülümsemelere sebep olmuştur.

Danıştay bu davranışın da üzerinde önemle durdu ve Anayasanın 132. maddesinin kendisine verdiği haktan faydalanarak, Danıştaya gerekli bilgileri vermiyenler hakkında tahkikata girişilmesini Milli Eğitim Bakanlığından istedi.

Kararlar ve koltuklar

Danıştayın verdiği bu karar üzerine, Tıp Fakültesi Dekanlığı görevine başlamak üzere Prof. Konuralp, kendi yerine tâyin edilen Prof. Suphi Artunkaldan görevi tekrar teslim aldı. Esasen, Taktikçi Allâmelerin zorlaması ile bu görevi kabul eden yumuşak tabiatlı Artunkal, makamı asıl sahibine iade etmekte hiç güçlük çıkarmadı. Ancak, sevinçli ve tezcanlı Konuralp, Tıp Fakültesi Dekanlığı görevini almak üzere, saat 14.30 için Artunkala randevu verdiği halde, sabırsızlığından saat 11.30'da gitti ve makamına oturdu. Tabii buna en çok şaşan da, kararlaştırılan saatte Fakülteye gelen Prof. Suphi Artunkal oldu. Konuralpin yeniden görevine başlamasını bir "ihkakı hak" olarak kabul eden Tıp Fakültesi, mahut Klikçi zevatın dışında olayı gerçek bir sevinçle karşıladı. Tıp Fakültesindeki gösterişli Dekanlık odası, öğrencilerin ve asistanların gönderdikleri 6 büyük sepet çiçekle doldu ve çiçek sepetlerinin arasından odaya girip çıkmak bir hayli zorlaştı.

Öte yandan Onar, şimdilik, Danıştay kararına rağmen mağlûbiyeti kabul etmiş görünmemektedir. Nitekim, Konuralp, işten el çektirildiğinden bu yana ilk defa Tıp Fakültesi Yönetim Kurulu toplantısına başkanlık ederken, Sıddık Sami Onar gazetecilere bir beyanat vermiş ve "Tıp Fakültesi Dekanı hakkında yapılmakta olan tahkikat Memurin Muhakemat Kanunu ile Türk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre cereyan etmektedir ve adli mahiyettedir. Devlet Şûrasının Sekizinci Dairesinin kararları ile bir merci ihtilâfı meydana çıkmıştır ve bu merci ihtilâfının halli için kanuni mercilere müracaat edilecektir. Hâdise adli bir mahiyet taşıdığından, bundan başka bir şey söylemeye kanunen imkân yoktur" demiştir.

Sıddık Sami Onar
Tepesi attı

Anlaşılan Onar, 147'lerden ziyadesiyle şöhretli bazı mahut taktikçi zevatın zoru ile girdiği bu müşkül durumdan kurtulma çarelerini araştırmaktadır ve bu hakikaten zor durumda, Onar ziyadesiyle şöhretlilerden hiçbirini yanında bulamıyacağa benzemektedir.

Yeni durumlar karşısında

Hattâ iş bu kadarla kalmamaktadır. Konuralp, Onarın haksız tasarrufları ile sonuna kadar mücadeleye kararlı görünmektedir. Onar bu defa hakikaten bir çetin cevize tam mânasile "çatmış"tır. Zira Tıp Fakültesi Dekanı Konuralp, İstanbul Üniversitesi Rektörü Onarın 114 Sayılı Kanun gereğince Rektörlük sıfatını üç ay sonra kaybedeceğini ileri sürmekte ve bu konuda da Onarın rektörlüğüne itiraz eden bir müracaatla yeniden Danıştaya gideceğini ifade etmektedir. Mesele şudur: 114 Sayılı Kanun, bu kanun yürürlüğe girdiği zaman işbaşında olan rektörlere sadece bir defaya mahsus olmak üzere üç yıl rektörlük yapma hakkını vermiştir. Onar da bu hakka dayanarak, daha bir buçuk yıl işbaşında kalacağını iddia etmektedir. Halbuki Konuralpe göre, 114 Sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra Onar istifa etmiştir. İstifa eden bir Rektör olarak 114 Sayılı Kanunun adı geçen maddesinden faydalanması "hukuken" mümkün değildir. Zira Onar, istifa ettikten sonra yeniden seçilmiştir ve binaenaleyh, "bir defaya mahsus olmak üzere" tanınan üç yıllık imkândan istifade etmemesi iktiza etmektedir. Konuralp, "eğer kanun çıktıktan sonra istifa etmeseydi, o zaman üç yıl işbaşında kalabilirdi. Ama mademki kanun çıktıktan sonra istifa etmiştir, yeniden seçilmiş olsa bile bu bir şey ifade etmez. Eğer Onarın yerine bir başkası seçilmiş olsaydı, o takdirde, bu şahıs kanun yürürlüğe girdiği zaman Rektör olmadığı için normal olarak iki yıl Rektörlük yapacak değil miydi?" demektedir.

Artık adamakıllı hukukçu kesilen Halit Ziya Konuralpin bu iddiasında da haklı olduğu şu götürmez bir gerçektir. Eğer Onar, iki yıllık Rektörlük süresini doldurduktan sonra "Ben 114 Sayılı Kanunla istisnai olarak üç yıl işbaşında kalacağım" derse, yeni bir kızılca kıyametin kopmasını beklemek, herhalde kehanet sayılmıyacaktır.

Öğretmenler

Olur mu böyle olur mu?

Uzun boylu, esmer, yakışıklı bir gençti. Heyecanlıydı. Uğradığı haksızlığı, AKİS muhabirine heyecanla anlatmaya çalışıyordu. Belli bir umut kırıklığı içinde bulunduğu da gözden kaçmıyordu.

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında birgün, bir öğle yemeği sırasında geçen bu konuşmada, genç adam sözünü şöyle bağladı:

"— Ben yedeksubay öğretmen olmak zorunda değildim. Akademide okuyordum. Son sınıftaydım. Öğrenimime pekâlâ devam edebilir, sonra da, yüksek öğrenim yapanlara tanınan hakkımı alır, yedeksubay okuluna giderdim. Ama böyle yapmadım. 27 Mayıstan sonra bir çok yurt meseleleriyle karşı karşıya geldik. Köylerdeki öğretim eksikliğini daha acı olarak duyduk. Yurdun kalkınmasının eğitime bağlı olduğu, canlı ve bir o kadar da acı örneklerle önümüze serildi. İdealist bir insanım. Yaptığım öğrenim bana köylerde hizmet fırsatını herhalde vermiyecekti. Yedeksubay öğretmenlik kanunu çıkınca, yalnız yurdu daha iyi tanıyabilmek, Türk köylüsüyle yakından ilişkiler kurabilmek, yurtta çözülmesi başlıca dâva olan ilköğretim dâvasına karınca kararınca hizmet edebilmek için yedeksubay öğretmen olmaya karar verdim. Bunda baştan sona inançlı, iyiniyetli olduğuma inanmanızı rica ederim. Hiçbir yüksünme duymadan, gönüllü olarak, sevinerek askerlik şubesine başvurdum. Diledikleri, istedikleri yere beni gönderebilirlerdi. gidecektim. İki öğretim yılı, köy çocuklarına elimden geldiğince yararlı olmak, hayatımın en büyük mutluluklarından biri olacaktı.

Gittim. Çalıştım. Elimden geleni yaptım. Hiçbir yerden bir kimseden ne yardım, ne de destek gördüm. Daha yararlı olabilmek için bize hiçbir kurum öğreticilik etmedi. Bütün bunlara rağmen, hizmete devam ettik. Sonra da, işte böyle oldu. Yurda hizmet etmenin sonucu bu mudur? Yedeksubay öğretmen olmak için ilk başvurduğumda ve köye ilk gittiğimde nasıl heyecanlı, inançlı, ülkücü idiysem, şimdi de o kadar kırık, karamsar, umutsuzum. Biz ne umduk, ne bulduk? Bu işler böyle mi olmalıydı?"

Sustu, başını önüne eğdi. Bir süre öyle durdu. Sonra, sözlerinin AKİS muhabirinde nasıl bir etki bıraktığını anlamak için başını kaldırıp baktı. Muhabir, genç adama birşeyler söylemek gerektiğini düşünüyor, ama neyi, nasıl söylemesinin daha uygun olacağını pek kestiremiyordu. Sonunda:

"— Haksız değilsiniz tabii... Ama karamsar da olmayın. Bu yurdun şartları böyle işte. Ülkücü olacaksınız, çok köstekleneceksiniz, ama kırılmıyacaksınız. Yurda hizmet, sizin sandığınız gibi kolay değildir ki! Geç ve güç olur, ama herhalde düzelir" dedi.

Genç adam, pek de beklediği cevabı almış sayılmazdı. Kalktı, oldukça umutsuz bir sesle:

"— İlginize teşekkür ederim. Rahatsız ettim sizi" dedi ve sessizce çıkıp gitti.

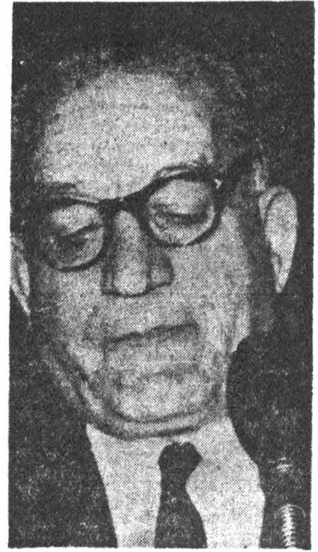
Hikâyenin sonu

Uzun boylu, esmer adam, sayıları 360'ı bulan şikâyetçi gençlerden biridir. 360'lık grubun hikâyesi şöylece özetlenebilir:

27 Mayıs Devriminden sonra çıkan 97 sayılı kanunla liseyi bitirenlerin "yedeksubay öğretmen" adıyla köy okullarına öğretmen olarak gönderilmeleri kabul edilmişti. İki yıl öğretmenlik yapacak olan bu gençler, üçer aydan altı ay da askerlik eğitiminden geçirilecekti. Bunun başlıca amacı şuydu: İlköğretim dâvası, D. P nin on yıllık iktidarı sırasında alabildiğine ihmal edilmişti. Türkiyenin gerçek kalkınması ancak ilköğretim seferberliğinin yüzde yüz başarılmasına bağlıydı. Bunun için de, çok sayıda öğretmene ihtiyaç vardı. Liseyi bitiren gençlerden pekâlâ yararlanılabilirdi. Gençler hem yurdu, yurdun gerçeklerini daha iyi tanımış olurlar, hem de binlerce köydeki yüzbinlerce köy çocuğu öğretmensiz kalmazdı.

97 sayılı kanun bu yılın Mayıs ayında değişikliğe uğradı ve altı aylık askerlik eğitimi üç aya indirildi.

53. Dönem Yedeksubay grubuna dahil gençler köylere gönderildiler. Bu öğretim yılı sonunda da, "terhis mahiyetinde süresiz izinli" olarak bırakıldılar. Böylece, üç aylık askerlik eğitimlerini görmüş, iki yıl öğretmenlik yapmış oluyorlardı. Artık herkes kendi hayatına istediği yönü verebilecekti. Birçoğu, yarıda bıraktığı yüksek öğrenimini tamamlıyacaktı. Bir kısmı, öğretmenliği sırasında yüksek öğrenimini tamamlamıştı, şimdi hayata atılacaktı. Terhisleri de "teğmen" rütbesiyle yapılacaktı.

Şevket Raşit Hatipoğlu

Biraz ilgi

Gelin görün ki, iş burada çatallaştı. Yedeksubay öğretmenleri işbaşında gören ve teftiş eden ilköğretim müfettişlerinden bir kısmının değerlendirme eksikliği 360 gencin geleceğini tehlikeye düşürüyordu. Bu ilköğretim müfettişleri 360 gence "başarısız" raporu vermişlerdi. "Başarısız' raporu alanlar ise, kanuna göre "teğmen" olarak terhis edilemiyor, yeniden askere alınıp er olarak beş ay daha hizmet görüyor ve "er" sıfatıyla terhis ediliyordu.

İşte, AKİS muhabirinin karşısında derdini anlatmaya çalışan genç "başarısız" raporu alan 360 gençten biriydi ve şimdi yeniden 229. Piyade Alayında beş ay daha er olarak hizmete çağrılıyordu.

Haksızlık işin neresinde?

İlk bakışta, yapılan işlemde bir haksızlık yokmuş gibi görünmektedir. Kanun, başarısız yedeksubay öğretmenlerin er olarak hizmet göreceğini belirtmiştir. "Başarısız"lık da öğretmenlik hizmetine bağlanmıştır. Öğretmenlerin başarı derecelerini ölçmekle de ilköğretim müfettişleri görevlidir.

Ama işin aslı bu değildir. Geçen

yıl da buna benzer bir deneme geçirilmiş ve yapılan haksızlık düzeltilmiştir. Geçen öğretim yılında "başarısız" raporu alan yedeksubay öğretmenlerin sayısı 360 değil, 4000'e yaklaşıktı. Bu sonuç büyük tepki yarattı. Millî Savunma Bakanlığı konuyla ilgilendi. Millî Eğitim Bakanlığı da bu 4000 "başarısız" öğretmenin durumuyla ilgilenmekten geri kalmadı ve bu "başarısız"lıklar düzeltildi. Sonra da, yedeksubay öğretmenlerle ilgili bir genelge yayımlandı. Bu yıl ise, geçen yılın denemesi gözönünde olduğu halde, yayımlanan genelgenin hükümlerine de uyulmaksızın 360 genç haksızlığa uğratıldı.

Bir kere, üzerinde durulması gereken mesele şudur: Yedeksubay öğretmenlerden beklenilen başarı derecesiyle, asıl öğretmenlerden beklenilen başarı derecesi ayni olabilir mi? Başarı değerlendirmesinde kullanılan ölçü ne olmalıdır? Bu yedeksubay öğretmenler, hiçbir meslek eğitiminden geçmemişlerdir. Kimisi liseyi yeni bitirmiştir, kimisi şu ya da bu fakülte veya yüksek okulda öğrencidir. Bunlar, öğretmenlik mesleğiyle ilgili en ilkel bilgilerden bile yoksun olarak toparlanmış, köy okullarına gönderilmiştir. O halde, böyle bir kadrodan beklenilen başarı derecesi ne olabilir? Millî Eğitim yetkilileri önce bunu düşünmek zorundadırlar.

Bir yandan, meslekten yetişme öğretmeni uzun ve ciddi bir eğitime tâbi tut, ondan sonra asıl öğretmenliğe al; bir yandan da, öğretmenliğin "Ö"sü hakkında bilgisi olmıyan binlerce genci topla, köye gönder, çeşitli mahrumiyetler içinde onları, tecrübesizlikleriyle başbaşa bırak. Sonra da, "başarısızsın" de, gençlerin geleceklerini yık!

Nitekim, geçen öğretim yılı 4000'i bulan yedeksubay öğretmenin "başarısız" raporu alması üzerine Millî Eğitim Bakanlığınca yayınlanan 3.7.1961 tarih ve 2. Şb. 243.00(15) 26311 sayılı, "İlköğretim Genel Müdürlüğü" ifadeli genelgenin 1. maddesinde 21.6.1961 tarih, 405.1.184 sayılı Müdürler Komisyonu Kararından sözedilmekte. 2. maddesinde de aynen şöyle denilmektedir:

"Başarısızlığı tesbit edilen adaylar ayrı ayrı müfettişler tarafından teftişe tâbi tutulacaklar ve bir kere de Millî Eğitim Müdürü tarafından görüldükten sonra er olarak kıtaya sevkleri için teklifte bulunulacaktır."

Yedeksubay öğretmenler için "er olarak kıtaya sevk" işleminin böylece sıkı, dereceli usullere bağlanmasının elbette bir anlamı ve amacı olmalıdır. Bu anlam ve amaç, bu gençlerin aslında meslek bilgilerinin eksik olması sebebiyle kendilerinden imkân nispetinde yararlanma yoluna gidilmesindeki zorunluluktur.

Yapılan nedir?

Buna rağmen, bu yıl 360 genç aynı haksızlığa uğramıştır. Burada sorulması gereken sorular şunlardır: Haklarında başarısız raporu verildiği için "er olarak kıtalara sevkleri" teklif edilen gençlere, Millî Eğitim Bakanlığının genelgesindeki esaslara uygun işlem yapılmış mıdır? Yani, hiç olmazsa bu gençler iki ayrı müfettişten ayrı ayrı rapor almışlar mıdır? Millî Eğitim Müdürleri bu başarısız öğretmenleri işbaşında görmüş müdür? Millî Eğitim Müdürlerinin de bir üçüncü "başarısız" raporu var mıdır?

Yazık ki, bu soruların hiçbirine "evet" cevabı verilemiyecektir. Çünkü, "başarısız" diye er olarak kıtaya sevkleri teklif olunan gençlerin çoğu, bütün öğretim yılı içinde, müfettişlerin yüzünü ancak bir kere görebilmişlerdir. 222 sayılı kanunun 23. maddesinin b fıkrası hükmü bu öğretmenlerin hiçbirine uygulanmamıştır.

Olay bütün açıklığıyla gençlerin ciddi bir haksızlığa uğradıklarını göstermektedir. Yeni Millî Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatiboğludan bu konuda beklenen bir tutum vardır: Konuyu bizzat ele almalı, bu gençlerin durumuyla yakından ilgilenmeli, Bakanlık genelgesindeki şartların bir bir yerine getirilip getirilmediğini incelemeli, gençlerin geleceklerini ciddi şekilde tehdit eden haksızlığı ortadan kaldırmalıdır.

İran

Bir istifa ve ötesi

Bitirdiğimiz haftanın ortasında İranda Başbakan Ali Âmini, İran Şehinşahı Muhammed Rıza Pehleviye istifasını sundu ve istifası kabul edildi. İran siyasi çevrelerince beklenmedik bir durum olarak karşılanan bu istifanın, bir hükümet buhranına yol açıp açmıyacağı konusunda bir şey söylemek için vakit henüz erkendir. Zira Ali Âmininin istifasını kabul eden Şah, Esadullah Âlâmı yeni kabinenin kurulmasına memur etmiştir. Bununla birlikte, Başbakan Âmininin istifasının, İranda hüküm sürmekte olan büyük huzursuzluğun kaynağını teşkil eden meseleleri yeniden suyun yüzüne çıkarmasını beklemek, herhalde bir kehanet sayılmamalıdır.

Görünüşe göre, Ali Âmini, İran bütçesini denk olarak bağlıyamadığı için istifa etmiş bulunmaktadır. Ondört aydan beri iktidarda bulunan Âmini kabinesi, ilk defa olarak muvazeneli bir bütçe bağlamaya karar vermiş, fakat ağır savunma masrafları yüzünden buna imkân bulamamıştır. Ortalama 25 milyon sterlini -450 milyon Türk lirası- bulan bütçe açığını kapatmak için bütün devlet teşekküllerinde geniş ölçüde bir tasarrufa gidilmesini karar altına alan hükümet, kemerleri sıkma politikasının icabı olarak, Savunma Bakanlığı hariç, bütün bakanlıkların bütçesinde % 15 nisbetinde bir indirim yapmıştır. Devede kulak kabilinden bu indirimin büyük bütçe açıklarını kapatmaya yetmeyişi üzerine Âmini, istifasını Şaha vermek mecburiyetini duymuştur. Esasen yapılması gerekenin de bu olduğu konusunda hiç kimsenin şüphesi mevcut değildir.

Bilinen gerçek, İranın geniş ve zengin iktisadi kaynaklara sahip bir ülke olduğudur. Yılda 300 milyon dolarlık petrol gelirine rağmen, İran bütçesinin büyük açıklarla karşılaşmış olmasının ilk nazarda garip karşılanması tabiidir. Bununla birlikte, İranın ekonomik durumunun sıhhatli bir bünyeye kavuşmamış olduğu da muhakkaktır. İranın ekonomik bünyesini tahrip eden faktörler gevşek ve murakabesiz bürokrasilerde görülenlerin aynıdır. Suiistimaller ve devlet teşkilâtının en yüksek kademelerine kadar yaygın hale gelmiş rüşvet mekanizması, Amini iktidara gelinceye kadar, idareciler kesiminde alabildiğine at oynatmıştır. Büyük toprak sahipleri parlâmentodaki nüfuzlarını istismar etmişler ve yapılan suiistimallere göz yumulmasını sağlamışlardır. Suiistimallerin Ordu yüksek kademelerine dahi intikal ettiği bilinmektedir. Nitekim geçen Nisan ayının ortalarında İran Ordusu yüksek kademelerinde büyük bir mübayaa yolsuzluğu meydana çıkarılmıştır. İranın eski Emniyet Genel Müdürü ve Savunma Bakanlığı eski Silâhlanma Dairesi Başkanı General Deftari ile Silâhlı Kuvvetler Motör Servisleri Dairesi Başkanı General Hazai ihtilâs suçundan tevkif edilmişlerdir. İran Şahı ile Kraliçe Farahın yine geçen Nisan ayı içinde Amerika Birleşik Devletlerine yaptıkları spektaküler ziyaret sırasında İranlı öğrencilerin New York'ta düzenledikleri nümayişte, üzerinde, "İranda suiistimaller komünizmin yerleşmesine yol açıyor" ibaresi yazılı dövizler taşımalarını bu mânada yabana atmamak lâzım gelmektedir.

Rıza Şah Pehlevi

Eski ağızda yeni taam

Toprak reformu

İyiniyetli Âmini hükümetinin İranda gerçekleştirme çabası içinde bulunduğu radikal reformlar, kısmen yürürlüğe konmuş bulunmaktadır. Bunların başında toprak reformu gelmektedir. Toprak reformunun büyük savunucusu ve destekçisi olan Şah, ilk önce kendine ait olan toprakları topraksız köylüye dağıtmakla işe başlamıştır. İran Şahının, toprak reformunun gerçekleşmesindeki dayanakları ise Başbakan Âmini ve Tarım Bakanı Hasan Arsanian olmuştur. İyiniyetli işbirliğinin sonucu müsbet olmuş ve Şahın 15 Ocakta yürürlüğe koyduğu toprak reformu kanununun sürâtle uygulanmasına başlanmıştır. Bu kanun ile büyük toprak sahiplerine en çok bir köy arazisine sahip olma imkânı verilmiştir. Geriye kalan kısım ise toprak sahiplerinin elinden alınarak köylülere dağıtılmıştır. Büyük toprak sahiplerine, alınan toprakların bedeli, onar yıllık vâdelere bağlanan bir tediye usulü ile ödenmektedir. Buna karşılık toprak sahibi olan köylüler, İran Ziraat Bankasına 15 yıllık vade ile borçlanmış kabul edilmektedir. Ayrıca, kooperatifler teşkil edilmiş ve yeni toprak sahibi olan köylülerin müstahsil hale gelebilmesi için gerekli tohum, gübre ve zirai malzeme sağlanmıştır.

Dr. Ali Âmininin istifası ile toprak reformu konusundaki çalışmaların devam edeceğine muhakkak gözüyle bakılmaktadır. Zira İranın yeni kabinesini kurmaya memur edilen Esadullah Âlâm, Bülûcistan bölgesinin büyük arazi sahiplerinden birinin oğlu olmasına rağmen, İran Sarayı mallarının idaresi ile görevli "Pehlevi Tesisi"nin başında bulunduğu sıralarda, Şahın topraklarının köylülere dağıtılmasında büyük rol oynamış bir müşavir olarak tanınmaktadır. Bununla birlikte, iktisadi güçlükler tamamen bertaraf edilmiş değildir. Âmininin aldığı tedbirlerle enflâsyon önlenmişse de, beş yıllık iktisadî kalkınma plânının yürürlüğe konulması için gerekli 800 milyon doların ne şekilde sağlanacağı bilinmemektedir. Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası tarafından kurulmasına karar verilen bir Konsorsiyumun beş yıllık plânın dış finansmanını temin edeceği, belirtilen hususlar arasındadır. Fakat Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası tarafından böyle bir Konsorsiyum kurulsa bile, yine de başka kaynaklardan iktisadi yardıma ihtiyaç hasıl olacaktır. Âmininin, istifasından sonra yaptığı basın toplantısında Amerika Birleşik Devletlerinin İrana yaptığı yardımın "kifayetli" olmadığını ima etmesi pek boşuna değildir. Amerikanın Âmini hükümetinin işbaşında bulunduğu sırada yaptığı iktisadi yardımın tutarının 67 milyon 300 bin dolar gibi, küçümsenemiyecek bir meblâğ olmasına

rağmen, bir Başbakanın yine de bu yardımın azlığından şikâyet etmesini, insafsızca verilmiş bir hüküm olarak kabul etmemek lâzımdır. Zira İranın ekonomik durumu, insafsızca verilmiş bir hüküm gibi görünen bu şikâyeti haklı gösterecek durumdadır.

Peru

Sıcakkanlı ihtilâlciler

İnkalar ülkesi Peruda, bitirdiğimiz haftanın ortalarında, Lâtin Amerikada alışılmış bulunan bir hükümet darbesiyle Ordu iktidarı ele almış bulunmaktadır. 10 Haziranda yapılan seçimlere hile karıştırıldığını ileri süren Ordu şefleri, salıyı çarşambaya bağlayan gece, basit ve kansız bir darbe yapmışlar ve Cumhurbaşkanı Manuel Prado'yu tevkif etmişlerdir. Koyu sağcı ve muhafazakâr Victor Haya de la Torre'ye karşı allerjisi bulunan Peru Ordusu askerî şeflerinin, Torre'nin APRA partisinin kazandığı muvaffakiyet üzerine hırçınlaştıkları bilinmektedir. 241 kişilik Peru Parlâmentosunda Torre'nin APRA partisi 114, mutedil eğilimli Belaunde'nin popüler hareket partisi 78 ve eski bir general olan Odria'nın partisi de 42 sandalye kazanmışlardır. Ancak Peru Parlâmentosunda Cumhurbaşkanı seçilebilmek için gerekli olan 121 oyu hiçbir parti sağlıyamamıştır. Peru askerî şeflerinin Torre'ye karşı olan menfi ve reaksiyoner tutumları bilindiğinden, Torre, Cumhurbaşkanı adayı olmaktan vazgeçmiş ve General Odria'nın partisi ile işbirliği yaparak, Cumhurbaşkanlığı için Odria'yı destekliyeceğini açıklamıştır. Alaturka kurnazlıklar peşinde olan Torre, general Odria'yı desteklemekle, Silâhlı Kuvvetleri kazanacağını zannetmiştir. Tabiî feci surette yanıldığı daha sonra meydana çıkmış ve Torre ihtilâli müteakip kurtuluşu, Lima'daki Venezuella Büyükelçiliğine sığınmakta bulmuştur.

Silâhlı Kuvvetlerin 10 Haziran seçimlerine hile karıştırıldığı yolundaki iddialarının Yüksek Seçim Kurulu tarafından reddedilmesi, hükümet darbesini Silâhlı Kuvvetler bakımından kaçınılmaz hale getirmiştir. Nitekim, Peru Ordusu Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri kumandanlarının müşterek imzasını taşıyan ve 10 Haziran seçimlerinin iptali ile, yeni seçimlere gidilmesini isteyen resmî talepnamenin reddedildiği Yüksek Seçim Kurulu Başkanı Jose Bustamente tarafından açıklandıktan sonra, Silâhlı Kuvvetler iktidarı ele almışlardır. Peruda 10 Hazirandan beri herkesin ağzında sakız haline gelmiş olan askerî ihtilâl söylentileri böylece gerçekleşmiştir.

Peru nereye gidiyor?

İlk bakışta Perudaki yeni askerî juntanın siyasi eğilimleri hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Zira ihtilâlden önce Lima Radyosundan bir konuşma yapan sağcı sâkıt Cumhurbaşkanı Manuel Prado, Peru Ordusunu Castro'culuk ve komünist eğilimli olmakla itham etmiştir. Tabiatiyle bunun ilk tepkisi Washington'dan gelmiştir. Amerikan Hükümeti, bu defa eskisine nazaran ihtiyatlı davranarak, Peru ile olan siyasi münasebetlerini "şimdilik" kaydı ile kesmiştir. Kosta Rica ve Venezuella da Amerikayı takip ederek, Peru ile diplomatik bağlarını koparmışlardır. Dominik Cumhuriyeti ise, Tümgeneral Ricardo Perez Godoy başkanlığındaki askerî juntayı tanımadığını bildirmiştir. Amerikanın Peru ile siyasi münasebetlerini kesmesi tabiatıyla, Amerika kıtası devletleri arasındaki "Kalkınma İçin İttifak - Alliance for Progress" programı gereğince Peruya yapılan iktisadi yardımın kesilmesi demek olacaktır.

Prado'nun suçlamalarına rağmen, Godoy'un başkanlığındaki askeri junta, Peruda genel seçimlerin yenileneceğini ve seçimlerin 1963 Haziranının ikinci yarısında yapılacağını bildirmiş ve yapılan harekâtın hiçbir siyasi ideoloji lehine olmadığını açıklamıştır. Bununla beraber, Lâtin Amerika devletlerinin büyük bir kısmında endişe uyandırdığı muhakkak olan askeri darbenin Amerika Devletleri Teşkilâtı tarafından incelenmesi teklif edilmektedir. Fakat, Amerikanın böyle bir toplantıyı tasvip etmesi, tarafsız müşahitlerce mümkün görülmemektedir.

Neden Köy Enstitüleri Değil

(Hazırlayan Yücel Hacaloğlu, Toprak Yayınları 17, Ülkü Matbaası, İstanbul, 128 sayfa 300 kuruş)

Yücel Hacaloğlu, malûm ırkçı, faşist ve kafatası ölçücü dergilerin yazarlarındandır. Herhangi bir konuda herhangi bir fikri var mıdır, pek belli değil. Ama, fikir ötesinde o da diğer arkadaşları gibi sağa sola vatan millet nutukları atıp, kuru gürültü koparmasını bilenlerden biridir. Son zamanlarda iyiden iyiye alıp yürüyen gerici yayınlar arasında bu zat-ı muhteremler kitap yayınına da başlayınca, liselerin ilk sınıflarında okuyan ham öğrencilerle, ruhî sapıkların ve vatan bölücülerin fikirlerinin tercümanı olan devşirme kitapçıklar da piyasaya çıkmağa başladı. "Niçin Köy Enstitüleri Değil" başlıklı kitap bunlardan biridir.

Bunlar öylesine zavallı adamcıklar ki, Yüksel Hacaloğlu adlısı bunu iyice ortaya koymuş. Boyundan büyük işlere girişip, kitap derleyicisi pozuna giren bu Natpinkerton bozması fikir yoksulu, önsöz diye yazdığı yazıda şöyle diyor: "Hem Köy Enstitüleri ıslâh edilmese idi ne olacaktı? Milletimizin yüzde doksanı okuma yazma mı öğrenecekti?"

Bakın, bu fikirdir! Köy Enstitülerinin süratle gelişip boy atmasına rağmen, oradan yetişen öğretmenler sayesinde kısa bir süre içinde belki de milletimizin yüzde doksanına okuma yazma öğretmek mümkün olmazdı. Eh, doğru olmasa bile, fikir! Ama, durun bakalım. Hacaloğlu Yüksel beğin asıl incisi bu cümlelerin hemen ardından geliyor. Hacaloğlu Yüksel beg buyuruyor: "Okuma yazma öğrenmekle mesele halledilir miydi?" Bu veciz sorunun ardından da cevap: "Şüphesiz ki, hayır!.."

Sonra Hacaloğlu Yüksel beg pek değerli olduğunu iddia ettiği bir ilim adamını da bu konuda kendisine şahit gösteriyor: Profesör Mümtaz Tarhan!.. Hani, meyhaneciye şahit sormuşlar, bozacıyı göstermiş; Hacaloğlu da o cinsten.

Hacaloğluna göre Köy Enstitülerini savunanlar ahlâksızlardır, solaklardır, gafillerdir. Önsözde böyle buyuruyor. Önce okuma yazma öğrenmeğe bizzat kendisinin ihtiyacı olan bu zat, el ayası kadar bir kitaba sadece tek yapraklık önsöz yazarak, "Köy Enstitülerine neden taraftar olmadığımızı bu küçük derlemede ortaya koyarken, sözü yetkili kalemlere bırakıyoruz" diyor. Köy Enstitüleri gibi, sadece Türkiyenin değil, Dünya eğitim müesseselerinin en enteresanlarından biri olan bir kuruluşun aleyhinde bulunan bu Hacaloğlunun şahsi fikri nedir, ne düşünür diye kitap didik didik edilsin, hayretle görülen şu olacaktır: Kitabın kapağına yirmi puntodan imzasını koyan bu zatın meğer önsözde yazdıklarından başka bir fikri yokmuş!

Köy Enstitüleri düşmanlığını namuslu ve dürüst pedagojik görüş ayrılıklarına dayandıranların değil, Hacaloğlunun kitabının içinde sadece malûmların ve mahutların yazıları yer almıştır. Müseccel Atatürk düşmanlarının, Türk vatanını ve gerçek Türk milliyetçiliğini arkadan hançerlemeye çalışanların, kafatası ölçülerine meraklı olup da kendi kafatası ölçüleri Türk ölçülerine uymadığı için etrafındakileri lekelemeye çalışan zavallıların yazıları... Sonra da bütün bu yazılar, "yetkili kalemlerin yazıları" oluyor! Okuyucuya böyle yutturulmaya çalışılıyor. Zavallılar!..

Tanrıyla Alış Veriş

(Cahide Akıntürkün şiirleri, İstanbul, Parmaksızoğlu Basımevi, Cağaloğlu 1962, 63 sayfa 300 kuruş)

Cahide Akıntürk, öyle anlaşılıyor ki lise sıralarında şiire merak sarmış bir genç kızımız. Vezinsiz kafiyesiz satırları altalta sıralamakla, nesir olabilecek bir takım cümleleri kırık dökük satırlar haline getirmekle şiir yazılabileceğine inanan günümüzün binlerce şairinden biri...

Şiirde serbest nazmın galiba en büyük kötülüğü de bu oldu. Azıcık içli, azıcık hassas veya romantik, yahut da alaycı [illegible] herkes, serbest nazmın şiir yazmak için en kolay yol olduğunu sanıp, edebiyat dünyasının ortasına balıklama atlıyor. Bu, tâ bizdeki ilk serbest nazım denemelerinden beri böyle. Hele ikinci Dünya Savaşının başından itibaren Orhan Veliyle şiirimize iyiden iyiye giren serbest nazım, o günlerden bu yana Türkiyede belki de onbinlerce insanın şiire merak sarmasına yol açtı. Vaktiyle de Türkiyede, vezni kafiyeyi yerine oturttu mu şiir yazdıklarını sananlar vardı. Ama bunların sayısı hiçbir zaman sonrakiler kadar çok olmamıştır. Vezin ve kafiyenin kalıbı içinde şiir gibi, hiç değilse nazım gibi gözüken pek çok lâf, serbest nazmın yıkıcılığı ve ele avuca sığmazlığı içinde büsbütün zorlaştı. İşte bunun içindir ki 1938 den bu yana Türk edebiyatında onbinleri çoktan aşan şair bozuntusu çıktığı halde, serbest nazımla gerçekten başarıya ulaşan orta halli şairlerin sayısı bile iki elin parmaklarının sayısını geçemedi.

Cahide Akıntürk de bu sayısı onbinleri geçen kalabalığın içinden birisi. Kucak dolusu para vermiş, şiir diye karaladığı şeyleri, üşenmemiş, bir bir sıralamış, bunları kuşe kâğıtlara nefis bir baskıyla bastırmış. Bastırmış ama, neye yarar? Şair ruhlu olmak, şair olmağa yetmez ki... Akıntürkün yazdıkları ve şiir diye bastırdıkları da şiir değil, bir takım lâflardan ibaret. İyi ki Cahide Akıntürk bir de anlamsız şiire, İkinci Yeniye merak sarmamış! Ya maazallah bir de ona merak sarsaydı da, anlamsız şiirler yazsaydı ve ne dediği, ne demek istediği de anlaşılmadığından, bu karalamacaları bir takım eleştiriciler tarafından "Aman ne güzel şiir!" diye pöhpöhlenseydi, sonra halimiz nice olurdu? Bereket Cahide Akıntürk bu yola sapmamış. Dediklerini açıkça söylüyor. İşte meselâ bir örnek: "Seni öylesine sevdim - Öylesine büyüttüm ki içimde - İçim yetmez oldu büyüklüğüne - Sana öylesine güzel dedim ki - Çirkin görmeye başladın beni - Tüm sevgilerin - Benim olmasaydı razıydım - Gam yemezdi gönlüm - Yeter ki beni anlasaydın.."

İşte Cahide Akıntürkün, bir mektuba yazacağı satırları yanlışlıkla altalta sıralayıp kitabına aldığı bir şiiri bu. Diğer şiirleri de bundan daha değişik bir havada değil.

Şiir heveslisi genç hanımın yapacağı tek şey var: Şiir yazmaktan vazgeçmek!.. Aksi halde, bir sürü masraftan ve eşe dosta caka satmaktan başka bir kazancı olmıyacaktır.

İstanbul

Büyük derde çare

Sarı saçlı küçük genç kız, elindeki kâğıtlara korkuyla baktı, sonra masa başında oturan genç kadına döndü ve mahcup, üzgün bir sesle:

"— Müsaade edin, bu sorularımı hepsini cevaplandırmıyayım" diye mırıldandı.

Genç kadın, o sırada masanın kenarından kendisine doğru eğilen kirli, yüzü çıbanlı bir başka çocukla meşguldü. Döndü, dost bir sesle, genç kıza ismiyle hitap ederek:

"— Bu kâğıtları senden ve benden başka kimse görmiyecek. Sana yardım edebilmemiz için herşeyi bilmemiz gerekir" diye teminat verdi.

Bu sade sözlerin, küçük kızın üzerinde beklenilmez bir etkisi olmuştu. Biraz ötedeki masaya yerleşti. Bir çalışkan öğrenci dikkatiyle, soruları cevaplandırmaya koyuldu.

Olay, geride bıraktığımız haftanın başında, İstanbul Emniyet Müdürlüğünün beş aydır faaliyette bulunan Çocuk Bürosunda geçiyordu. Sarışın küçük genç kızla konuşan kadın polis, büronun âmiri Nuran sayındı. Nuran Sayın on yıl önce bu mesleğe atılmış bir hukuk mezunudur. Özel olarak, mesleğinin hudutları içinde her zaman çocuk konusunu işlemiş ve iki defa İngiltereye giderek Londra polisinin çocuk kolundaki çalışmalarını yakından izlemiş, son gidişinde bir yıl süre ile bu alanda çalışmıştır. Nuran Sayının yıllardan beri hayalini kurduğu Çocuk Bürosu, ancak Emniyet Müdürü Necdet Uğurun işbaşına gelmesiyle gerçekleşmiş ve nihayet türk polisi de çocuk suçluyu büyük suçludan bambaşka bir şekilde ele almaya başlamıştır.

Sokaktaki çocuk

Büro, faaliyetini iki alanda teksif etmiştir: Suç işleyen çocuklar ve suç işlemeye elverişli çocuklar... Bu sonuncular arasında, iş bulmak amacıyla Anadoludan İstanbula gelmiş olan pek çok çocuk ve genç kız vardır. Bunlar, çoğu zaman bilgisizlik yüzünden veya aç kalma korkusuyla kötü kişilerin, insan tüccarlarının eline düşmekte, mahvolmaktadırlar Çocuk Bürosuna sevkedilen bu çocukların henüz suç işlemeden kurtarılıp memleketlerine iade edilmeleri, suça mâni olma açısından büronun yerine getirdiği pek önemli bir modern polisçilik ödevidir. Büro mükemmel bir ekip halinde tam kadro ile çalışmakta, getirilen çocukların ilk hazırlık dosyaları hazırlanırken bir yandan da mütehassıs elemanlar tarafından sorguları yapılmakta, kendilerine büyük bir sevgi ve anlayış gösterilmektedir. Çocukların sorgusu yapılırken meydana çıkan ilgi çekici bir olay da, bizde, "çocuk"a ait pek mükemmel kanunların rahatlıkla çiğnendiğidir. Çocuk Bürosu, gerek suç işlemiş, gerek suça yönelmiş çocukların dikkatli bir şekilde sorgusunu yaparken pek çok kanunsuz hareketlerle karşılaşmakta, çocukları sömüren, onları fena yollarda kullanan şebekeleri keşfetmekte ve bunlarla da mücadele ederek gene çok önemli bir koruyucu ödevi yerine getirmektedir.

Son günlerde bir ay süre ile kapatılan dört sinema, sinemacılık maskesi altında kanunları çiğneyen kimseleri şaşırtmıştır. Çünkü bu, kanunların hiçe sayılmasını sağlıyan bir takım metotların artık işe yaramıyacağına dair önemli bir delildir. Ayni şekilde oteller ve çocuklara kötü yollar gösteren başka mikrop yuvaları da vardır.

Büronun amacı

İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Uğurun basın mensuplarına belirtmek istediği en önemli şey, büronun amacıdır. Amaç, memleketteki çocuk ve gençlik problemlerini ortaya koymak, deşmek ve polis olarak bu alanda yapılabilecekleri en iyi şekilde yapmaya çalışmak, memleketin bu çok önemli dâvasına bir yönden ışık tutmaktır. Yoksa, dâvayı halledecek tek merci bu çocuk bürosu değildir. Bu konuda halkın dernekler ve özel teşebbüsle devlete yardımcı olması, çocuğa karşı duyduğu ilgiyi bir sisteme bağlıyarak aktif hale getirmesi şarttır. Mesele elbirliğiyle çocuğu, yani yarının Türkiyesini ele almak, onun üzerine plâtonik bir sevgiyle değil, muhakkak birşeyler yapmak amacıyla, inanarak eğilmektir. Büro birçok etütler yapmıştır, etütler yapmaktadır ve kendi hududu içinde yapacaklarını yaptıktan sonra çocukları gönül rahatlığıyla başka müesseselere devretmek zorundadır. Bu müesseselerin bizde ancak bir kısmı mevcuttur.

Nuran Sayın

Bir eğitmen

Bugün, sokakta kalmış çocukların sayısı İstanbulda en aşağı 10 bindir. Devletin açtığı yurtlarda bu çocukların ancak 1200 tanesi barındırılabilmektedir. Suç işleyen çocuklar için memleketimizde ne çocuk mahkemeleri vardır, ne de onları eğitecek bir müessese... Bunlar, hapishaneye girebilecekleri yaşa kadar ortada sürünürler. Çocuk Bürosu bunları ancak 24 saat barındırabilir. Eğer çocuğun velisi yoksa, döneceği yer gene kürkçü dükkânı, yâni sokaktır.

En önemli ihtiyaç

Saat beş buçuğa geliyordu. Nuran Sayın defterlerini, kâğıtlarını topladı. Arkadaşlarıyla beraber o gün 20 - 25 çocuğun derdini dinlemişler, bir hayli yorulmuşlardı. Fakat ne

İnananlar

Jale CANDAN

Bir süre önce arkadaşlarla Ankara yakınındaki Zirkayı Yetiştirme Yurdunu gezmeye gitmiştim. Ankaranın o günlerdeki karamsar siyasi havası hepimizi âdeta umutsuz bırakmıştı, fakat kimsesiz bir avuç çocuğun ve çalışkan müdürlerinin imkânsızlıklar içinde neler yapabildiklerini gördükten sonra kendi karamsarlığımızdan gerçekten utanmıştık. Memleket meselelerinde umutlarını yitirenlerin Zirkayı Yetiştirme Yurdunu gezmelerini gönülden istedik. İnsan, hiçten var etmeye çalışanların, "çok iş, az söz" prensibini gerçekten benimsiyenlerin karşısında umutsuzluktan da, karamsarlıktan da kurtuluyor. Bunlar tembel kişilerin bahanesi gibi geliyor artık.

O gün, bizim en önemli dâvamızın "inanmak" dâvası olduğunu gördük. İnanan insan muhakkak birşeyler yapar, inanan toplum her türlü güçlüğü eninde sonunda yener; karanlığı birden yok edemezse de, ona hiç değilse mum tutar. İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Uğurla, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde kurulan Çocuk Bürosu hakkında konuştuktan ve bu büronun yaptıklarını yakından izledikten sonra tıpkı Zirkayı Yetiştirme Yurdunda duyduklarımı duydum. Memleketin, bu arada İstanbulun, korunmaya muhtaç çocuk dâvası gerçekten insanın umudunu kıracak gibidir. Fakat işte, bu işe el atılmış ve kısa bir süre içinde, dâvaya gerçekten mum ışığı tutulmuştur. Elbette ki memleketin dâvası olan bu önemli dâvayı İstanbul Emniyet Müdürlüğü yalnız başına yürütecek değildir. Necdet Uğur toplum dâvalarının ancak topyekûn millet tarafından halledilebileceğine inanmaktadır. Devlet müesseseleri kuracak, ileri kanunlar çıkartacak, fakat halk bu müesseselere yardımcı olacak ve kanunların yürütülmesini sağlıyacaktır.

Bugün İstanbul Emniyet Müdürlüğü, suçlu veya suça yönelmiş çocuk konusunda kendisine düşeni yapmakta ve bundan ötesi için devleti de, halkı da elele verip çalışmaya çağırmakta, yapılan etüdler sayesinde birçok noktalardan bunun pratik çaresini de göstermektedir. Bugün İstanbulda en büyük faydayı sağlıyacak şey, bir ilk yardım çocuk merkezinin, korunmaya muhtaç çocuğu birkaç gün barındırabilecek bir misafirhanenin açılmasıdır. On yataklı bir ilk merkez çok büyük bir yardım sağlıyacak ve çocukları temelli yerlere yerleştirme, onların durumlarını daha iyi şekilde tetkik etme imkânını verecektir. Bunu devlet yapar, bunu bir dernek yapar, hatta bir vatandaş bile yapabilir. Devletçilik inancı bir toplumu herşeyi devletten beklemeye götürmemeli, kişisel çabaları koordine ederek, iyi etüd edilmiş dâvalar etrafında, sisteme bağlıyarak teşkilâtlandırmalıdır. On yataklı bir misafirhanenin meselâ binlerce çocuğu giydirmekten, birçok yardım çabalarından daha faydalı olabileceğine inanmak, bilgiyi samimiyetten ayırmıyarak, bütün özel ve resmi çalışmaların hareket noktası olarak kabul etmek lâzımdır. Yaraları deşmekten korkmayan, tenkitten kaçmayan, fakat inancını hiçbir zaman yitirmeyen, bu yolda çağımızın ileri çalışma metodlarını benimseyen bir zihniyet bu topluma hâkim olursa bütün dâvalarımızı yeneceğimiz muhakkaktır. İnananların eserlerine bakmak bunu anlamak için kâfidir.

o, ne de Komiser Hüseyin Bilgin gönül rahatlığıyla mesaiyi bırakabiliyorlardı. O gün pek çok çocuğun derdine derman bulunmuştu. Kimisi uçurumun kenarından yuvarlanırken kurtarılmış, kimisi işlediği suçun mânasını daha iyi anlar görünmüş ve dost bakışların etkisi altında iyiliğe yönelme isteği göstermişti. İçlerinde aynı suçları işleyip gelenler veya onuncu defa kaçtıkları ailelerinin yanına iade edilenler de vardı.

Bu çocuklardan kimisi rahatlıkla yalan söylüyor, kimisi içini çekiyor, ağlar gibi gülümsüyor veya kendilerine gösterilen bu yepyeni ilgi karşısında şaşırıyor, teslim oluyor, çiğ gerçeği başka birisinin başından geçmiş gibi anlatıyordu.

Saat beş buçuk olmuştu. Birazdan Nuran Sayın ve arkadaşları artık evlerine gidecekler ve gene velisi bulunmayan çocuklar, sandalyeleri yanyana getirip, bürada geceyi geçirmeye bakacaklardı. Halbuki çocukların durumlarını iyice tespit için onları misafir edebilecek bir ilk yardım merkezi, bir çocuk misafirhanesi açmak şarttır. Nuran Sayın bunun herhangi bir hayır derneği tarafından da kolaylıkla yapılabileceğine inanmaktadır. Çünkü 5 - 10 yataklı bir ilk merkez bugünün ihtiyacını karşılayabilecek ve büronun çalışmalarını çok daha verimli bir sonuca ulaştıracaktır.

İstanbul Çocuk Bürosunun bir amacı da, bu büroların bütün Anadoluda kurulmasını sağlamak ve böylece memleketlerine iade edilen çocukları da İstanbuldakiler gibi tâkip edebilmektir. İstanbul Bürosu, yeni açılan Ruh Sağlığı Dispanseriyle işbirliği yapmakta, çocukların ruhi kontrollerini de böylece çalışma programına sokmuş bulunmaktadır. Lüzum görüldüğü takdirde çocuklar psikolojik bakımdan ele alınıp, tedavi edileceklerdir. Çocukla ilgilenen, çocuk konusu içinde çalışan bütün elemanların bir özel eğitime ihtiyaç gösterdiğine inanan teşkilât, çocuklarla meşgul olacak olan polislerin de muhakkak özel kurslardan geçmesine karar vermiştir. Kurs görmeyen polisler çocuklarla ilgilenemiyeceklerdir.

Moda

Fantezi kumaş, spor kıyafet

Spor kıyafetleri, pantalon ve şömizye bluzları parlak desenli kumaşlardan yapmak ve bunlara daima kadınca bir hava vermek lâzımdır. Spor kıyafet çok fazla spora kaçan kumaşlarla yapılırsa kadını erkekleştirir.

Bu yaz çok moda olan bir şey de fistolardan yapılmış sade şömizye bluzlardır. Bunları etekle veya daracık pantalonla giymek mümkündür. Fisto bluz modasını ortaya atan Brigitte Bardot'tur. Gene düz beyaz kumaşlardan yapılmış sâde biçimli bluzları fazla büzgüsü olmayan dantel fistolarla kadınlaştırmak iyi bir sonuç vermekte, kıyafeti gençleştirmektedir.

Spor kumaşlara gelince, bunları biçim bakımından fantezileştirmek, açık yakalar, parlak düğmeler, vücut hattına yakın kuplarla kadınlaştırmak şarttır. Kısacası, fantezi kumaşı mümkün mertebe spor olarak ve spor kumaşı da fantezi olarak kullanmak gerekir. Bu, giyime hoş bir özellik de vermektedir.

Haberler

Konservatuar

Evvelki hafta içinde Devlet Konservatuarı Müdürü Fuat Turkay görevinden istifa etti ve istifası kabul olundu. Konservatuarın "Fuat Turkay devri", müdürün bütün iyi niyetine, bütün gayretine rağmen parlak bir devir sayılamaz. Fuat Turkay, okulun başıbozuk gidişine bir yön verememiş, eğitim konusunda sağlam prensipler ortaya atamamıştır. Vakıa Konservatuarın yeni bir düzene göre teşkilâtlanma zamanı çoktan gelmiştir ama, eski kalıplar içinde bile yapılacak çok iş vardır. Eğer Konservatuar Müdürü, batıdaki örneklere uygun, küçük menfaatlerden uzak bir teşkilât ve tedrisat yasasının taslağını hazırlatsaydı, yılân hikâyesine dönmüş olan bu konu çoktan kesin sonuçlara ulaşabilirdi.

Önümüzdeki günlerde Fuat Turkayın yerine yeni bir tâyin yapılacaktır ve en çok, besteci İlhan Usmanbaşın ismi üzerinde durulmaktadır. Gerçekten de İlhan Usmanbaş, sağlam karakteri, aklı selimi, sistemli çalışması, batılı kafasıyla bu makama en fazla yakışan insanların başında gelmektedir.

Bülent Arel

Amerikada iki yıldan beri elektronik müzik üzerinde çalışmakta olan ve eserleriyle büyük bir ilgi toplayan besteci Bülent Arel, Eylül ayında Türkiyeye dönecek ve muhtemelen Konservatuardaki eski öğretmenlik görevine başlayacaktır. Bülent Arele Konservatuarda, Radyoda ya da herhangi bir üniversitenin çatısı altında büyük bir elektronik müzik lâboratuarının kurdurulup kurdurulamayacağı sanatseverler arasında merak konusu haline gelmiştir.

Bülent Arel, şu sıralarda Columbia Üniversitesi lâboratuarındaki çalışmalarının yanıbaşında plâklarının yayınlanması, "Stereo - Elektronik Müzik" adlı eserinin Schirmer yayınevi tarafından basılacak olan partisyonunun hazırlanması ile meşguldür.

C. S. Orkestrası

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Müdürlüğü, orkestrayı iki yıldan beri çalıştıran İtalyan sanatçısı Bruno Bogo ile olan kontratı feshettikten sonra, tanınmış Alman orkestra şefi Otto Matzerath ile bir yıllık mukavele yapmıştır.

İngiliz Kültür Heyeti, Orkestra Müdürü Mükerrem Berki bu yıl Edinburgh Festivaline dâvet etmiştir. Ankarada görevli bir İngiliz, "Mükerrem Berk, gelecek yıl İngilterede Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına konserler verdirmeyi düşünüyor. Onun için kendisini Festivale dâvet etmeyi uygun bulduk. Gelsin. İngilteredeki müzik faaliyetinin seviyesi hakkında bir fikir sahibi olsun. Belki ozaman bu tasarısından vazgeçer" demiştir.

Konservatuar Yasası

Faruk GÜVENÇ

Yıllardan beri bir Konservatuar Yasası tutturduk, gidiyoruz. "Konservatuar Yasası çıkmalıdır!" Ama, ne getirecek bu yasa, bugünden yarına çehresini mi değiştirecek Konservatuarın? Yâni, mesele sadece yeni bir teşkilât kurmada mı? Ben, Konservatuar Yasası üzerine yapılan çalışmaların hiçbirini bilmiyorum. Benim bildiğim sadece Konservatuarın dertleri, hastalıkları. Yeni düzende elbet de aksayan taraflar ele alınacaktır, bugünün ihtiyaçlarına cevap veren bir konservatuarın plânı çizilecektir. Konservatuar Yasası, herşeyden önce, şimdiki başıbozuk gidişe bir son vereceği için makbulümüz. Konservatuarı "parasız yatılı" bir müzik okulu haline getiren faktörler nelerdir? Yeni yasaya ancak dertlerin eşelenmesiyle, kusurların iyice bilinmesiyle şekil verebiliriz.

Konservatuarın herşeyden evvel bir müfredat programına ihtiyacı vardır. Bütün öğretmenler, belirli sınıflarda öğretecekleri şeyleri bilmelidirler. Dünya yüzünde Bach'ın bütün sonat ve partitalarını, Paganini'nin kaprislerini çalmadan "kemancı" diploması alınabilen tek konservatuar bizimkidir dersem, inanır mısınız? Ayrıca Türkiyede kitapla eğitim yapmıyan tek okul yine Konservatuardır. Biz, aylardan beri "Konservatuar öğretmenleri profesör olsun mu, olmasın mı?" diye çekişiyoruz. Koca bir dâvâ geldi, bu noktada düğümlendi. Eğer öğretmenleri kitap yazmaya zorlamanın başka yolu yoksa, varsın profesör olsunlar. Derste tutulan notla belki armoni öğrenilir ama, form bilgisi, musiki tarihi öğrenilemez. Yıllardan beri hocalarımızdan müziğin temel kitaplarını bekliyoruz. Türkiye gibi, müzik alanında yeni yeni filiz veren bir memlekette, bilgisini, ilmini Konservatuarın dört duvarı arasına hapsetmeye kimsenin hakkı yoktur. Bir işin düzene girmesi için iki çare var: ya bütün öğrencilere okuduğunu anlıyacak kadar yabancı bir dil öğreteceksiniz, ya da ellerine türkçe kitap vereceksiniz.

Konservatuarın eğitim kadrolarının da yeni baştan gözden geçirilmesi şarttır. Bugün ne doğru dürüst bir şan öğretmeni var Konservatuarda, ne de nefesli çalgı öğetmeni. Ana müesseseye dışardan uzman getirmekle herhalde zarar etmeyiz. Bu okulun en parlak devirlerinin, yabancı uzman sayısının kabarık olduğu bir zamana rastlaması basit bir tesadüf değildir. Batıdan ve Batılılardan öğrenecek çok şeyimiz var daha.

Millî Eğitim Bakanlığı, Konservatuara el atmakta fazla gecikmemelidir. Eğer bugün Opera bir batağa saplanmışsa, orkestralar eleman sıkıntısı çekiyorlarsa, sebep hep Konservatuardır. Yılda üç - beş yarı cahilin eline diploma veren bir müzik okuluyla Türkiyenin opera ve orkestralarını besliyemeyiz. Ben bu gidişin sonunu iyice karanlık görüyorum. Eğer Konservatuara Batıdaki örneklere göre yeni bir şekil veremezsek, on yıl sonra, Türkiyenin Habeşistandan farkı kalmıyacaktır.

Bir müzik dergisi

Müzik yazarı Faruk Güvenç, Ekim ayının ilk haftasında Ankarada Opus adıyla aylık bir müzik dergisi yayınlamaya başlıyacaktır. 34 x 25 cm. boyutlarındaki 20 sayfalık dergide çeşitli müzik yazıları, röportajlar, müzik dergilerinden taramalar, özetler, Ankara, İstanbul konserlerinin, opera temsillerinin eleştirmeleri, Bale ve Caz konusunda makaleler, plâk ve kitap takdimleri ve haberlerden başka "müzik öğretmeni" başlığı altında geniş bir eğitici bölüm bulunacaktır.

Devlet Operası ve Kodallı

AKİS'in müzik yazarı, Devlet Operası Kanunu çıkana kadar Devlet Tiyatrosu Genel Müdür Muavini olarak Opera işlerini tedvire memur edilen besteci Nevit Kodallı ile konuştu. Bu ilgi çekici röportajı aşağıda okuyacaksınız.

"— Görevinizin ne kadar güç olduğunu bilmeyen yok. Ne Opera bağımsız bir kurum, ne de siz sorumluluğu ve yetkisi geniş bir Genel Müdürsünüz. Uzun sürmeyeceğini umduğumuz bu geçiş devrinde hangi meselelere el atacaksınız, hangi konular üzerinde duracaksınız?"

"— Galiba herşeyden evvel disiplin, devam, çalışma meselelerini ele almak gerekiyor. Her sanatçı, kendisine verilen rolü oynıyacaktır, çalışmalara muntazaman devam edecektir. Ondan sonra disiplin durumlarına, çalışmalarına ve sanat seviyelerine göre bütün sanatçıları yeniden sınıflandıracağız."

"— Böyle bir değerlendirme, sınıflandırma çoktan beri gerekiyordu. Ama fincancı katırlarını ürkütünce başınız derde girebilir. Pek çok sanat kurumunda olduğu gibi Operada da maaş kadrolarının yukarı katlarına çöreklenip oturmuş imtiyazlı kişilerin sayısı kabarıktır. Acaba böyle bir operasyona girişmenizi önlemeye çalışanlar çıkmayacak mı? Doğrusu, ne kadar âdil davranırsanız davranın, derecelendirmede ne kadar objektif metodlar kullanırsanız kullanın, sıkı bir direnmeyle, yukardan gelen baskılarla başetmek kolay olmayacaktır."

"— Beni meselenin bu yönü pek ilgilendirmiyor. Belki de idarî görev almamış besteci Nevit Kodallıyı, idarî görev almış besteci Nevit Kodallıdan daha şanslı saydığım için. Madem ki şimdi bu sandalyede oturuyorum, o halde dertlerin çarelerini aramak zorundayım. Böyle bir sınıflandırmayı gerçekleştirince sanatçıların terfi etmeleri de daha kolaylaşacaktır. İsteyen sınava girecek ve kazanırsa bir üst dereceye yükselecek. Kimsenin kaderini bir kişinin ağzından çıkacak kelimeye bağlamak istemiyoruz. Galiba bu gibi durumlarda sınav, en objektif, en âdil metod."

"— Ya 'okuma ve inceleme maksadıyla' yolluk ve ücret verilerek Avrupaya gönderilen sanatçılar konusunda ne düşünüyorsunuz? Daha geçenlerde Operadan dört sanatçı altışar aylığına Avrupaya gitti. Teamüle göre, dışarıya çıkan sanatçılar hiç bir kontrole tâbi değildir. Çarşı çarşı dolaşırlar, yemeklerinden arttırdıkları parayla bir otomobil alırlar ve tek bir opera seyretmeden, bir konsere bile gitmeden yurda dönerler."

"— Bundan sonra olmıyacak böyle şeyler. Herşeyden evvel bir sanatçının, gideceği memleketin dilini bilmesi şart. Sonra, sadece faydalanacağını umduğumuz kişileri yollıyacağız. Avrupaya gidecek bir sanatçı, herşeyden evvel idareye teferruatlı bir çalışma programı vermek, döndüğü vakit de bu programı uyguladığını ispat etmek zorunda olacaktır."

"— Yıllardan beri üzerinde durduğum bir mesele daha var: Opera idaresi, librettonun çeviricisine her temsil, o gecenin temiz kazancının yüzde onunu ödemektedir. Bu, dil bilen bütün müzisyenlerin ağzının suyunu akıtacak sağlam bir gelir kaynağı. Ama bu kaynak, yıllardan beri üç beş kişiyi besler. Yirmi gün uğraşıp bir çeviri yapacaksınız, ondan sonra o eserin her sahneye konuluşunda cebinize para girecek. Acaba her yıl, sahneye konması tasarlanan eserler ilân edilse, bir çeviri yarışması açılsa, bu dedikodulu konu sağlam topraklar üzerine oturtulmuş olmaz mı?"

"— İşin bir garip tarafı daha var: Türkiyede yeni bir libretto yazan da, başka bir librettoyu çeviren de aynı parayı almaktadır. Bütün bu düzensizliklere bir çare bulmak lâzım. Galiba çevrilecek eserlerin ilân edilmesi, gelen metinlerin içinden en iyisinin bir jüriye seçtirilmesi tek çıkar yol. Ücret konusunda da Telif Hakları Yasasına aykırı düşmeyecek, uluslararası alanda komplikasyonlar doğurmayacak bir formül bulacağız."

"— Siz bu göreve atanmadan önce, Operanın önümüzdeki mevsim sahneye koyacağı eserler ilân edilmişti. Bu programda bir değişiklik yapmayı düşünüyor musunuz?"

"— Programı mümkün olduğu kadar uygulamaya gayret edeceğiz. Bu yıl, kültür anlaşmalarından faydalanılarak dışardan bol bol konuk şef, konuk rejisör ve konuk şarkıcılar getirtilecektir. Ağustosun ortasına kadar, gelecek sanatçılarla anlaşmaya varmış olacağız. Mevsimi, 1962 ve 1963 olmak üzere iki bölüme ayırdık. Bu yıl Ekim ayında Italyanca olarak 'Il Trovatore' temsil edilecek, Macbeth tekrarlanacak, Kasımda Pergolesi'nin 'La Serva Padrone'si ile Ferrari'nin 'Susanna'nın Sırrı' sahneye konacaktır. Aralık ayı için Nasreddin Hocayı düşünüyoruz. 1963 yılı içinde temsil edilecek operalar arasında Giordano'nun 'André Chenier', Puccini'nin 'Angelica', 'Gianni Schicchi', Boito'nun 'Mefistofele', Janacek'in 'Jenufa', Paisiello'nun 'Sevil Berberi' adlı eserleri var. Operet sahnesinde Çingene Baronla Çardaş Fürstin tekrarlanacak, bu operetlere ilâveten Johann Strauss'un 'Venedikte Bir Gece' adlı eseri temsil edilecektir."

"— Disiplinin sağlanmasıyla, çalışmaların bir düzene girmesiyle ve hattâ opera yasasının çıkmasıyla Türk Operasının saplanmış olduğu çıkmazdan kurtulacağına inanıyor musunuz?"

"— Bu soruyu rahatlıkla genelleştirebilirsiniz. Türkiyenin müzik hayatı, Konservatuarından Radyosuna kadar bütün müzik kurumlarının elele vermesine ve ana müessese olan Konservatuarın verimli çalışmasına bağlıdır. Devlet Operasına sanatçılar Konservatuardan geliyor. Kaynaktan su temiz çıkarsa, biz de yolda kirlenmemesine gayret edersek, istikbal neden karanlık olsun?"

Brüksel

Belçika Tiyatrosu

Milletlerarası buluşmaların, toplantıların Batı Avrupadaki en önemli merkezlerinden biri haline gelen Brüksel, tiyatro bakımından, sâdece 310 kilometre güney - batısındaki Parisin bir parçası gibidir. Sokaklarda, duvar afişlerinde sık sık tanınmış Fransız topluluklarının oyunlarını okursunuz. 8-9 milyonluk nüfusunun % 44'ü Fransız diliyle konuşan Belçika için bundan daha tabii bir şey de olamaz. Onun için Avrupa Kültür Vakfının 5. yıllık kongresine katılmak üzere Brüksele giden Türk delegeleri, Paris modeli afiş kulelerinde, tanınmış Fransız aktör - yazarı Robert Thomas'nın, kendi yazdığı "Dolap" piyesini küçük bir trupla, Brükselde oynamakta olduğunu bildiren afişleri görünce buna pek şaşmadılar.

Brüksel 1 milyonluk bir şehirdir. Eskiyle yeninin Cermen medeniyetiyle Lâtin medeniyetinin en güzel taraflarını kendinde toplayan bu 1 milyonluk tertemiz şehrin kültürle endüstriyi, sanatla ticareti incelikle mezceden çok medeni bir çehresi var. Tiyatro, bu medeni çehrenin kültürle aydınlanmış en zeki ve sevimli ifadelerinden biridir.

Fransız tiyatrosunun kuvvetli tesiri, hattâ hakimiyeti altında gelişmiş olan Fransız diliyle konuşan düşünen ve yazan Belçika tiyatrosunun Maurice Maeterlinck gibi büyük ustaları var. Hemen bütün eserleri, sembolizm çağında, Fransada sahneye konulup oynanmış olmakla beraber, Belçikalılar Maeterlinck'i yetiştirdikleri en büyük tiyatro şairi olarak anarlar. Hatta bu yıl, Eylül başında, doğumunun 100. yıldönümü münasebetiyle, Gand Üniversitesinde, milletlerarası bir kollokyum tertiplemeğe hazırlanmaktadırlar. Belçikanın tiyatro alanında ün salmış başka kalemleri de vardır. Bunların başında, sahne için de yazmış olan, şair Emile Verharen (1855 - 1916) gelir. Sonra, azçok Parisli sayılan, "Meşaleler" yazarı Henry Kistemaeckers (1872 - 1938) var, "Matmazel Beulemans'ın Evlenmesi"ni yazmış olan Frantz Fonson'la Fermand Wicheler var, nihayet Belçika tiyatrosuna yenilik getirmiş olan Fernand Crommelynck ile Michel de Ghelderode var. Bunlar, şöhretleri Belçika sınırlarını aşmış, bütün dünyaya yayılmış olan Belçikalı şair ve yazarlardır. Belçika Milli Tiyatrosunun eserlerini oynadığı, henüz oyunları bize kadar yayılmamış, daha kim bilir ne çok değerli yazarları var...

Milli sahne

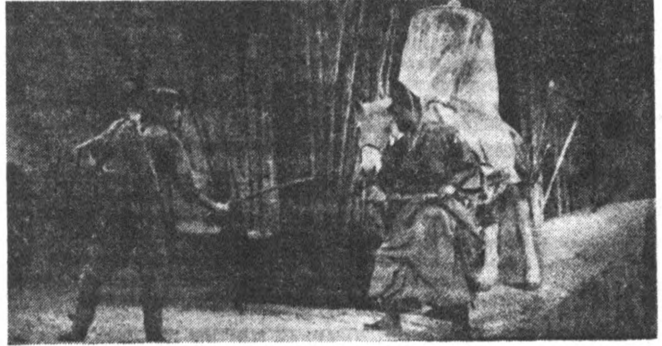
Uzun zaman özel teşebbüsün gayretleriyle varlığını devam ettirmiş olan Belçika tiyatrosu milli bir sahneye ancak İkinci Dünya Savaşından sonra, 1945 de kavuşabilmiştir. O tarihte Kral Naibi Prens Charles, Milli Eğitim Bakanının teklifi üzerine, Belçika Milli Tiyatrosunu tesis eden kararnameyi çıkarmış, Milli Tiyatrosunun başına da, Belçikalı ünlü sanat ve tiyatro adamı Jacpues Huisman'ı getirmiştir. Fakat kurulan Milli Tiyatronun henüz bir binası bile yoktu. Onun için Belçika Milli Tiyatrosu, tam iki yıl, Brükselin eski tiyatrolarında, taşra şehirlerinde temsiller vermek zorunda kalmış, 1947'den itibaren de Résidence tiyatrosuna yerleşebilmiştir.

Belçika Milli Tiyatrosu, modern tesislerden ve imkânlardan mahrum olan bu eski binada tam onbeş yıl kalmıştır. Çalışmalarına yön veren Jacques Huisman, aslında elektrik mühendisidir. Ama Brüksel Üniversitesinden mühendislik diplomasını aldığı yıl, 1935 de, "Comédiens Routiers Belges" amatör topluluğunu kurmuş, bu toplulukta Jacques Copeau ve Léon Chancerel gibi Fransız animatörlerinin sanat ilkelerini tatbik etmiş, bir tiyatro gönüllüsüdür. Belçika Milli Tiyatrosu varlığını bugün onun ve etrafına topladığı bir avuç sanat fedaisinin kahramanca çalışmalarına borçludur.

Belçika Milli Tiyatrosu, şimdi, yepyeni bir binaya sahibolmuştur. 1962 yılının başlarında tamamlanmış olan yeni Milli Tiyatro binası, eski kuzey garının bulunduğu yerde kurulan ve 85 mağaza ile 155 apartman dairesini ve 600 iş bürosunu içine alan "Milletlerarası Merkez" blokunun bir parçasıdır. Yeni Milli Tiyatro binasının iki sahnesi ve salonu var: biri 786, öbürü 300 seyirci alıyor. Binanın en önemli özelliği, her seyircinin, nerede oturursa otursun, sahneyi mükemmel görebilmesi. Modern mimarinin güzel örneklerinden biri olan bu salonlar, Milli Tiyatro sanatçılarıyla sıkı işbirliği halinde çalışmış sanat ve teknik adamlarının tiyatro sevgisinden doğmuş ve birkaç yıl içinde gerçekleştirilmiş eserlerdir. İnsan bu güzel binayı gezerken yirmi yıla yakın bir zamandanberi hâlâ bitirilemeyen İstanbul Operası inşaatını acı acı hatırlıyor.

Bazı rakamlar...

Belçika Milli Tiyatrosu, son 15 yıl içinde, 16'sı yerli olmak üzere, 133 oyun çıkarmıştır. Bunlardan 10 tanesi dünya prömiyeri olarak sahneye konulmuştur. 27 tanesi Paristen önce Fransız diliyle Brükselde oynanmış, 37 tanesi de Belçikada ilk defa sahneye çıkarılmıştır. Milli Tiyatronun oynadığı klâsikler şunlardır: Molière, Beaumarchais, Marivaux, Musset, Shakespeare, Sheridan, Sophokles vs.. Modern yazarlar arasında da şu adlar başta geliyor : Giraudoux Montherlant, Anouilh, Eliot Morgan, Shaw, Miller, O'Neil, Ugo Betti, Pirandello, Brecht..

Viyana Sahnesinde "Raşomon"

Her yiğidin yoğurt yiyişi

Onbeş yılda Belçika Milli Tiyatrosu 6759 temsil vermiş, bu temsilleri 4 milyon 559 bin 600 seyirci görmüştür. Belçika içinde ve dışında temsil verilen şehirlerin sayısı ise 137'yi bulmuştur. Statüsüne göre, Milli Tiyatronun bellibaşlı ödevleri şunlardır: Üstün seviyede sanat temsilleri vermek ve bu temsilleri memleket ölçüsünde, her sınıf halka kadar yaymak, yabancı memleketlerde verilecek temsillerle milli prestije hizmet etmek, yılda en az - 200'ü Brük-

Biliyor muydunuz?

ESKİŞEHİR BELEDİYESİ, ODA TİYATROSUNU Şehir Tiyatrosu haline getirmeğe karar vermiştir. Bilindiği gibi 7 Mart Dünya Tiyatro Gününde perdesini açmış olan Oda Tiyatrosu, Eskişehirli genç sanatçıların Kan Bankasına kanlarını vererek faaliyete geçirdikleri bir topluluktur. Bankaların da yardımıyla kurulan yeni Şehir Tiyatrosunun bütçesi, şimdilik sembolik bir rakamla 50 bin lira olarak tesbit edilmiştir. Önümüzdeki mevsimden itibaren devamlı faaliyete başlıyacak olan Eskişehir Şehir Tiyatrosu İstanbul ve Adanadan sonra yurdumuzun 3. Şehir Tiyatrosu olacaktır. Devlet Tiyatrosu yeni teşekküle her bakımdan yardım etmeği vâdetmiştir. Tiyatronun müdürlüğüne Devlet Tiyatrosunun genç sanatçılarından Gürbüz Boranın getirilmesi düşünülmektedir.

DEVLET TİYATROLARI GENEL MÜDÜRÜ Cüneyt Gökçer Avrupaya hareket etmiştir. Cüneyt Gökçer önümüzdeki mevsim hazırlıklarıyla ilgili bazı inceleme ve temaslarda bulunmak üzere yaptığı bu gezide Almanya, Avusturya, Fransa ve İngilterede kısa bir süre kaldıktan sonra, Ağustos ortalarında Ankaraya dönmüş olacaktır.

ANKARALILAR ÖNÜMÜZDEKİ MEVSİM İKİ değerli genç kadın sanatçıyı Devlet Tiyatroları sahnelerinde görmek fırsatını bulacaklardır. Bunlardan biri, geçen mevsim başlarında, küçük bir anlaşmazlık yüzünden istifa etmiş olan Gökçen Hıdırdır. Öbürü de Kent Oyuncuları topluluğundan Çiğdem Selışık. Çiğdem Selışıkın Devlet Tiyatrosuna alınması, eşinin Ankarada yeni bir vazifeye atanması üzerine, Kent Oyuncuları topluluğu tarafından teklif edilmiştir. Her iki sanatçının sözleşmeleri Eylül ayı başında imzalanacaktır.

ÖNÜMÜZDEKİ MEVSİM BAŞINDA ANKARADA sahneye konulacak iki yerli oyun belli olmuştur. Bunlardan biri Çetin Altanın "Mor Defter"idir ve Küçük Tiyatroda mevsimi açacaktır. İkincisi de Cevat Fehmi Başkutun "Göç"üdür ve Bursada oynanacak, sonra Ankarada Üçüncü Tiyatroya alınacaktır. Bu sonuncu eser, bu yaz, İzmir Fuarı Açıkhava temsillerinin son oyunu olarak İzmirde de iki hafta oynanacaktır.

DEVLET TİYATROSU ÖNÜMÜZDEKİ MEVSİM "Macbeth"i sahneye koymayı düşünmektedir. Shakespeare'in ünlü trajedisinin Talât Sait Halmanın manzum tercümesinden oynanması ve Lady Macbeth rolünün, misafir sanatçı olarak Yıldız Kenlere verilmesi ihtimal dahilindedir. Bu takdirde Macbeth rolünü de Cüneyt Gökçer oynıyacak ve temsilin, münavebe ile, Ankara ve İstanbulda verilmesi yoluyla özel tiyatrolarla ödenekli tiyatrolar arasında güzel bir işbirliği hareketini gerçekleştirmek imkânı sağlanmış olacaktır.

İSTANBUL ŞEHİR TİYATROSUNUN GEÇEN mevsim "Hamlet"le başladığı "Rumeli Hisarı Oyunları" bu yaz da, gene Muhsin Ertuğrulun sahneye koyduğu, "Hamlet"le devam etmektedir. 14 Temmuzda başlamış olan yeni "Hamlet" temsillerinde, esere adını veren Shakeespeare kahramanını, bir kadın sanatçı, Ayla Algar oynamaktadır. Bilindiği gibi bu rolü yurdumuzda oynıyan ilk kadın sanatçı Nur Sabuncu olmuştu. Hisar'da "Hamlet"den sonra "Macbeth" ve "Tarla Kuşu" da temsil edilecektir.

selde, 200 memleketin Fransız diliyle konuşan diğer bölgelerinde olmak üzere - 400 temsil vermek, yılda en az bir yerli eser oynamak, sanatçıların sosyal durumlarını daha iyi bir hale getirmek, nihayet genç sanatçı ve teknisyen yetiştirmek...

Belçika Milli Tiyatrosunun kadrosu, yıllık sözleşmelerle çalışan, 20 sanatçı ile daha kısa vâdeli sözleşmelerle işe alınan 3 - 5 sanatçıdan meydana gelmektedir. Trupun yaşı, ortalama, 35'dir. Aktörlerin aylık ücretleri ise 6000 Belçika Frangı - resmi kurdan 1080 lira- ile 20 bin Belçika Frangı - 3600 lira - arasında değişmektedir. Bundan başka sanatçılara iç turnelerde -yol, otel ve kahvaltı ücretleri tiyatro tarafından ödendikten başka- günde, sınıf farkı gözetilmeden, 40 lira, dış turnelerde de bunun iki misli kadar tazminat verilmektedir. Teknik personele gelince, Milli Tiyatronun teknik kadrosu 1 yapı müdürü, 2 ressam, 2 marangoz, 6 elektrikçi, 8 makinist, 3 sahne müdürü, 1 müzikal direktör, 3 giyim yardımcısı, 5 terzi ve 1 kunduracıdan ibarettir.

BİR KADEH

TEKEL VERMUTU

Basın - (A. 5140) — 398